T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ÖĞRENCİLERİN BİREYSELLEŞME VE TOPLUMSALLAŞMA SÜREÇLERİNDE HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINA BİR BAKIŞ

CEYDA SUCUOĞLU

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Yücel KABAPINAR

Doç. Dr. Seval ERDEN ÇINAR

İstanbul, 2021

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI

SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ÖĞRENCİLERİN BİREYSELLEŞME VE TOPLUMSALLAŞMA SÜREÇLERİNDE HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARINA BİR BAKIŞ

AN OVERVIEW OF LIFE SCIENCE EDUCATIONAL PROGRAMS AND COURSE BOOKS IN STUDENTS 'INDIVIDUALIZATION AND SOCIALIZATION PROCESSES

CEYDA SUCUOĞLU

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Yücel KABAPINAR

Doç. Dr. Seval ERDEN ÇINAR

İstanbul, 2021

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsüne aittir.
© 2021

ÖZGEÇMİŞ

2010 Kırklareli Babaeski Anadolu Lisesinden mezun olma

2014 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun olma

2017-halen Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programına giriş

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Ceyda SUCUOĞLU

ÖNSÖZ

Hızlı değişiklikler yaşadığımız yüzyılımızda değişim ve dönüşümlerin beraberinde getirdiği yenilik ve gelişmelerden eğitim sistemi de etkilenmektedir. Bu çerçevede öğretim programlarında da değişiklikler görülmektedir. Gelişen teknolojiye ve imkânlara rağmen en kolay öğretim materyali olarak ders kitapları önümüze çıkmaktadır. Ders kitaplarının öğretim programındaki değişim ve dönüşümlerden etkilenmemesi mümkün olamamaktadır. Bu anlamda 1998, 2005 ve 2018 yılları Hayat Bilgisi Öğretim Programı'na göre hazırlanan Hayat Bilgisi ders kitaplarında ve öğretim programlarında yer alan kazanımlarda bireyselleşme ve toplumsallaşma ifadelerinin varlığı incelenerek sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Hayat Bilgisi ders kitapları ve öğretim programları ile ilgili daha önceden yapılmış araştırmalar, ulaşılan kaynakların sınırlılığı içerisinde incelendiğinde konu bakımından bireyselleşme ve toplumsallaşma ifadelerinin varlığı ile ilgili olarak öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmediği anlaşılmıştır.

Bu araştırmada öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programlarına göre düzenlenmiş ders kitaplarını incelemeleri düşünülmüş ve değişen ders kitaplarına ilişkin görüşlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin, farklı yıllara göre hazırlanmış ders kitaplarını inceleyerek değerlendirdikleri bu çalışmada birçok sınıf öğretmeninden destek alınmıştır. Araştırmamın her aşamasında kıymetli bilgilerini benimle paylaşan ve öğrenme yolculuğumu aydınlatan, bana sonsuz destek veren saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Yücel KABAPINAR 'a ve değerli bilgilerini benimle paylaşan ikinci danışman hocam Doç. Dr. Seval ERDEN ÇINAR'a sonsuz teşekkür ederim.

Ceyda SUCUOĞLU

İstanbul, 2021

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan kazanımların incelenmesi ve öğretim programlarına göre değişen ders kitaplarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin araştırılmasıdır. Bu amaçla birlikte sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi öğretim programlarına göre düzenleniş ders kitaplarını incelemeleri ve değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan araştırma soruları şu şekildedir:

1998, 2005 ve 2018 yılı öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki;

1. Bireyselleşme ve toplumsallaşma süreci ile ilgili ders kitaplarındaki değişimler, benzerlikler ve farklılıklar nasıldır?
2. Bireyselleşme ve toplumsallaşma süreci ile ilgili öğretim programlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin bakış açıları nasıldır?

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu 34 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenleri Sancaktepe ilçesinde bir devlet okulunda ve bir özel okulda görev yapan öğretmenlerdir. Araştırmanın uygulaması 2019-2020 bahar dönemi ve 2020-2021 güz eğitim-öğretim döneminde yapılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları kullanılmadan önce sınıf öğretmenlerine incelemeleri için Hayat Bilgisi ders kitapları verilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak; yarı yapılandırılmış görüşme, açık uçlu sorulardan oluşan anket ve doküman analizi kullanılmıştır. Veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

Araştırma sonucunda sınıf öğretmenleri 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarında bireyselleşme ifadelerinin diğer kitaplara görece daha fazla yer aldığını, 1998 yılı öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarında ise toplumsallaşma ifadelerinin yer aldığını, 2018 yılı ders kitaplarında bireyselleşme ve toplumsallaşma ifadelerinin yer aldığını belirterek 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmiştir. Bulgular ilgili literatür kapsamında tartışılarak bu alanda çalışacak araştırmacılara ve uygulayıcılara önerilerde de bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi, Ders Kitabı, Bireyselleşme, Toplumsallaşma

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the achievements of the 1998, 2005 and 2018 Life Studies curricula regarding the individualization and socialization processes of students and to investigate the opinions of classroom teachers about the textbooks that vary according to the curriculum. For this purpose, classroom teachers were asked to examine and evaluate the textbooks arranged according to the Life Studies teaching programs. Research questions prepared for these purposes are as follows:

In the Life Studies textbooks arranged according to 1998, 2005 and 2018 curricula;

1. What are the changes, similarities and differences in the textbooks related to the individualization and socialization process?

2. What are the classroom teachers' perspectives on the curricula regarding the individualization and socialization process?

This study is a qualitative research. The study group of this research consists of 34 classroom teachers. Classroom teachers are teachers who work in a public school and a private school in Sancaktepe district. The application of the research was carried out in the 2019-2020 spring semester term and in the 2020-2021 fall academic year. Life studies textbooks were given to classroom teachers to analyze before using data collection tools in the study. As a data collection tool in research; Semi-structured interview, questionnaire consisting of open-ended questions and document analysis were used. The data were analyzed by content analysis technique. Research class teachers stated that individualization expressions were more common in Life Studies textbooks organized according to the 2005 curriculum, socialization expressions were included in the textbooks according to the 1998 curriculum, and they preferred individualization and socialization textbooks in 2018 textbooks. The findings were discussed in the relevant literature and recommendations were made to researchers and practitioners who will work in this field.

Keywords: Life Studies, Textbook, Individualization, Socialization

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ ..... **i**

ETİK BEYANI ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **xii**

BÖLÜM I: GİRİŞ **1**

1.1.Problem Durumu **1**

1.2. Amaç **5**

1.3.Önem **5**

1. 4. Sınırlılıklar **6**

1. 5. Sayıltılar **6**

1. 6. Tanımlar ve Kısaltmalar **6**

BÖLÜM II: ALANYAZIN **8**

2.1.Bireyselleşme ve Toplumsallaşma **8**

2.1.1. Bireysel ve Toplumsal Gelişime Kuramsal Bakış 8

2.1.1.1. Fizyolojik Gelişim 9

2.1.1.2. Bilişsel Gelişim 11

2.1.1.3. Dil Gelişimi 14

2.1.1.4. Kişilik Gelişimi 15

2.1.1.4.1. E. Erikson'ın Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı 17

2.1.1.4.2. Benlik Saygısı 18

2.1.1.4.3. Öz güven 21

2.1.1.5. Duygusal Gelişim 22

2.1.1.6. Toplumsal Gelişim 24
2.1.1.6.1. Sosyal Öğrenme Kuramı 25
2.2. Hayat Bilgisi: Tanım ve Kapsam 27
2.2.1. 1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı 28
2.2.2. 2005 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı 33
2.2.3. 2018 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı 43
2.3. İlgili Araştırmalar 48
BÖLÜM III: YÖNTEM 54
3.1. Araştırmanın Modeli 54
3.2. Çalışma Grubu 54
3.3. Verilerin Toplanması 56
3.3.1. Veri Toplama Araçları 56
3.3.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları 56
3.3.1.2. Anket Formu 57
3.3.1.3. Doküman İncelemesi 57
3.3.2. Veri Toplama Süreci 59
3.4. Verilerin Analizi 60
BÖLÜM IV: BULGULAR 63
4.1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan açıklama ve kazanımlardaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade etme durumları/düzeyleri nasıldır? 63
4.2. 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade eden sözcük ve kavramların kullanılma sıklıkları nasıldır? 82
4.4.Öğretmenlerin, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşmaları adına sınıflarında gösterdikleri çabalara ilişkin bakış açıları nasıldır? 116
4.5. Öğretmenlerin, 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin bakış açıları nasıldır? 117
BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 123

5.1. Sonuç ve Tartışma 123

5.2. Öneriler 125

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler 125

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler 126

5.2.3.MEB'e Yönelik Öneriler 126

KAYNAKÇA 127

EKLER 135

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Programına Ait Kazanım Sayıları ve Ders Saati Süreleri 35
Tablo 2. 2. Kazanımların Kişisel Niteliklere Göre Dağılımı 38
Tablo 2. 3. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Yüksek Lisans Tezlerin ve Makalelerin Araştırma Yöntemine Göre İncelenmesi (n=59) 49
Tablo 3.1.Çalışma Grubu Bilgileri (Sınıf Öğretmenleri)…… 55
Tablo 3.2. Çalışma Grubunun Hizmet Yılı Aralığı Dağılımı 56
Tablo 3. 3. Doküman İncelemesinde Kullanılan Hayat Bilgisi Ders Kitapları 57
Tablo 3.4. Araştırma Sorularının Veri Toplama Araçlarıyla İlişkilendirilmesi 58
Tablo 4.1. 1998 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Hedeflerinin Sınıflandırılması 63
Tablo 4.2. 2005 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması 64
Tablo 4.3. 2018 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması 65
Tablo 4.4. 1998 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 66
Tablo 4.5. 2005 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 67
Tablo 4.6. 2018 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 68
Tablo 4.7. 1998 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Hedeflerinin Sınıflandırılması 69
Tablo 4.8. 2005 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması 70
Tablo 4.9. 2018 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması 70
Tablo 4.10. 1998 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 72
Tablo 4.11. 2005 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 73
Tablo 4.12. 2018 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 74
Tablo 4.13. 1998 Yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Hedeflerinin Sınıflandırılması 75

Tablo 4.16. 1998 Yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 79
Tablo 4.17. 2005 Yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 80
Tablo 4.18. 2018 Yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması 81
Tablo 4.19. 1998, 2005, 2018 Yıllarına Ait 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders KitaplarındaYer Alan İfadelerin Kullanılma Sıklıkları 83
Tablo 4. 20. 1998, 2005, 2018 Yıllarına Ait 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan İfadelerin Kullanılma Sıklıkları 83
Tablo 4. 21. 1998, 2005, 2018 Yıllarına Ait 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan İfadelerin Kullanılma Sıklıkları 85
Tablo 4.22. Gereklilik (-meli, -malı) Eklerinin Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılma Sıklıkları 88
Tablo 4.23. Sınıf Öğretmenlerine En Çok Ve En Az Hitap Eden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Analiz Sonuçları (n=34) 96
Tablo 4.24. Sınıf Öğretmenlerinin En Çok 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Etme Görüşlerine İlişkin Analiz Sonuçları (n=34) 101
Tablo 4.25. Sınıf Öğretmenlerinin 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Görseller ve Örnek Olaylar Yoluyla Yanlış Davranışların Yer Almasına İlişkin Görüşleri 103
Tablo 4.26. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan "Bana Güvenebilirsiniz, Beni Anlayın Lütfen, Benim de Fikrim Var, Çözüm Benim İşim, Herkes Hata Yapabilir, Birlikte Güçlüyüz, Farklılıklarımızla Bir Aradayız" Konu Başlıklarının Varlığına ve Öğrencilere Olumlu/Olumsuz Katkılarına İlişkin Görüşleri 108
Tablo 4.27. Sınıf Öğretmenlerinin 1998 ve 2018 Öğretim Programına Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Cümlelerin "-meliyiz,-malıyız" ile Bitmesine İlişkin Görüşleri 112
Tablo 4.28. Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Nitelikli Bireyselleşme ve Toplumsallaşmaları Adına Sınıfta Özel bir Çaba Gösterip Göstermediklerine İlişkin Görüşleri (N=34) 116
Tablo 4.29. Sınıf Öğretmenlerinin 1998, 2005, 2018 yılı Hayat Bilgisi Ders Kitapları arasında Öğrencilerde Beceri ve Bakış Açılarının Oluşmasında En Etkili Olabilecek Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Ait Görüşlerine İlişkin Analiz Sonuçları (n=34) 117
Tablo 4.30. 2018 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Eden Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Gerekçelerinin Analiz Sonuçları (n=34) 118
Tablo 4.31. 1998 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Eden Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Gerekçelerine İlişkin Analiz Sonuçları (n=34) 120
Tablo 4.32. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Eden Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Gerekçelerinin Analiz Sonuçları (n=34) 121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Gelişim Alanlarının Temsili Şeması 9
Şekil 2. 2. Karşılıklı Bireycilik..... 26
Şekil 2. 3. 2009 Yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programının Çatısı..... 34
Şekil 2. 4. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Yapısı 44
Şekil 3. 1. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İncelemesi……. 61
Şekil 3. 2. Durum Çalışması Süreci Şeması..... 60

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 2. 1 Hayat Bilgisi 3.Sınıf (1998 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği 31
Fotoğraf 2. 2.Hayat Bilgisi 3.Sınıf (1998 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği 32
Fotoğraf 2. 3.Hayat Bilgisi 3.Sınıf (2018 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği 46
Fotoğraf 2. 4. 3 Hayat Bilgisi 3.Sınıf (2018 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği 47

Fotoğraf 4.1.Hayat Bilgisi 2. Sınıf (1998 Programı) '-meli,-malı' ve 'biz' İfadelerini İçeren Görsel Örneği 84
Fotoğraf 4.2.Hayat Bilgisi 3. Sınıf (2018 Programı) 'biz' İfadelerini İçeren Görsel Örneği 86
Fotoğraf 4.3.Hayat Bilgisi 3. Sınıf (2018 Programı) 'Özel İsimlere' Yer Verilen Görsel Örneği 87
Fotoğraf 4.4.Hayat Bilgisi 3.Sınıf (2005 Programı) 'Ben' ve 'Özel İsim' İfadelerinin Kullanıldığı Görsel Örneği 88
Fotoğraf 4.5. Hayat Bilgisi 2. Sınıf (1998 Programı) '-meli,-malı' İfadeleri İçeren Görsel Örneği…….. 90
Fotoğraf 4.6. Hayat Bilgisi 1. Sınıf (2018 Programı)) '-meli,-malı' İfadeleri İçeren Görsel Örneği…….. 91
Fotoğraf 4.7. Hayat Bilgisi 2. Sınıf (1998 Programı) '-meli,-malı' ve 'biz' İfadelerini İçeren Görsel Örneği……..…. 92
Fotoğraf 4.8. Hayat Bilgisi 3. Sınıf (2018 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği 93
Fotoğraf 4. 9. Hayat Bilgisi 3.Sınıf (1998 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği…….. 94
Fotoğraf 4. 10. Hayat Bilgisi 3. Sınıf (2018 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği 94
Fotoğraf 4. 11 Hayat Bilgisi 3. Sınıf (2005 Programı) Kitabından Alınan Görsel Örneği. 95

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Hayat bilgisi dersi çocuğun yakından uzağa ilkesi ile oluşturulmuş konu merkezli bir derstir. Hayat bilgisi dersi, çocuğun dünyaya gelişinden itibaren geçen ilk 6-7 yıldan bu yana dünyayı nasıl anlamlandırdığına ilişkin deneyimleri merkeze alarak, ileriki yaşamına ilişkin beceri, değer ve bilgileri kazandırmaya, etrafını sosyal ve fiziki boyutta anlamasına katkıda bulunmaya çalışan bir derstir (Kabapınar, 2012).

Eğitimin tanımından, birey üzerine yapılan ve onun fiziksel, zihinsel ve ahlaksal varlığında bir değişikliği ve gelişmeyi gerektiren her türlü eylem anlaşılmaktadır. Yani bireyin hem kişisel hem de toplumsal gelişimi söz konusudur. Bu anlayışla birey, bir bütün olarak ele alınmakta, kendisi ve toplum için en uygun biçimde tüm gelişmesi göz önünde bulundurulmaktadır (Tezcan, 1985). Eğitim şekli toplumlar arasında farklılık gösterebilir ancak eğitim konusu tüm toplumlar tarafından ehemmiyet gösterilmesi gereken bir olgudur. Dünyaya gelen her birey, bir toplum içerisine doğar. Bireyin yaşadığı toplumda var olan eğitim sistemi, bireyin sosyal, duygusal, bilişsel gelişimine katkı sunarak bireyselleşmesine olanak sağlar (Arslan, 2010).

Bireyselleşme, kişinin sahip olduğu farklılıklar ile toplum içinde var olmasıdır. Tutum, düşünce ve davranışlarımız kişiliğimize ait önemli unsurlardır. Bu özellikler hem bize özgüdür hem de içinde yaşadığımız toplumda şekil alır. Kendimize has bir canlı olarak yaşamımızı sürdürmemizde dünyaya gelişimizden bu yana getirdiğimiz özelliklerimiz; aile, okul, sosyal çevre gibi kavramlar etkili olmuştur (Karacoşkun, 2002). Bireyin en değerli besini sevgidir. Rekabetin olmadığı, sevgi, saygı ikliminin hakim olduğu bir ailede yetişen çocuk, ailenin merkezindedir ve kendisine olan saygının oluşmasında ebeveyn tutumlarının rolü büyüktür. Aile, aynı zamanda çocuğun güvenli alanıdır. Bu alanda kendine saygısı yüksek olarak yetişen bireylerin sorgulama yetenekleri, karşılaştıkları olumsuzluklarla baş etme yöntemleri, toplumsal destek arayışları, gerçeklerle yüz yüze gelme durumları uyumlu davranışlar ile birlikte görülür. Okul çağında çocuk yavaş yavaş rekabet ortamına girer, grup çalışmalarında güçlü ve geliştirmesi gereken yönleri ile var olur. Ailede düşük benlik saygısıyla yetişmiş çocuk okul ortamında çekinik ya da benlik saygısı yüksek olan akranlarına göre daha pasif durumda olabilir. Bu noktada bireyin sağlıklı bireyselleşme ve

toplumsallaşma sürecinin sağlanması için öğretmenler ve müfredat içeriği önem taşımaktadır.

Karşılaştığı zorluklar karşısında mücadele edebilen, okul çağında edindiği tecrübeleri günlük hayatında uygulayabilen, olumsuz bir durum ile karşılaştığında mücadele edebilen, toplumsal kurallara uyan ama bu kurallara uyarken kendi mutluluğunu, var oluşunu, düşüncelerini, isteklerini de önemseyen bireylerin var olması önemlidir. Mutlu birey mutlu toplum demektir. Bireyin mutluluğu da kendi potansiyelini yansıtabilmesine bağlıdır. Bireyin kendi potansiyelini ortaya çıkarması için ilkokul yılında eğitim yolu ile temelleri atılmaya başlanmıştır.

Eğitimin öğrenciyi geleceğe hazırlayan, karar verebilen, eleştirel düşünebilen, kendisine ve topluma saygılı, duyarlı, bilgi ve becerilerle donatılmış mutlu bireyler yetiştirmek gibi pek çok amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda öğretim programları oluşturulmaktadır. Değişen çağ ve dönemin ihtiyaçları nedeniyle öğretim programlarında değişiklikler görülmektedir. Bu doğrultuda öğretim programları farklı öğrenme anlayışlarına göre dizayn edilmiştir.

1998 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda genel hedefler belirlenerek sınıf düzeyindeki hedefler ve ünitenin özel hedefleri belirlenmiştir. Öğrencinin gerçekleştirmesi gereken davranışlar doğrudan aktarılmaktadır. Genellikle doğru ve ideal olanın aktarıldığı davranışçı yaklaşıma göre düzenlenen yoğun bilgi aktarımının olduğu, öğrencinin kişilik gelişiminden çok zihinsel gelişiminin ön planda tutulduğu, geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı, çocuğun bağımsız bir birey olarak değil, toplumun bir üyesi olarak görüldüğü bir öğretim programıdır (Atik ve Aykaç, 2019). Davranışçı öğrenme anlayışında bilgi direkt olarak öğrenciye aktarılır. Öğrenci kendisine aktarılan didaktik bilgiyi edinir ve aynı şekilde kendisine verilen bilgiyi geri yansıtır. Ertürk'ün tanımına göre istendik davranış değişikliği meydana getirmek hedeflenmektedir. 2004 yılına kadar hazırlanan Hayat Bilgisi ders kitaplarında faklı görüşlere yer verilmemekte, öğrencilerin tartışmaya girerek fikirlerini söylemelerine olanak tanınmamakta, ideal olan aktarılmakta ve öğrencinin çelişkiye düşmeden, sorgulamadan tek ve biricik olan bilgiye ulaşması hedeflenmektedir.

Hayat Bilgisi dersinin içerikleri incelendiğinde, 2005 yılı Hayat Bilgisi öğretim programı yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlandığı görülmektedir. Program doğa, toplum ve bireyi konu alan tematik bir yaklaşım üzerinde kurulmuştur (Tay ve Baş, 2015). Her birey/öğrenci ailesinden ve sosyal çevresinden getirdiği kişisel bütünlüğü ile okula gelir. Her öğrencinin

geçmişi ve yaşantısı farklı olacağı için olayları algılayış biçimleri ve yorumlamaları, olaylar karşısında ürettiği çözüm yolları farklılık gösterecektir. Yapılandırmacı yaklaşım ile davranışçı yaklaşımı birbirinden ayıran en önemli nokta aslında budur.

Okul çağına gelmiş çocuklar doğumdan itibaren yetiştikleri aile ve çevrenin kültürünü taşıyarak okula başlamaktadırlar. Bireyler yaşadığı kültürden bağımsız olarak düşünülmezler. Kaynağını yaşamdan alan Hayat bilgisi dersi temel eğitimde bireyin toplumsallaşması için önemli dinamiklerdendir (Uçuş, 2017)**.**

2009 yılı Hayat bilgisi öğretim programı vizyonunda;

"• Öğrenmekten keyif alan,

• Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık,

• Kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren,

• Gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanıma sahip,

• Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek,

*• **Mutlu** bireyler yetiştirmektir*" maddeleri yer almaktadır (MEB, 2009, 9).

Bu programda öğrencinin bilgiyi öğretmenden direkt almak yerine kendi çabasıyla ve öğretmenin rehberliği ile bilgiye ulaşabilmesi doğrultusunda bir düzenleme yapılmıştır. Yapılan tüm bu düzenlemeler yapılandırmacı yaklaşıma aittir.

2005 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde birçok becerinin programda yer aldığı görülmektedir. Toplumun bir parçası olan çocuğun gerektiğinde hayır demesi ve hayır demeyi suçluluk duymadan söyleyebilmesi, niçin hayır dediğini sebepleri ile birlikte açıklaması, reddedip açıkladıktan sonra bunun yerine başka bir seçenek sunması, yaşadığı toplumda/çevrede/okulda/dünyada tüm insanların benzer ve farklı özellikleri olabileceğini fark etmesi, farklılıklara saygı duyması, etrafındaki farklılıkların yaşamı zenginleştirdiğini kavraması, etrafındaki kişilerle iletişim kurması ve gerektiğinde ortak bir amaç için bir araya gelmesi gibi çeşitli beceriler yer almaktadır (MEB,2009).

Yapılandırmacı öğrenme anlayışında bilgi öğrenciye direkt aktarılmak yerine öğrencinin kendisinden yola çıkılarak bireysel bir anlam oluşturma gayesi bulunmaktadır. Bilgi öğrenciye direkt aktarılmadan öğrenci merkeze alınarak oluşturulmaktadır. Akademik bilgi verilirken yapılandırmacı öğrenmeye uygun olarak bilgi önce hissettirilip daha sonra

araştırma, keşfetme, öğrencinin bilgiyi oluşturmasına olanak tanıyan bir öğrenme süreci planlanır. Amaç öğrencinin bilgiyi keşfetmesi ve yapılandırmasıdır (Kabapınar, 2020).

2005 yılında yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak bir birey olarak öğrencinin gelişimini, tüm öğrenme sürecini merkeze alan bir öğretim programı oluşturulmuştur. 1998 programından farklı olarak öğrencilerin bireysel değer yargıları oluşturması, fikirlerini arkadaşları ile tartışması, sorgulaması desteklenmektedir. Yapılandırmacı öğrenme anlayışı bireysel farklılıkları ortaya çıkarması yönüyle davranışçı öğrenme anlayışından ayrılmaktadır (Kabapınar, 2020). Öğretim programlarını uygularken öğretmenlerin öğrenme ortamlarını düzenlemelerinin yanı sıra bireysel farklılıkları göz önünde bulundurma, iş birliğini sağlama, kişisel, sosyal ve kültürel eğitimi kolaylaştırma rolleri de bulunmaktadır (MEB, 2009).

2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda birey, toplum, doğa ekseninde temel bilgi beceri ve değerler kazandırmayı hedeflemektedir. Kendini ve yaşadığı çevreyi tanıyan, aile ve toplumun temel değerlerine sahip, kişisel gelişimini sağlamak için yapması gerekenleri farkında olan, kişisel bakım becerilerini geliştiren, sosyal katılım becerisi kazanan, öğrenmeyi öğrenen, zamanı ve mekanı algılama becerisi edinen, doğaya ve çevreye karşı duyarlı bireyler yetiştirmek 2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer almaktadır (MEB, 2018).

Değişen öğretim programları doğrultusunda ders kitabı içeriklerinde de değişiklikler yapılmaktadır. Hayat Bilgisi Öğretim Programlarına göre düzenlenen ders kitaplarında yıllara göre oldukça farklı yapısal değişimler olduğu görülmektedir. Ülkemizde ders kitapları yönetmeliklerinde olan değişikliklerle aynı doğrultuda 1998, 2005 ve 2018 yıllarında da Hayat Bilgisi Programları da değişmiştir. Bu doğrultuda ders kitapları içeriklerinde de değişiklikler olmaktadır. Öğretim programlarında yer alan kazanımların bireyselleşme ve toplumsallaşma ifadelerinin varlığı araştırılacaktır. Bu araştırma, hangi öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat bilgisi ders kitabının çocuğun yaşama hazırlanmasında daha işlevsel olduğu ile ilgili yanıt bulma amacı taşımaktadır.

Öğretim programlarının uygulayıcısı olan sınıf öğretmenlerinin ders kitaplarına ilişkin görüşleri önem arz etmektedir. Bu doğrultuda 1998, 2005 ve 2018 yıllarında değişin Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan kazanımların bireyselleşme ve toplumsallaşma ifadeleri incelenerek sınıf öğretmenlerinin bireyselleşme ve toplumsallaşma ifadelerine ilişkin görüşlerinin nasıl olduğu araştırılacaktır.

Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve ders kitaplarını incelemesi ve değerlendirmesi istenecektir. Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında yer alan kazanımlarında öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin görüşlerinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Araştırmanın amacı, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıları noktasında 1998, 2005, 2018 yıllarına ait Hayat Bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarının incelenmesidir.

Sıklıkla meydana gelen öğretim program ve kitap değişikliklerinde çocuğun bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçleri ile ilgili nasıl bir değişim olduğu ve uygulayıcı olan sınıf öğretmenlerinin bu değişiklikler ile ilgili düşüncelerinin araştırılması hedeflenmiştir. Bu amaçlar göz önünde bulundurularak hazırlanan araştırma soruları şöyledir:

Sınıf öğretmenlerinin 1998, 2005 ve 2018 yılı öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki;

1) 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan açıklama ve kazanımlardaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade etme durumları/düzeyleri nasıldır?

2) 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade eden sözcük ve kavramların kullanılma sıklıkları nasıldır?

3) Öğretmenlerin kendilerine sunulan 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarının öğrencilerde beceri ve bakış açısı oluşumuna katkısı açısından en etkili olabilecek ders kitabına ilişkin bakış açıları nasıldır?

4) Öğretmenlerin, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşmaları adına sınıflarında gösterdikleri çabalara ilişkin bakış açıları nasıldır?

5) Öğretmenlerin, 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin bakış açıları nasıldır?

1.3.Önem

Bu araştırma Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitapları ile ilgili yapılmış araştırmaların konu bakımından bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerinin

incelenmesine ilişkin konusu itibariyle ilk olması açısından literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırma sonucunda ulaşılacak bulguların;

1) Program geliştirme uzmanlarının çalışmalarına,
2) Sınıf öğretmenlerinin mesleki gelişim ve çalışmalarına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1. 4. Sınırlılıklar

1) Uygulanma zamanı olarak 2019-2020 Bahar Dönemi ve 2020-2021 Güz Eğitim-Öğretim Dönemleri ile sınırlıdır.

2) Çalışma grubu, devlet ve özel okullarında görev yapan 34 sınıf öğretmeni ile sınırlıdır.

3) Araştırma veri toplama araçları olarak yarı yapılandırılmış görüşme, anket ve doküman analizlerinin kullanımı ile sınırlıdır.

1. 5. Sayıltılar

1) Sınıf öğretmenlerinin görüşme ve anket sorularını içtenlikle yanıtladıkları,

2) Sınıf öğretmenlerinin gerçek fikirlerini aktardıkları varsayılmıştır.

1. 6. Tanımlar ve Kısaltmalar

Hayat Bilgisi: Hayat Bilgisi, hayatın içinde var olan sosyal bilimler ve doğa bilimlerinin konularını ele alan, iyi birer vatandaş ve insan yetiştirmeyi hedefleyen, ilkokulun ilk üç sınıfında okutulan bir derstir. Hayat Bilgisi dersi bireyin kendisini, doğayı ve toplumu işleyen öğrenme alanlarına sahiptir. Bireyin hayatını daha kolay hale getirecek bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması amaçlanırken fen bilimleri ve sosyal bilimlerin de temelleri atılmaktadır. Öğrencilerin bütüncül bir bakış açısına sahip olması hedeflenmektedir ve konular disiplinler arası yaklaşım ile öğretilmeye çalışılmaktadır. Bu yönüyle Hayat Bilgisi dersi tüm eğitim programlarının ortak paydasıdır (Sağlam,2015).

Ders Kitabı: Haftalık ders planlarında mevcut olan dersler için hazırlanan, öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmış Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından okutulması uygun bulunan basılı yayınlardır. Öğrencilerin erişmesini kolay olduğu ders araç gereçleridir (Aktürkoğlu, 2020).

Öğretim Programı: Eğitim sisteminin işlemesini sağlayan en önemli etmenlerden biri öğretim programlarıdır. Öğretim programları Milli eğitimin felsefesine uygun olmalıdır. Öğretim programı dinamiktir, zaman içinde değişim gösterebilir. Günün ihtiyaçlarını

karşılayan bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına göre planlaması yapılmaktadır (Baysal ve Ada, 2015).

KISALTMALAR:

Ed.: Editör

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM II: ALANYAZIN

2.1.Bireyselleşme ve Toplumsallaşma

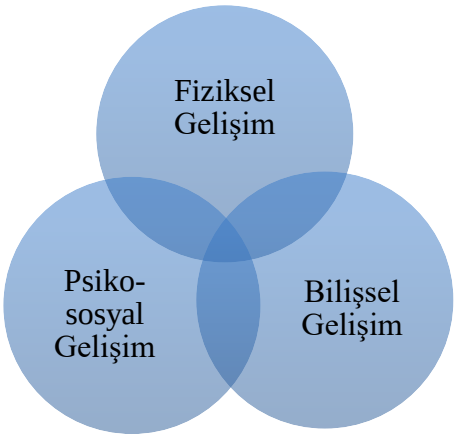
Bireyselleşme, yani bir birey olma, farklılıklara sahip olma ve bu farklılıklarla birlikte toplumda var olma, insanın önemli bir psiko-sosyal yönüdür. Ruhsal ve zihinsel kimliğimiz, kendimize ait tüm değerlerin düşünce, tutum ve davranışların, kişiliğimizin özgün parçasıdır. Bu, bir yönüyle içinde yaşadığımız toplumdan kazanımlarımızla şekillenirken, bir yönüyle sadece bize özel yanları olan bir durumdur.

Toplumsallaşma, insanın toplumsal bir varlık haline gelerek toplumun üyesi olması ve kazandığı toplumsallığı hayatı boyunca sürdürmesidir. Toplumsallaşma ile birlikte bireyler içinde bulundukları kültürden edindikleri dil ve düşünce birikimi ile dünyaya anlam vermeye başlarlar. Toplumsal ilişkilere dahil olma ve toplumsal rollerin gerçekleştirilmesi gerekir (Akın, 2015).

Çolaker'e (2009) göre, toplumsallaşma konusunda çocuğun göstereceği başarı toplumsallaşma güçlerine önemli ölçüde bağlıdır. Bu toplumsallaşma güçleri; birincil grup aile, ikincil gruplar ise okul, akran grubu, benlik ve diğer güçler yani toplumsal yaşam içerisinde bireyi etkileyen toplumsal ve kültürel değerlerdir (Uluğtekin, 1991). Çocuğun toplumsal, duygusal, bilişsel ve beden gelişimi paralel olarak gelişir. Toplumsallaşma çocuğun içinde bulunduğu kültürün, değerlerin benimsendiği bir süreçtir. Bireylerin toplumsallaşması onların içinde bulundukları ortama uyum sağlamalarını, kişisel gelişimlerini güçlendirerek diğer bireyler ile iletişime geçmelerini, yetenekli ve uyumlu bireyler olarak öğrendiklerini nesilden nesile aktarırlar. Nasıl bir birey ve toplum yetiştirmek isteniyorsa, öğretim programları da o doğrultuda hazırlanmalıdır.

2.1.1. Bireysel ve Toplumsal Gelişime Kuramsal Bakış

Eğitimde birey ön planda tutulur ve bireyin geliştirilmesi amaçlanır (Tezcan, 1985). Gelişim, bireylerin hem kalıtım hem de çevre etkileşimiyle meydana gelen bir üründür. Gelişim tek bir yönle ele alınmamaktadır. Gelişim bilişsel gelişim, fiziksel gelişim ve psiko-sosyal gelişim olarak üç temel alanda incelenmektedir. Gelişim alanlarını diğer alanlardan bağımsız olmamakla birlikte, birbirleri ile ilişkilidir. Bir gelişim alanında yer alan özellik diğer gelişim alanlarını da etkilemektedir (Senemoğlu, 2018). Gelişim alanlarının temsili şemasına Şekil 2.1'de yer verilmiştir.

Şekil 2. 1. Gelişim Alanlarının Temsili Şeması (Aydın, 2011)

Öğrencilerin gelişimlerine pozitif yönde katkı sağlayabilmek için öğretmenlerin tüm gelişim özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Bu gaye doğrultusunda aşağıda bireylerin bireysel gelişim ve toplumsal gelişim özelliklerine yer verilmiştir.

2.1.1.1. Fizyolojik Gelişim

Bireyde bilişsel, sosyal, duygusal gelişim alanlarının sağlıklı bir şekilde gelişim göstermesi açısından fiziksel gelişim önem taşımaktadır. Fiziksel gelişimini tamamlamış bir bireyin diğer gelişim alanları da sağlıklı bir şekilde gelişme gösterecektir.

Bireyin sağlıklı bir fiziksel gelişim göstermesi için sağlıklı ve dengeli beslenmesi önemlidir. Aynı zamanda sağlıklı beslenmenin beyin gelişimi açısından önemi de büyüktür. Okul çağındaki son çocukluk döneminin başından sonuna kadar fiziksel bir değişim geçirirler. Fiziksel olarak çocuksu görünümleri hakimken bu dönemin sonuna doğru çocuksu görünümleri kaybolmaya başlar. Bireylerin beden oranlarında değişimler gözlemlenir. Fiziksel özellikler kızlarda ve erkeklerde farklılık göstermektedir. Bu dönemde beden oranlarında değişim gözlenen bireylerin değişimlerini sağlıklı bir şekilde kabul etmeleri önem arz etmektedir. Çocuklardaki beden oranlarının değişimi, tek başına fiziksel bir değişiklik olarak yorumlanmamalıdır. Bedeninde gerçekleşen değişiklikler bireyin benlik saygısını da etkilemektedir. Bireyin kendisine olan saygısının temellerinin atıldığı okul çağında fizyolojik değişim gösteren öğrencilerin olumlu benlik algısı geliştirmeleri adına hem öğretmenlere hem de ebeveynlere önemli görevler düşmektedir.

Son çocukluk döneminde bireylerde beden oranlarında değişim gözlemlenirken iskelet, dişler, iç organlar ve beyin gelişimi de gerçekleşmektedir. Bu dönemdeki çocuklarda

planlama becerisi, dikkatini kontrol etme, kendi davranışlarını düzenleme, bilişsel esneklik gibi becerilerin oluşmasında frontal lobun gelişimi etkin rol oynamaktadır.

Psiko-motor gelişim zihin kas koordinasyonuna dayalı gelişimdir. Motor beceriler kaba motor beceriler ve ince motor beceriler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Sağlıklı bir şekilde beden gelişimi gösteren bireyin buna paralel olarak motor gelişimi de sağlıklı gelişim gösterecektir. Beden gelişimi ile motor gelişimi arasında önemli bir bağ olduğunu söylemek mümkündür. Çocukların olumlu benlik algısı geliştirmelerinde oynadıkları oyunların etkisi büyüktür. Oyun sosyal bir ortamda gerçekleşmektedir ve oyun oynarken paylaşma, iletişim, iş birliği, kendini hakkını savunma gibi davranışlar geliştirirler. Hareket gelişimi, sosyal gelişim ve duygusal gelişim oyun aracılığıyla gerçekleşmektedir (Özer ve Özer, 2009).

7 yaşındaki bireyler küçük kaslarını kullanmada zorluk yaşarlar ve bilek ve parmak kemikleri ince işleri yapabilecek olgunlukta değildir. Süreç içerisinde küçük kasların, el ve bilek kemiklerinin olgunlaşması ile birlikte ilkokul çağındaki çocuk yazı yazma, kalemi uygun şekilde tutma gibi zor becerileri ince motor kaslarının gelişimi ile birlikte çok daha kolay yapacaktır. Bu dönemde öğrencilerin ince motor becerilerinin gelişmesi için öğretmen ve ebeveynler ince motor becerileri geliştirecek drama, el işi etkinlikleri, resim yazma, yazı yazma, devinimsel oyunlar gibi aktiviteler yapmalıdır. Okulda bu eylemleri başarılı bir şekilde gerçekleştirdiğini fark eden öğrenci hem okula karşı olumlu bir tutum geliştirecektir hem de başarı duygusunu tadarak olumlu benlik algısı geliştirecektir. Okul öncesi dönemde küçük kas gelişimi ilkokul döneminde göre daha az gelişmiştir. Küçük kas gelişimi tamamlayamadan ilkokula başlamış olan öğrencilerin öğrenme görevini gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri takip edilerek öğrencilere bireysel yardımda bulunmak gerekebilir. İlkokul çağındaki her öğrencinin bireysel ve devinsel özellikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Öğretmenler bu farklılıkları dikkate alarak uygun öğrenme ortamları düzenleyerek onların gelişimlerine katkı sağlamalıdır. İlkokulda öğrencilerin süt dişleri düşüp yerine yeni dişler çıkmaktadır. Bu durumdan acı ve kaygı duyan öğrencilerin kaygılarını paylaşmak, bu durumun doğal olduğunu hissettirmek çok önemlidir (Ünver, 2020).

İlkokul çağındaki çocukların okula başlaması ile birlikte sosyal çevresi genişler ve bulunduğu ortam içerisinde hem ince motor becerileri hem de kaba motor becerileri

geliştirici hareketler yapabileceği olanaklar bulunmaktadır. Böylece öğrencinin sahip olduğu yetenekler ortaya çıkar.

Kalıtım, çevre, hormonlar, beslenme, iklim koşulları, zaman fiziksel gelişimi etkileyen etmenler arasında yer almaktadır. Bireylerin gelişim alanlarının birbirinden farklılık göstermelerinin kaynağı gelişimi etkileyen etmenlerdir. Öğrencilerin kaba motor ve ince motor gelişimlerindeki farklılıklar bireyin yalnızca bedensel gelişimini değil sinir ve zihinsel gelişimini de etkilemektedir.

Fiziksel gelişiminde çeşitli problemler yaşayan öğrenci okul ortamında psiko-motor becerilerde yetersizlik yaşadığında bu yetersizlikler onun arkadaşlarına uyum sağlamasını ve sosyal becerilerinin etkilenmesine neden olabilir. Öğrencinin sinir sisteminde gerçekleşen herhangi bir problem direkt olarak kaba ve ince motor becerilerinin gelişimini de etkileyecektir. Bu bilgiler ışığında fiziksel gelişimin diğer gelişim alanlarına zemin hazırladığı ve onları doğrudan etkilediğini söylemek mümkündür (Seçer, 2017).

Çocuğun güven duygusunu geliştirebilmesi için bedensel gelişim özelliklerine uygun işler yapmasına izin verilmelidir. İlkokul çağında öğrencinin bir birey olarak kazanması gereken en önemli özellik sorumluluk duygusudur. Sorumluluk duygusuna sahip olan çocuklar elinden gelenin en iyisini yapmak için gayret gösterecektir. Öğretmenlerin öğrencilerin topluma faydalı bir birey olduklarını hissedebilecekleri, aşağılık duygusunun gelişmediği, olumlu benlik saygısının gelişim gösterdiği bir sınıf iklimi yaratmaları önemlidir (Değer, 2019).

Sonuç olarak ilkokul çağındaki bireylerin fiziksel gelişim özellikleri onların olumlu benlik algısı geliştirmeleri adına hem ebeveynleri hem de öğretmenleri tarafından bilinmelidir. Çocuğunun fiziksel gelişim özelliklerini farkında olan ebeveyn, çocuğun kendini güçlü ve pozitif hissetmesi, olumlu benlik algısı geliştirmesi için teşvik edici olmalıdır. Öğrencilerin fiziksel ve psikomotor gelişim hızlarının bireysel farklılıklar gösterebilmesi, fiziksel gelişimlerinin aynı zamanda diğer gelişim alanlarını da etkilediğini göz önünde bulundurmak öğretim programlarının ve ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlar.

2.1.1.2. Bilişsel Gelişim

Öğretim programlarında hedef, öğretim sürecinin sonunda öğrencinin sahip olması beklenilen bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerileri ifade etmektedir. Bilişsel hedefler öğrencilerin kazanması beklenilen zihinsel özellikleri, duyuşsal hedefler ilgi, istek, tutum, değer kişilik gibi duygusal özellikleri göstermektedir. Psiko-motor hedefler ise öğrencilere

kazandırılacak olan zihin kas koordinasyonları gerektiren özellikleri göstermektedir (Arslan, 2019).

Bloom, insanın öğrenme kapasitesini üç ayrı alana ayırmıştır. Bunlar bilişsel, duyuşsal, psiko-motor alanlardır. Genel olarak bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor başlıklar altında incelenen insan davranışları, özel olarak da bedensel gelişim, zekâ, kişilik, duygu, benlik gelişimi, toplumsal, törel gelişim, cinsel gelişim seklinde sınıflandırılarak incelenmektedir. Sözü edilen bu davranışsal özelliklerin, aslında birbiri içine geçmiş birer bütün oluşturdukları ve birbiriyle devingen ilişki ve etkileşim içinde oldukları bir gerçektir. Bu anlamıyla gelişim bir bütündür ve gelişim sürecinde, belirli bir özellik, bir başka özellikten etkilenirken, başka bir özelliği etkileyebilir ve etkilediği özellikten bu kez kendisi etkilenmektedir (Topses, 2003).

Bilişsel gelişim dönem ilkokul çağı çocuğu yani okul dönemi olarak adlandırılmıştır. Piaget'e göre bilişsel gelişim dönemi dört dönemden oluşmaktadır. Piaget 7-11 yaş arası ikokul çağı çocuklarını somut işlemler döneminde olarak tanımlamıştır. Bu dönemdeki çocuklar sınıflama becerisi geliştirirler. İşlem öncesi döneminin özelliği olan ben merkezcilik yavaş yavaş kaybolmaya başlar (Bacanlı, 2010). İlkokul çağındaki çocuk yavaş yavaş bencilikten uzaklaşarak çevresindeki diğer insanlarla iletişim kurarak onların da fikirlerini önemseyip kabul etmeye başladığı bir dönemdir (Ercan ve Şahin, 2016). Çocuğun bilişsel gelişiminin desteklenmesinde ailesi ve öğretmenleri ile kurduğu iletişim önem taşımaktadır. Çocuğun yaşadığı problemlere çözüm bulmasında aile ve öğretmenleri bilişsel gelişimin desteklenmesine katkı sunmaktadır.

Piaget, çocukların bilişsel gelişimlerinde sosyalleşmelerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. İlkokul çağından önce benmerkezciliği yüksek olan çocuk, ilkokul çağı ile birlikte benmerkezcilikten uzaklaşmaya başlar. Akranları ve çevresindeki insanlarla iletişim kurarak duygu ve düşüncelerini ifade ederler. Kendi düşünceleri ile aynı fikirde olan ya da zıt fikirlere sahip bireyler ile fikir alışverişi yaparak diğer bireylerin düşüncelerini öğrenirler, düşünürler, muhakeme yaparlar. Bu sosyal etkileşim sayesinde çocuklar etrafındaki diğer bireylere karşı anlayış ve farkındalık geliştirmeye başlar. Okulda yaşanan olumsuz bir durumda öğretmenler bu durum sonucunda öğrencinin ne hissettiğini sorarak bakış açısını öğrenmeye çalışıp bu durumla bir daha karşılaştığında nasıl bir yol izleyeceği ile ilgili fikir edinmesine yardımcı olabilir. Aynı durum evde ebeveynler tarafından da uygulandığında çocuğun hem okulda hem de evde bilişsel gelişimi sağlanmış olur.

Piaget kuramında aynı zamanda çocukların bilişsel gelişiminde oyunun önemine vurgu yapmaktadır. Oyunu, çocukların sosyal ve bilişsel gelişimine açılan pencere olarak görmektedir. Çocukların oyunları yaş seviyesine göre değişkenlik göstermektedir. İlkokul çağına gelmiş çocuklar bilişsel olarak olgunlaştıkları için kuralları oyunlar oynamayı tercih etmeye başlarlar. Oyunlar bilişsel gelişimin yanı sıra çocukların dil, sosyal, duygusal, fiziksel gelişimlerine de katkı sağlamaktadır. Sınıfta drama oyunları oynayarak öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmek, farklı bakış açılarına sahip olmalarını sağlamak, empati kurmaya teşvik etmek gibi faydaları bulunmaktadır (Çolakkadıoğlu, 2014). Hayat Bilgisi dersinde drama oyunları aracılığı ile öğrencilere bu beceriler kazandırılmaktadır.

Piaget bilişsel gelişimi "Duyusal-Motor Dönem", "İşlem Öncesi Dönem", "Somut İşlemler Dönemi", "Soyut İşlemler Dönemi" olarak dört evreye ayırmıştır ve her evrenin birbirine bağlı olduğunu belirtmiştir. Somut işlemler dönemindeki çocuk problemlere mantıklı çözümler üretebilmekte, bu çözümlerde korunum kanunlarını algılayabilmekte, sınıflama ve sıralama gerektiren işlemlerde zorlanmamaktadır. Çocuk kendi başına zihinsel işlemler yapabilir. Piaget okulu yaşamında kendisi olarak görmektedir. Çocuğun empati kurmasını sağlayarak diğerlerinin bakış açılarını anlamasının böylece toplumun da zenginleşebileceğini ifade eder. Çocuğun bilişsel gelişimini desteklemek için en uygun çevrenin düzenlenmesi ve öğrenmesine rehberlik edilmesi gerekmektedir. Düzenlenecek olan uygun çevre etkileşimi ile çocuğun gelişimi hızlandırılabilir. Okullardaki eğitim programları çocukların biliş yapılarına uygun olmalı, onların var olan bilgilerini yeniden düzenlemelerine olanak tanımalıdır. Öğretmen çocuğun başarabileceğinin üstünde öğretim yapma eğiliminden uzak durmalıdır. Öğretim programı düzenlenirken çocuğun sahip olduğu düzeyden bir üst seviyeye çıkmasını sağlayan etkinlikler düzenlenmelidir. Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına daha çok cevap vermek adına eğitimin planlanmasında çocukların aktif olması gerekmektedir. Öğretmenin rehberliği ile çocuklar daha etkin olacaktır. Öğrenciler değerlendirilirken onların zeka bölümleri değil, içinde bulundukları gelişim dönemleri esas alınmalıdır (Ergin, 2020). Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, psikomotor gelişim özelliklerini bilmek öğrencilerin yaş seviyesine uygun olarak ders kitabı ve öğretim programlarının hazırlanmasını sağlayacaktır.

2.1.1.3. Dil Gelişimi

Dil hem sosyal bir varlık olmamızın aracıdır hem de sonucudur. Aynı şekilde bireyin gelişiminde dil hem bilişsel gelişimin bir aracı hem de sonucudur. Dil bireyin içinde bulunduğu kültürün özelliklerini yansıttığı gibi aynı şekilde o dili kullanan kişi ile ilgili de ipuçları verir. Bireyin nasıl bir şive ile konuştuğu, hangi sözcükleri kullanıp kullanmadığı ile ilgili bilgiler verir. Dil gelişimi aynı yaşlardaki bireylerde paralel seyir izlerken bireyler arasındaki kültürel ve bireysel farklılıklar da dil gelişimini etkilemektedir (Keklik, 2019). Sağlık, zeka, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, aile ilişkileri dil gelişimini etkileyen önemli faktörlerdendir (Akbulut, 2017).

Gelişim kuramcıları dil gelişiminin bilişsel gelişime paralel olarak ortaya çıktığını kabul ederler. Çocuklar diğer bilişsel becerilerini geliştirirken dil öğrenirler. Dil öğrenimi diğer alan gelişimlerinde olduğu gibi aynı dönemlerde benzer gelişim özellikleri göstererek devam eden bir süreçtir. Dünyada 4000'den fazla ana dilin konuşulduğu bilinmektedir. Bütün çocuklar kendi kültürlerindeki ana dili öğrenmekte ustadır. Dil gelişimi, çocuğun sosyal ve ekonomik çevresinden direkt olarak etkilenmektedir. Günümüz koşullarında teknolojinin gelişmesi ile birlikte teknolojik araç gereçlerin de dil gelişimine olumlu katkı sağladığını söylemek mümkündür. Yapılan araştırmalarda çevresel uyarıcıların dil yeteneği ve bilişsel gelişim arasında ve ebeveyn desteği ile bellek gelişimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Her birey tek ve biriciktir. Bu sebeple çocukların dil gelişimlerinde de farklı hızlara sahip oldukları görülebilmektedir. Bunun yanı sıra tüm bireyler dil gelişimini tamamlamak için aynı aşamalardan geçmektedir. Dil bir toplumun en önemli kültürel unsurlarından biridir. Bireyin içinde yaşadığı kültür, ebeveynlerin çocuk ile kurduğu iletişim, sosyal etkileşimler, öğretim gibi unsurların etkisiyle dil her bireyde farklı gelişim göstermektedir. Dil gelişimi sırasında fazla sayıda kelime öğrenen, etkili konuşma, okuma ve yazma becerileri geliştiren çocukların okul yaşamında ve sonraki yaşamında daha başarılı olduğu ifade edilmektedir (Kalı, 2018).

İlkokul çağındaki çocuklar alfabetik ilkeyi öğrenirler. Çocukların kelime dağarcığı arttıkça sınıflama süreçleri de daha kolay olmaktadır. İlkokul çağındaki çocukların mantıksal akıl yürütme ve analitik becerilerindeki gelişim mukayese etmelerine ve empati kurmalarına yardımcı olmaktadır. Bu dönemdeki çocuklar cümle içerisinde verilen karmaşık ifadeleri, nesnenin birden fazla özelliğinin belirtildiği kompleks cümleleri kolayca algılayabilirler. Okudukları tanımlar ile anlatılanlar arasında bağ kurarak dili ilişkili biçimde kullanmayı öğrenirler. Bu dönemde öğrencilerin metadilbilimsel farkındalıklarının gelişmesi de çok

önemlidir. Hayat Bilgisi dersinde yeni öğrendikleri bir kavram ile ilgili düşünmeleri ve sorgulama yapmaları için metadilbilimsel farkındalığın gelişmesi gerekmektedir. Öğrencinin söz dizimindeki bilgileri fark etmesi, cümle içindeki sözcüklerin tanımlarını yapabilmesi, gerekmektedir. Çocukların okuma yazma deneyimleri ihtiyaç duydukları dil becerilerinin gelişmesini desteklemektedir. İlkokul çağında kelime hazinesi gelişen çocuklar kurallara uygun biçimde dilbilgisi kurallarını da uygulamaktadır. Dilbilimsel farkındalık ilkokul çağlarında gelişim göstermektedir (Santrock, 2018). Anadilin kullanıldığı her derse öğrencilerin etkin ve doğru bir şekilde dil kullanımını sağlamak için ders ayrımı gözetmeksizin çalışmalar yürütülmelidir. Hayat Bilgisi dersinde öğrenilen yeni kavramlar üzerinde öğrencinin sorgulama yaparak düşünmesi ve ilk defa karşılaştığı kavramlar ile ilgili araştırma yapması ve notlar alması, araştırmalarını sözel ya da yazılı olarak arkadaşları ile paylaşması, kendini ifade etmesi öğrencinin dil gelişimine olumlu anlamda katkı sağlayacaktır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında öğrencilerin yaş seviyeleri farklılık gösterdikçe farklı dilsel özellikler gösterdikleri görülmektedir. Toplum içerisinde yaşayan bireyin sosyalleşmesinin fazla olmasıyla dilsel gelişiminde de artış gözlenmektedir. Öğrencilerin gelişim özelliklerinin bilinmesi onların gelişim özelliklerine uygun olarak öğretim programlarının hazırlanmasına katkı sağlar.

2.1.1.4. Kişilik Gelişimi

Kişilik, bir bireyi diğer bireylerden farklı kılan ve diğer bireyler ile ilişkilerinde gözlemlenen görece kalıcı tepki ve etkileşim örüntüleri olarak tanımlanabilir (Bee ve Boyd, 2020). Literatür incelendiğinde çok farklı kişilik tanımları ile karşılaşılabilmektedir. Bu kişilik tanımlarının bireysel farklılıklara vurgu yapma, kişilik özelliklerinin kendi içerisinde tutarlılık göstermesi, zaman ve durumlara göre süreklilik göstermesi ortak noktaları olduğu görülmektedir (Topçu Kabasakal, 2020). Kişilik, bireyler arasındaki davranış farklılıklarını ifade etmektedir. Kişilik, bireyleri içinde bulunduğu toplumdaki diğer bireylerden ayıran özelliklerin bütünü olarak ifade edilebilir. Kişiliği oluşturan bazı özellikler kalıtım yolu ile bazı özellikler ise yaşayış yolu ile kazanılmaktadır. Kişiliğin şekillenmesinde zaman faktörü de etkili olmakla birlikte aile ortamı, sosyo-kültürel yapı, kitle iletişim araçları etkili olmaktadır. Kişilik gelişimi ise bireyin yaşına ve koşullara bağlı olarak kişiliğinde meydana gelen farklılıklar ve buna bağlı olarak çevresine verdiği tepkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Bakalım, 2017).

Bireylerin, duygu, düşünce ve davranışları üzerinde etkilidir ve durağan değildir. Kişilik ile birlikte mizaç ve karakter kavramları da ele alınmaktadır. Mizaç bireyin duygusal durumunu tanımlar. Bireyin çevresini keşfetme, kaygılanma, onaylanma, desteklenme, engellenme ya da bir olay sonucundaki yorgunluk durumunda devam etme eğilimleri mizaç özellikleridir. Karakter ise, psiko-sosyal süreçler tarafından şekillenir. Bireyin eğitim süreci ve yaşadığı sosyal ortamın etkisiyle zaman içerisinde değişebilmektedir. Kişinin kendisine amaçlar belirlemesi ve etrafındakileri etkilemesi, empati kurabilmesi, yaşamını anlamlı kılmaya çalışması karakter boyutu kapsamında yer almaktadır (Topçu, 2020).

Bireyin mizacının karakteristik özellikleri çevre etkisiyle de şekillenmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuğun davranışlarını yönlendirme, çocuğun çekinik olmasından ziyade kendine güvenmesi ve olumlu duygular geliştirmesi açısından önemlidir. Toplum tarafından iyi ya da kötü olarak nitelendirilen dürüstlük, övünme, cömertlik, fedakarlık gibi kişilik özellikleri bireyin karakteristik özellikleri olarak kabul edilmektedir. Kişinin daima olduğu gibi davranması, karakterinden ödün vermemesi, doğru bildiği şeyleri söylemekten çekinmemesi onun karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bireyin karakteri, kişisel özelliklerle içinde yaşanılan toplumun değer yargılarından oluşmaktadır. Bireyin istenilen karaktere sahip olup olmamasını belirleyen önemli etmen, toplumsal ve ahlaki kurallardır (Çelik, 2014).

Bireyin içinde bulunduğu kültür, ebeveynlerin çocuklar ile geçirdikleri zamanların niteliği ve niceliği, içinde bulunulan zaman koşulları bireyin kişilik gelişiminde önemli rol oynaktadır. Ebeveyn tutumları da kişilik gelişimine katkıda bulunmaktadır. Demokratik, izin verici, otoriter, ilgisiz ebeveyn tutumları çocukların yüksek benlik saygısına sahip, kendine güvenli, okul başarısı yüksek, çekingen, sosyal becerileri güçlü ya da zayıf, yüksek/düşük motivasyona sahip, hedefleri olan kişilik özellikleri geliştirmelerini desteklemektedir. Ebeveynlerin yanı sıra öğretmenlerin tutumları da öğrencilerin kişilik gelişiminde etkili olmaktadır. Hayat Bilgisi dersinde öğrencinin kendisinden yola çıkarak çocuğun eğitimine ailesini de dahil eden öğretmen öğrenci, okul ve aile arasında güçlü bir bağ kurarak bireyin gelişimine olumlu anlamda katkı sunacaktır. Öğretmenler öğrencilerini bireysel olarak tanımaya ve onların bireysel gelişimlerini takip etmeye önem vermelidir. Bu nedenle öğrencilerin bireysel özelliklerini yakından uzağa ilkesi ile tanımalı, öğrencileri gözlemlemeli ve onlarla görüşmeler yaparak anketler uygulayarak gelişimlerini takip etmelidir (Bakalım, 2017).

2.1.1.4.1. E. Erikson'ın Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı

Erikson yaşamın tek bir parçasının diğer bölümlerden önemli ya da gerçek olmadığı düşüncesindedir. Erikson'a göre kişiliğin oluşumunda bireyin içinde bulunduğu kültür, biyolojik ve toplumsal etmenler belirleyici olmaktadır. Bireyin sağlıklı kişilik gelişimi için olumlu olarak çözülmesi gereken dönemler bulunmaktadır. Bireyin herhangi bir gelişim döneminde karşılaştığı karmaşayı başarılı bir biçimde atlatabilmesi, bireyin o döneme özgü temel görevi olmaktadır (Can, 2011). Bu dönemler:

1. Güvene Karşı Güvensizlik (0-1 Yaş)

2. Bağımsızlığa Karşı Utanç ve Kuşku (1-3 Yaş)

3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 Yaş)

4. Başarıya Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 Yaş)

5. Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası (12-18 Yaş)

6. Dostluk Kazanmaya Karşı Yalnızlık (16-26, Genç Yetişkinlik)

7. Üreticiliğe Karşı Verimsizlik (Orta Yetişkinlik)

8.Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (İleri yetişkinlik) olarak adlandırılmaktadır (Senemoğlu, 2018). 6- 12 yaş arası ilkokul çağı bireylerini kapsayan dönem başarıya karşı aşağılık duygusudur.

Başarıya karşı aşağılık duygusu (6-12 Yaş) döneminde başarılı ve yeterli olmaya istek duymak, kendi gücüne güvenmek, kendisi ile ilgili yeterlilik duyguları geliştirebilmek ya da yetenekli olmadığına inanarak yetersizlik duyguları geliştirmek, bireyin başarı duygusunun doyurulması kazanılabilecek olumlu ya da olumsuz kişilik özellikleridir. İlköğretim yılları ile örtüşen bu dönemdeki bireyin en temel sosyal ögesi anne, baba ve öğretmenleridir. Bu dönemdeki bireyin kendisi ile ilgili pozitif tutum geliştirmesi adına ebeveyn ve öğretmenlere görevler düşmektedir. Bireyin yetenekleri ölçüsünde başarılı olabileceğine inanması ve öğrenme durumlarının hazırlanması, başarılarının desteklenmesi gerekmektedir. Birey kendisini başkaları ile kıyaslamadan geçmişteki başarısı ile şimdiki başarısını karşılaştırmalıdır (Can, 2011).

Bu dönemde ebeveynler çocuklara yetenekleri ölçüsünde sorumluluk vermeli, onları cesaretlendirmeli, kendilerini başarılı bireyler olarak algılamalarını sağlamak için yardımcı

olmalıdır. Sürekli olarak kendisinden yüksek başarı ve performans beklenen, diğerleri ile kıyaslanan çocuklar bu dönemde başarılı olmak yerine aşağılık ve yetersizlik duyguları egemen olabilir. Bu dönemde okula giden çocuğun sosyal çevresi gelişmektedir. Çocukta iş birliği yapma, öğrenme ve işi başarma özel bir öneme sahiptir. Başarma, çocuğun kendine ve yeteneklerine karşı olumlu tutum geliştirmesine yardım eder. Öğretmenler de çocukların kendilerini ifade edebilecekleri, takdir edilme duygusunu yaşayarak kendilerine güvenlerini geliştirebilecekleri etkinlik fırsatları sağlayarak her çocuğun kendi gücü ölçüsünde sorumluluklar verilerek başarılı olması sağlanmalıdır (Senemoğlu, 2018).

Bireyin kişilik gelişiminde diğerlerinin yani sosyal çevresi önemli rol oynamaktadır. Okul öncesi dönemden beş yaş sonuna kadar olan dönemde çocukların aileleri güven, bağımsızlık ve girişimcilik kazandırmada önemli rol oynar. Başarıya karşı aşağılık duygusu döneminde bireyin ailesinin dışında öğretmenler de önem taşımaktadır. Öğretmenler öğrencileri gerçekçi hedefler belirlemeleri için ve bu hedefler doğrultusunda çalışmaya teşvik etmelidir. Öğrenciler görevlerini başarılı bir şekilde tamamladıklarında da olumlu geri bildirimlerde bulunmalıdır. Öğrencinin hata yapması durumunda hatanın doğal olduğunu, aynı hatayı tekrar yapmamak için nasıl bir strateji izlenmesi gerektiği, hatanın sonuncunda nasıl davranması gerektiği gibi konularda öğretmenler ve ebeveynler öğrencilere rehberlik etmelidir (Cenkseven, 2014).

2.1.1.4.2. Benlik Saygısı

Türk Dil Kurumuna göre “benlik”, bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet demektir. Bireyin kendisi ile ilgili değerlendirmeleridir. Bireyin kendisini yeterli, önemli, başarılı ve değerli bulup bulmadığı gibi inançlarını ve kendisini kabul edip etmeme gibi tutumlarını ifade eder (Coopersmith, 1967). Benlik kavramı kişinin hem dünyayı hem de kendi davranışını algılayışını etkiler. Kişinin kim olduğu, neler yapabileceğidir (Cenkseven, 2014). Kişinin kendisi ile yaptığı muhakeme ile kendisine ait olan özellikleri fark etmesi, sahip olduğu özellikleri kabul etmesi ya da etmemesi gibi tutumları ifade eder (Avşaroğlu, 2007). Benlik kavramı ve benlik saygısı, doğuştan gelen özellikler olmamakla birlikte, sosyal ve fiziksel çevre içerisinde zamanla oluşmaktadır. İlkokul çağlarında çocukların olumlu benlik algısı geliştirmelerinde ve yüksek benlik saygısının gelişmesinde okulun, akran gruplarının, ebeveynlerin, sosyal çevrenin etkisi büyüktür. Benlik kavramı durağan değildir, yapı ve yaşa göre değişkenlik göstermektedir. İlkokul döneminde çoğu çocuk benliklerini gerçekçi bir şekilde tanımaya başlar. Kendilerini

değerlendirerek hem olumlu hem de olumsuz yönlerini fark etmeye başlarlar. Güçlü ve güçsüz olduğu, geliştirmesi gereken yönleri fark ederek bunları ifade ederler. Hayat Bilgisi dersi de öğrencilerin güçlü ve güçsüz yönlerini ifade etmesine olanak sağlayan bireyin kendisine vurgu yapan bir ders olması yönüyle önemlidir. Öğrencinin başarılı olduğu bir spor dalını ifade etmesi ama aynı zamanda da müzik alanında spora görece daha az başarılı olduğunu fark ederek ifade etmesi ilkokul çağında gelişmeye başlar ve öğrencinin benlik saygısının gelişimini destekler (Cenkseven, 2014). Meece'e (2002) göre, ilkokul çağından önce çocuklar becerilerini abartarak algılama eğilimindedir ancak ilkokul çağında öğretmen yorumları gibi dışsal geri bildirimler ile becerilerini gerçekçi bir biçimde değerlendirmeye başlarlar. Bu nedenle ilkokul çağında okutulan Hayat Bilgisi dersi ve öğretmenlerin verdiği geri bildirimler öğrencilerin olumlu benlik algısı geliştirmesini desteklemektedir (Cenkseven, 2014).

Benlik saygısı fiziksel ve psikolojik sağlığın korunmasında, sosyal, duygusal ve akademik başarının sağlanmasında da önemli bir kavramdır. Benlik saygısına sahip olmayan bireylerin kurduğu hayaller olumsuzdur. Kurdukları bu olumsuz hayaller bireylerin kendilerine ait öykülerini de olumsuzlaştırmaktadır. Olumsuz hayaller kalıbı ile yetişen çocukların hayalleri çocukluktan itibaren bilinçaltına yerleşir ve kendilerine ait algılarını da derinden etkiler. "*Ben" işe yaramam; hiçbir şeyi sınıftakiler kadar iyi yapamıyorum. Kimse benimle arkadaş olmak istemez. Herkes aptal olduğumu düşünüyor…"* Bu cümleler çocuğun geçmişten beri duyumsadığı ve çevresindekilere de aktardığı cümlelerdir (Plummer, 2011).

Aile içerisindeki saygı ve çocuğun yaşadığı toplum içerisindeki kültürel saygı çocuğun benlik saygısının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Benlik saygısı ile ilgili yapılan araştırmaların sayısı arttıkça ve bu araştırmalar ebeveynlere ulaştırıldıkça çocuklar ile iletişimlerimiz pozitif yönde güçlenmektedir. Her birey kendisini algılayış biçimine göre eylemlerini gerçekleştirmektedir. Herkesin uyması gereken tek ve biricik bir model söz konusu değildir. Bireyin sahip olduğu kendine özgülük bireyin benlik saygısını keşfetmesine olanak sağlamaktadır (Plummer, 2011). Bandura (1971) "*İnsanın kendini küçümsemesi ve hor görmesinden daha yıkıcı bir ceza yoktur*" diyerek bireyin çocukluğundan itibaren benliğine yerleşen düşüncelerin ne kadar güçlü olduğunu ve etkilediğini vurgulamıştır (Plummer, 2011, s.23).

Benlik saygısı, çocuklarla dikkatli iletişim kurarak ve yaşlarına, yeteneklerine uygun fiziksel, duygusal, zihinsel beceriler edinmelerine yardımcı olarak gelişir (Plummer, 2011,

s. 30). Benlik saygısı kazanan birey, başarılı olduğu yönleri söyleyebilir, kendisinin ya da arkadaşlarının güçlü yönlerini fark ederek ifade eder, güven duyacağı kişileri ayırt edebilir, duygularını fark ederek ifade eder (Sever, 2012). Çocuğun herhangi bir konuda kendisini kanıtlayabilmesi, istemediği/kabul etmediği bir durumu reddetmesi çocuğun benlik saygısını korumasını sağlar. Benlik kavramı bireyin yani çocuğun kendini tanıması, gelecekte nasıl bir birey olacağına karar vermesi ve içinde yaşadığı toplum tarafından nasıl algılanmak istiyorsa o şekilde bir intiba bırakmasıdır (Özkan, 1994, s. 5).

Bireyin kişiliğinin gelişimi boyunca ve tecrübeleri ile benlik saygısı değişim gösterir. Benlik saygısı durağan değildir, bireyin hayatındaki tecrübeleri ile gelişim gösterir. Benlik saygısının geliştiği bireyler okul, sınıf gibi katıldığı topluluklarda gücünün farkındadır (Duclos, 2016). Kendini tanıma, kendisi ve ötekiler, kendini kabul etme, kişisel yeterlilik, kendini ifade etme, öz güvenli olma, kendini farkında olma sağlıklı benlik saygısının temel unsurları olarak belirtilmektedir (Plummer, 2011). Benlik saygısının bireyin kişiliğinin temel ölçütlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Kendisine saygısı yüksek olan bireyler yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla daha rahat mücadele edebilirler. İlkokul çağındaki bireyin deneyimleri öz saygının oluşumu için önemlidir. Bu dönemde yaşadığı deneyimler sonucunda kendini tanıyan, olumsuz durumlarla karşılaştığında mücadele etme stratejileri geliştiren, empati kurabilen, başarma duygusunu tadan ve bu duygudan keyif alan bireyler yetiştirmek hem bireyselleşme hem de toplumsallaşma için önemli bir adımdır.

Bireyselleşme, kişinin sahip olduğu farklılıklar ile toplum içinde var olmasıdır. Tutum, düşünce ve davranışlarımız kişiliğimize ait önemli unsurlardır. Bu özellikler hem bize özgüdür hem de içinde yaşadığımız toplumda şekil alır. Kendimize has bir canlı olarak yaşamımızı sürdürmemizde dünyaya gelişimizden bu yana getirdiğimiz özelliklerimiz; aile, okul, sosyal çevre gibi kavramlar etkili olmuştur (Karacoşkun, 2002).

Eğitimciler çocukların sağlıklı bir birey olarak yetişmesinden sorumludur. Çocukların bireysel ve toplumsal gelişimlerinin pozitif yönde ilerleme göstermesi için çalışmalar yürütülmelidir. Pozitif yöndeki ilerlemeyi sağlamanın ana unsuru bireyin kendini algılama biçimidir. Bu doğrultuda bir program uygulanmazsa eğitim programı eksik kalmış olur (Plummer, 2011; Beane ve Lipka, 1984).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramının dördüncü aşaması olan latent dönemde, öğrencinin sosyal ilişkilerinin geliştiği, tek başına yapabildiği işleri farkına vardığı, kendini seven ve yeterli gören bireylerin yetişmesi önem taşımaktadır. Bu dönemdeki öğrencinin

okulda sağladığı başarı ya da başarısızlık, kendisini yeterli ya da yetersiz bir birey olarak hissetmesine neden olabilmektedir. Bu dönemde öğrenciler evde ebeveynleri, okulda ise öğretmenleri tarafından olumlu tutumlarla karşılaşmalıdır. Aile, çocuğun kişiliğinin oluşumunda önemli bir faktördür. Ailenin sahip olduğu tutumlar çocuğun ileriki dönemlerde yaşamını etkilemektedir. Toplumda var olan toplumsal yargılar ve aile tutumları bireyin kişilik gelişimini etkilemektedir (Göçmen, 2017). Bu durum öğrencinin kendine olan saygısının artmasını ve hem kişisel benliğinin hem de toplumsal benliğinin olumlu yönde gelişmesini, olumlu öz yeterlik inancının gelişmesini sağlayacaktır. Çocuğun tek başına yapabileceklerinin farkına varması, kendine inanması, yaptığı hatalardan ders çıkararak ilerlemeye çalışması öğrencilerin öz yeterliğinin gelişiminde etkilidir (Sekman ve Eriş, 2019). Kendine saygısı yüksek olan bireyler herhangi bir başarısızlıkla karşılaştığında kendine olan saygısı yıkılmasını engelleyecek ve zorluğu aşmak için tekrar denemesini sağlayacaktır. Benlik saygısı düşük bireyler ise çekinik kalmayı tercih edecektir. Kendini tanıyan, kendine karşı dürüst olan, kendini olduğu gibi kabul eden, başarısızlığı kabul eden, sosyal çevresinde kendisini ifade edebilen, yakın ilişkiler geliştirebilen bireyler yetiştirmek hedeflenmelidir (Andre ve Lelord, 2020).

İlkokul çağındaki çocuklar düşük benlik saygısına sahipse bunun nedenleri araştırılarak öğrencilerin kendilerini yeterli hissedecekleri alanlara yönlendirilmeleri hedeflenmelidir. Kendilerini güçlü hissettikleri alanda gelişim gösteren öğrenciler yüksek benlik saygısı geliştirecektir. Öğrencilere duygusal destek sağlanarak onları cesaretlendirici ve destekleyici davranılması, başarılı olabilecekleri görevler verilmesi, bir problemle karşılaştıklarında başa çıkma becerilerini geliştirmesi, öğrencinin öğretmeni tarafından gerçek bir ilgi görmesi ve bir birey olarak değerli olduğunu hissetmesi Hayat Bilgisi dersi aracılığı ve olumlu sınıf iklimi ile yüksek benlik saygısı geliştirmesinde etkilidir (Cenkseven, 2014). Bu bilgiler ışığında Hayat Bilgisi dersi öğretim programları bu çerçevede öğrencilere önemli katkı ve beceriler sunmaktadır.

2.1.1.4.3. Öz güven

Benlik saygısının önemli unsurlarından biri öz güvendir. Öz güven kişinin kendisine olan inancıdır. Bireyin kendisine ait olumlu düşüncelere sahip olması, kendini olduğu gibi kabul etmesidir (Altıntaş, 2015). Kendine saygı, kendini sevme, kendini tanıma öz güveni oluşturan önemli etmenlerdendir.

Öğrencinin başarısı ve öğretmenin geri bildirimi öğrencinin öz benliğini geliştirir. Yüksek öz saygıya sahip bireylerin öz güveni de yüksektir. Öz güven bireyde kendiliğinden var olan bir kavram değildir, yaşayış ile kazanılmaktadır. Çocuklukta duygusal anlamda sevgi ile doyurulmuş bir birey kendine değer verebilmektedir. Bireyin kendisi ile ilgili konularda farkındalık sahibi olması, güçlü ya da zayıf yönlerini farkında olması, sahip olduğu niteliklerin öz saygının önemli unsurlarındandır. Öz güven sahibi bireyler karşılaştıkları problem karşısında pes etmeden mücadele etmeyi tercih etmektedir. Yüksek öz saygısı olan bireyler bulundukları toplumda lider olma, yüksek performans gösterme, çevresinde bulunan diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmaktadır (Harris, 2019). Öz güven sahibi bireyler kendi kararlarını alabilirken, öz güveni olmayan bireyler çevresinden sürekli olarak onay bekler, risk almaktan ve hata yapmaktan kaçınır. Öz güven sahibi birey, güçlü ve zayıf yönlerini tanır, istemediği bir olay ya da durum ile karşılaştığında 'hayır' diyebilir, hatalarından ders çıkarır, haksızlığa uğradığında sorgulayabilir.

Bireylerin kendilerine olan güven duygusunu geliştirmek için ebeveyn ve öğretmenler çocukların davranışlarına etkin geri bildirim vererek onları yüreklendirmeli ve cesaretlendirmelidir. İlkokul döneminde çocuk güçlü duygularını dışa vurur. Yaşadığı toplum tarafından kabul gören, yaşadığı çevre tarafından destek gören birey duygularını kontrollü bir şekilde dışa vurmayı gerçekleştirebilir. Bireyin öz saygısı ve öz güveni çocukluk dönemindeki yaşantılarından oldukça etkilenmektedir (Güngör, 2020). Bu nedenle Hayat Bilgisi dersinde öğretmenler çocuklara yetenekleri ve güçleri doğrultusunda sorumluluklar vererek, onların başarma duygusunu tatmalarını sağlayarak öz güvenlerini geliştirmelerine katkıda bulunmalıdır.

2.1.1.5. Duygusal Gelişim

Öğretim süresi boyunca öğrenilen konuya dair öğrencinin ilgi ve motivasyonu duyuşsal alandır. Duyuşsal farkındalık bireylerin nasıl hissettiklerini farkında olması ile ilgilidir. Ne öğrendiğinin bilince olarak öğrenme bilişsel farkındalık iken, bireyin nasıl hissederek öğrendiği duyuşsal farkındalık olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin öğrenme sürecinde hissettikleri, duygularının önemsendiğinin farkında olmaları öğrenme-öğretme sürecine etkin şekilde katılmalarını sağlar. Öğrencilerin benlik tasarımlarının gelişmesinde duyuşsal farkındalığın önemli bir rolü bulunmaktadır.

Eğitim-öğretimde duyuşsal alan kazanımlarının gerçekleştirilmesi öğrencilerin iç yaşantısının farkında olmasıyla kolaylaştırılabilir. Duyguların öğrenmede etkin rol

oynaması, bireylerin temel bir ihtiyaç olarak öğrenmeye yönelik güdülenmelerine yardımcı olmaktadır. Duyuşsal farkındalık, iç yaşantılarını yansıtacak şekilde bireylerin kendisinin, başkalarının veya çevrenin farkında olma durumunu göstererek duyuşsal hazır bulunuşluk halini yansıtan bir durumdur (Yakar, 2012). Duyuşsal farkındalık, bireylerin yapıyor, öğreniyor veya yaşıyor olduğu herhangi bir şey hakkında nasıl hissettiğinin bir yansımasıdır.

Duygusal gelişim, çocuğun devinimsel, duyusal ve bilişsel gelişimi ile paralel olarak gelişir. Çocuğun özellikle bilişsel ve dil gelişimindeki ilerlemeler, onların duygularını ifade etmelerine, çevresindeki diğer insanların duygularını anlamalarına, empati kurmalarına olanak sağlar. Çocuk büyüdükçe yaşadığı olaylar ve yaş seviyesi değişir. Yaş değişikliği ile birlikte çocuğun duyguları da değişir. Olgunlaşma, çevre, mizaç, kişilik, toplumsallaşma, dil ve iletişim becerileri gibi etmenler bireyin duygusal gelişimini etkilemektedir. Bireyin duygusal gelişim aşamalarının büyük bölümü, Piaget'in bilişsel gelişim aşamaları ile tutarlılık gösterdiği ifade edilmektedir (Güngör, 2020).

Okul çağındaki çocuk bu dönemde öz- kimliğini aramaya başlar. Çocuk, diğerleri ile ilişkilerine bağımlıdır. Toplum içerisinde bir yer edinmek isteyen, toplumsal kabul görmek isteyen çocuk duygularını daha geniş bir kitleye dışa vurmaktadır. Bir birey olarak çocukların duygularını ifade etmesi önemlidir. Çocukların yaşı arttıkça duygularını ifade ediş biçimleri de değişkenlik göstermektedir. Duyguların insan hayatında büyük bir önemi vardır. Duyguların bir kimseyi diğerine yaklaştıran ya da ondan uzaklaştıran bir etkisi vardır. Okulda düşük not almış bir öğrenciler okulda ya toplumsal yaşamlarında problemlerin duygusal kırıklığının etkisi altında kalırlar (Ergin, 2020).

Duyguları etkileyen olgunlaşma, dil ve iletişim becerileri, mizaç, toplumsallaşma, kişilik ve güdülenme etmenleri bulunmaktadır. Ailede ve topluluk içerisinde sevgi ile büyümüş çocukların sağlıklı bir duygusal gelişim ortamına sahip olduklarını söylemek mümkündür. Çocuklar dil becerileri, sözel becerileri arttıkça kendilerini ifade ederek duyguları hakkında daha çok konuşmaya başlarlar. Yaşadığı toplum içinde sınırları çizilmiş, olaylar sonucunda duygularını bastıran çocuklar, duygularını ifade eden çocuklara görece bilişsel, toplumsal gelişimden yoksun kalırlar ve diğer becerilerinin gelişmelerinde de gecikmeler yaşanır. Bireylerin toplumsal eğilimlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için yetiştikleri çevrenin sevgi ve ilgili ile donatılmış olması önem taşımaktadır (Güngör, 2020).

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda görülmektedir ki ilkokul çağındaki çocuğun duygularını fark etmesi, anlamlandırması önemlidir. Duygularını tanıyan ve fark eden çocuğun

duygusunu ifade etmesi gelişimi açısından önemlidir. Öğrencilerin bilişsel gelişimlerini desteklemenin yanı sıra duygusal gelişimlerini de desteklemek gerekmektedir. Hayat Bilgisi dersi öğretim programları öğrencinin kendisini ve duygularını tanıması ve duygularını anlamlandırması amacıyla öğrencilerin yaş seviyelerine uygun olarak düzenlemeler yapılabilir.

2.1.1.6. Toplumsal Gelişim

UNESCO'nun ele aldığı temel öğretim esaslarında temel öğretim alan bütün çocuklar yaşadığı toplum içinde iyi bir vatandaş olarak, topluma uyum sağlayarak aynı zamanda kendi yeteneklerini geliştirerek, kendisi hakkında olumlu düşüncelere sahip olan bireylerin var olmasıdır (Yücel, 2020). Toplumsallaşma bir bireyin herhangi bir gruba dahil olması için gerekli tutum, davranış ve bilgiyi edindiği süreçtir (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Eğitimin görevlerinden biri öğrencinin toplumsal kuralları, değerleri öğrenmesi, toplumsallaşmasını sağlamasıdır. Toplumsallaşma sürecinde kültür çocuğa yani bireye aktarılır. Toplumsallaşma, her bireyin doğduğu andan itibaren cereyan eden ve tüm yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Çocuk/birey dünyaya geldiği andan itibaren kendi yaşam alanı aile, okul, akran grubu, komşuları vb. içerisinde toplumsallaşmaya başlar. Toplumsallaşmada birey, benlik ve kişilik kazanır (Tezcan, 1985).

Her birey arkadaşları ve akranları ile sosyal, duygusal bir bağ içindedir. Kişinin iletişim içinde olduğu bireyler birbirini anlayıp ortak bir süreç paylaştığında bağları güçlenecek ve toplumsallaşmasına katkı sağlayacaktır. Öğrencilerin okulda katıldığı merasimler, okunan marşlar ile sahip olduğu kültürün yansımalarını hissederek bu kültüre sahip olmayı öğrenecektir (Kaypakoğlu, 1994).

Bireyin içinde bulunduğu toplumdaki yaşayışları, seçimleri, olaylar karşısındaki tavır ve tutumları toplumsal gelişimi bakımından önemlidir (Samancı ve Diş, 2014). Bireylerin toplumsal becerilerinin gelişiminde yaşanılan çevre, içinde bulunulan kültür, aile ve arkadaş ilişkileri, okul çevresi önemli rol oynamaktadır (Alat, 2015). Toplum içerisinde yaşayan birey, ailesine sevgi bağı ile bağlıdır ve aynı zamanda özerktir. Yaşadığı topluma hem bağlı hem de saygı çerçevesi içinde özerk olarak yetişen bireyler yetişkinlikte de bu yaşamlarını sürdürebilmektedir (Selçuk, 2020).

Bireylerin gelecekteki tutumları, çocukluk çağlarında ailesinde biçimlenmeye başlamıştır. Çocukluk döneminde şımartılıp bütün ihtiyaçları ebeveynleri tarafından karşılanan bireyler, yıllar sonra karşılaştıkları zorluklar karşısında gayret göstererek mücadele etmekten

kaçınacaktır. Bu nedenle ebeveynlere de bu noktada önemli sorumluluklar düşmektedir (Adler, 2018). Ebeveynlerin çocukların problemlerini çözmek için her koşulda müdahalede bulunmaması, zaman zaman gözlemci olarak çocukların yaşadıkları problemleri ve anlaşmazlıkları çözüme ulaştırmaları için onlara fırsat tanıması gerekmektedir (Selçuk, 2020). Bireyin yaşamında önemli faktör olan öğretmen ve aile, bireye toplum içerisinde uyulması gereken kuralları aktarmada, yaşanılan olaylar neticesinde karşılaşılan zorluklar ya da zorluklar ile mücadele etme, olaylar karşısında takınılacak tutum, seçimler yapma ve yapılan seçimlerin neticesine katlanma, mücadele etme durumlarının aktarılmasında etkindir (Alat, 2015).

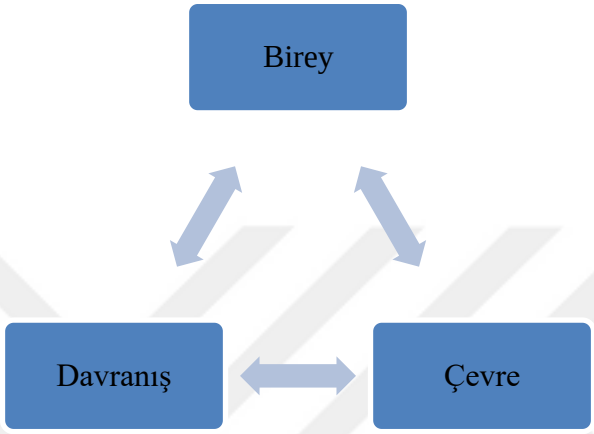
İlkokul döneminde bireyin sağlıklı bir toplumsallaşma süreci geçirebilmesi için öğretmenin ve ailenin etkin bir biçimde geri bildirim vermesi gerekmektedir. Bandura'ya göre bireyler sosyal çevresinde bulunan diğer insanların yaşayışlarından etkilenmektedir. Her bireyin kendi sorumluluğunu alarak elde ettiği başarılar kişinin öz güven geliştirmesini sağlayacaktır. Erikson'un psikososyal gelişim kuramında "Başarısızlığa Karşı Utanç Duygusu" döneminki çocuk, okul çağındadır ve okul yaşamıyla birlikte sosyal çevresi genişlemeye başlar. Bu dönemde bireyin üzerindeki ebeveyn etkisi yavaş yavaş azalmaya başlar; öğretmen ve arkadaşların etkisi artmaya başlar (Senemoğlu, 2018). Öğretim programları bireylerin ihtiyaçlarına göre hazırlanmalıdır.

2.1.1.6.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında, kişinin kendi gelişiminden sorumlu olduğu, bireyin aktif olarak kendi öğrenmesinde rol almaktadır. Sosyal öğrenmede bireyler çevresindeki diğer insanların davranışlarını gözlemler ve o davranışları taklit eder. Sosyal öğrenme kuramının temel kavramlarından biri öz yeterliktir. Bireyin sergilemesi gereken performans ile yapabileceklerini karşılaştırıp harekete geçmesidir. Bireyin karşılaştığı zorluklar karşında kendisine duyduğu inançtır. Öz yeterliliği yüksek olan birey, başarısızlığı bir sonuç olarak değil tecrübe olarak anlamlandırır. Çalışmalarda sabır göstererek başarabileceğine inanır, iç denetim odaklıdır. Eğitimde bireysel gelişimin amaçlarından biri de iç denetim odaklı bireyler yetiştirmektir (Korkmaz, 2011).

Sosyal öğrenme kuramında birey başkasının davranışlarını gözleyerek öğrenmektedir. Bireyler kendi davranışlarını kontrol edebilir ve kendi davranışlarından sorumludur. Birey, öz düzenleme kapasitesi ile kendi davranışlarını etkili olarak kontrol edebilir. Dışarıdan başkalarının kontrolüne ihtiyacı yoktur. Ebeveynler ve öğretmenler tarafından çocuğun

kendi kendini pekiştirmesini sağlayacak ortamlar oluşturulmalıdır. Bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psiko-motor davranışlar bireylerin çevresinde bulunan, saygı duydukları, sevdikleri kişiler tarafından model olma yolu ile kazandırılabilir (Senemoğlu, 2018). Aşağıda Bandura'nın karşılıklı bireycilik açıklamasını anlatan bir şekle yer verilmiştir.

Şekil 2. 2. Karşılıklı Bireycilik

Şekil 2.2'de görüldüğü üzere Bandura'ya göre bireyin sadece çevreden etkilenen bir varlık olmamakta, aynı zamanda çevreyi de etkilemektedir. Bir birey olarak çocuk, çevresinde meydana gelen olayları ve olayların sonuçlarını gözlemler. İlkokul çağındaki bireyin davranışlarının şekillenmesinde ebeveynlerin ve öğretmenlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocuk, rol model olan ebeveyninin ya da öğretmenin davranışlarının sonuçlarını gözlemedikten sonra muhakeme yaparak kendi davranışlarına yön verir. Bu dönemde rol modelin etkisi çok önemlidir ama davranışların sonuçlarını da yadsımamak gerekmektedir. Bu nedenle ilkokul çağındaki bireyin Hayat Bilgisi dersi kapsamında edineceği bilgi, beceri, kazanım ve yetkinlikler önem arz etmektedir.

Sosyal öğrenme kuramı bireyin yaşamı, sosyal hayatı ve eğitimi açısından önemlidir. Sosyal öğrenme kuramına göre birey çevresindeki insanları gözlemler ve taklit yoluyla öğrenir. Bu nedenle ebeveyn ve öğretmenlerin öğrencilerin kazanmasını istedikleri davranışlarla ilgili olumlu tutum ve davranış sergilemelidir. Öğrencinin kazanması istenilen davranış sadece sözel olarak aktarıldığında ve bu davranışın tam tersi bir davranış sergilendiğinde öğrenci bu durumu gözlemleyecektir ve gözlemleri sonucu yanlış olan davranış onun için geçerli

olacaktır. Bu nedenle öğrencilere örnek olan bireylerin olumlu davranış sergilemeleri gerekmektedir. Öte yandan çocuğun arkadaş çevresi ve akranları nasıl bir model sunuyorsa çocuk da o doğrultuda olumlu ya da olumsuz örnekleri görerek etkilenecektir. Günümüz şartlarında medya aracılığı ile sunulan örnekler çocuklar tarafından sıklıkla model alınmaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin öğrencilerin medya kullanımlarını takip ederek onların olumlu gelişmelerine katkı sağlayacak, yanlışı daha az görünür kılan ve çalışkanlığa, başarıya, sorgulamaya, düşünmeye teşvik eden, umutsuzluğa kapılmalarını engelleyen içeriklere ulaşmalarını desteklemelidir. Öğrencilerin bu dönemde yaşadıkları problemleri çözebilmeleri için onlara başarılı örnekler sunarak sorun çözüm stratejileri paylaşılabilir. Bununla birlikte öğrencinin kişisel kontrol ihtiyacı da önemsenerek saygı duyulmalıdır ve kendi performanslarının niteliği, kendi sorumluluklarını yüklenme ve sonuçları ile başa çıkmasına olanak tanınmalıdır. Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitapları da öğrencilerin bu ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenlenmelidir (Taylı, 2014).

Yukarıda belirtilen ifadelerden yola çıkılarak bireyin çevre ve davranışlardan etkilendiği aynı zamanda da etkilediği söylenebilir. İlkokul döneminde akran ilişkileri gelişen çocuğun arkadaşlarını, öğretmenlerini, ailesini ve çevresinde yaşanan olayları gözlemleyip/ deneyimleyip anlamlı sonuçlar çıkarması, kendisinin sergileyebileceği davranışlar ile ilgili çıkarımlar yapması ve davranışlarının sonuçlarını düşünmesi önemlidir. Bu noktada ilkokul çağındaki bireyin öğretmenleri tarafından olumlu benlik algısı geliştirmeleri adına etkili geri bildirim almaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Hayat Bilgisi dersi kapsamında ele alınan kazanım, bilgi, beceri ve konular öğrencinin bu anlamda kendini geliştirmesini sağlayan bir derstir.

2.2. Hayat Bilgisi: Tanım ve Kapsam

Hayat bilgisi dersi konusunu bireyin ev, aile, okul gibi yakın çevresini ele alarak, bireyi geliştirici bir derstir. Derste yer alan konular öğrencinin hem fizyolojik hem de psikolojik olarak kendisini ve çevresini tanımasını sağlar. Öğrencinin okula başlayacağı süre boyunca edindiği deneyimler, yaşayışlar merkeze alınarak, bundan sonraki yaşamından itibaren edineceği bilgi, beceri ve değer kazandırmayı, çevresini hakkında bilgiler edinmesini hedeflemektedir (Kabapınar, 2012).

Hayat Bilgisi dersinde gerçeğe, yaşamın kendisine ait olan bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır. Sosyal bir varlık

olan çocuk, etrafında meydana gelen olaylara karşı merak duyar. Öğrencinin merak ettiği konuların yakından uzağa ilkesi benimsenerek işlenen bir derstir. Öğrencinin hayatından, sosyal gelişiminden uzakta bir şekilde ele alınan dersin verimli olacağı düşünülmemektedir (Güngördü, 2002). Öğrencinin hem iyi bir birey olması hem de toplumda bir kimliğinin, bir yerinin olması açısından Hayat Bilgisi dersinin büyük bir önemi vardır.

Eğitim sisteminin en temel öğesi insandır. Her birey çevresindeki diğer insanlardan farklıdır, aynı zamanda bireyin diğer insanlarla benzer yönleri de vardır. Bireylerin eğitilebilmesi için eğitim sistemi içinde hedeflere yer verilmesi gerekmektedir (Sönmez, 1996). Ülkemizin toplumsal, bireysel, kültürel, ekonomik, tarihsel ve kültürel değerleri öğretim programlarının temellerini oluşturmaktadır. Çocuk toplumsal bir varlıktır. Aile, çevre, okul çocuğun yaşadığı çevreye olan uyumunu sağlar. Yaşam boyunca değişim sürekli olarak gerçekleşmektedir. Toplumsal temeller, değişim sırasında meydana gelen olumsuzluklardan etkilenmeme, değişime uyum sağlama konularında rehberlik etmektedir.

Karşılaştığı problemlerle mücadele eden, çözüm bulabilen birey ve toplum oluşturmak eğitim amaçlarından biridir. Bireysel temeller ise eğitim sistemi içinde yer alan her bireyin gelişimini fark ederek, kendi potansiyellerini sürdürmelerini sağlamaktadır (Baysal ve Ada, 2015). Hızla gelişen ve değişen dünyada hiçbir şey sabit değildir. Dolayısıyla öğretim programları da içinde bulunulan zamanın koşullarına uygun olarak değişim göstermektedir. Tüm öğretim programlarında olduğu gibi Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında da değişimler olmuştur (Demirkaya, 2005). Hayat Bilgisi öğretim programlarındaki değişiklikler ders kitaplarına da yansımıştır.

Zaman içerisinde etkililiğini yitiren ya da düzenlemeye ihtiyaç duyan müfredat programları kendini yenilemeye ihtiyaç duymaktadır. Hayat Bilgisi öğretim programında da yıllar içerisinde çeşitli değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden 1998, 2005 ve 2018 yılına ait olan Hayat Bilgisi öğretim programlarının açıklamasına aşağıda yer verilmiştir.

2.2.1. 1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005 ve 2018 yıllarında Hayat Bilgisi Öğretim Programları kapsamlı olarak değişime uğramıştır. 1968 programından farklı olarak 1998 programında derslerle ilgili genel hedefler, sınıf düzeyinde hedefler ve ünitelerin özel hedefleri ve davranışları bulunmaktadır. Programda konuların

amaçlarla ilişkilendirildiği ‘belirtke tablosunda’ her sınıfa ait hedefler ve konular yer alarak davranışların önem derecesi belirtilmektedir (Gültekin, 2015). ‘Belirtke Tablosu’ ilk kez 1998 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmak için kullanılmıştır (Atik ve Aykaç, 2019). Üniteler, konulardan oluşmuştur. Bu konularda kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmıştır (MEB, 1998).

1998 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, davranışçı yaklaşımla birlikte bilginin önemsendiği, öğretmenin öğrenciye göre daha çok aktif olduğu, öğretimde öğrenme sürecinin değil ölçme değerlendirmenin önemsendiği bir programdır (Gültekin, 2015). 1998 Hayat Bilgisi Dersi programı olguların parçalara bölünerek her bir parçanın ayrı ayrı analiz edildiği, mekanik, doğrudan gözlenebilen ve ölçülebilen davranışların temel alındığı davranışçı yaklaşım yansıtmıştır. Programın hedefi, doğrudan gözlenebilen ve ölçülebilen hedefler ve davranışlar seklinde ifade edilmiştir. Öğrencilerin kişilik gelişiminden çok, bilişsel/zihinsel gelişimi öne çıkarılmıştır. Çocuk özgün bir birey olarak değil, toplumun bir üyesi olarak görülmüştür. Bu nedenle de bireysel farklılıklar arka planda kalmıştır (MEB, 2009). 1998 yılı müfredatında demokrasi, bilinçli tüketicilik, çevresel duyarlılık, sorumluluklar, haklar konularına yer verilmiştir. Öğrencilere kazandırılması planlanan özellikler için hedef ve davranışlar ifadeleri kullanılarak birinci sınıflar için 58, ikinci sınıflar için 86 ve üçüncü sınıflar için 90 hedef belirtilmiştir.1998 yılı öğretim programında yer alan amaçlar ana maddeler halinde belirlenerek toplumun beklentilerini karşılayacak şekilde oluşturulmuştur (Akyürek Tay ve Baş, 2017).

1998 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda önceki yıllardan farklı olarak ilk kez yöntem ve tekniklere yer verilerek anlatım, soru-cevap, tartışma, rol yapma, gezi, gösterip yaptırma, inceleme, gözlem, deney, oyun, uygulama, gösteri ve pandomim en çok önerilen yöntem ve teknikler şeklinde sıralanmıştır. 1998 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda klasik ölçme ve değerlendirmenin kullanılabileceği, öğretmenlerin ölçme araçlarını farklılaştırabileceği ilk kez yer almıştır (Atik ve Aykaç, 2019).

1998 yılına ait 1. ve 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında 10, 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında ise 8 ünite yer almaktadır. Üniteler, özel hedefleri ile konular ve belirli gün ve haftalardan oluşturulmuştur. Programda uyulması gereken esaslar da öğretmenin yol gösterici konumunda olduğu belirtilmiştir. Öğretmenin programda yer alan konulardan çevre

şartlarına uygun olamyanları çıkarabileceği belirtilmiştir. Programda ünite temelli yaklaşım yer almaktadır (MEB, 1998, s.42).

1998 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı davranışçı yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Bu davranışa göre yaşanan olay ya da durum karşısında bireyin benzer tepkiler vermesi ve benzer yorumlar yapması beklenmektedir. Öğrencinin (dinleyen) pasif ve öğretmenin (aktaran) aktif olduğu bu yaklaşımda öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmamaktadır. Tüm vatandaşların ihtiyaçlarını karşılama hedefleri üzerine planlanmıştır ve detaylara ünitelerde yer verilmiştir. Hayat Bilgisi dersinde temel amaç, öğrencinin içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için bilgi, tutum ve beceriler geliştirmesidir (Şahin, 2009). Davranışçı öğrenme yaklaşımında öğrenen ve öğreten ilişkisi söz konusudur. Öğrencinin kendisine bir otorite olarak sunulan bilgiyi aldıktan sonra aynı şekilde direkt olarak bilene aktardığı bir süreçtir. Öğrencinin öğrenme süreci istendik davranış geliştirmesi üzerine planlanmıştır. Bir birey olarak öğrencinin toplum içinde sosyal rollerini yerine getirdiği, iyi ilişkiler kurduğu, çevresine uyum sağladığı, milli kültür ve değerlerini benimsediği, toplumun bir parçası olan vatandaş olarak yetişmesi hedeflenmektedir. Tek tip bilgiler aktarılarak öğrencilerin bilgiye ulaşması sağlanmaktadır. Bu doğrultuda öğrencinin bilişsel, duyuşsal, psiko-motor becerilerinin gelişiminin göz ardı edildiğinin söylemek mümkündür (Kabapınar, 2020). Aşağıda 1998 yılı Hayat Bilgisi öğretim programının somut yansıması olan ders kitaplarından örneklere yer verilmiştir.

E. ÇEVREMİZDEKİ TURİSTİK YERLER VE DOĞAL GÜZELLİKLER, ÇEVREMİZDEKİ ESKİ YERLEŞİM YERLERİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Tarihî eserlerin niçin korunması gerektiğini araştırınız.

Doğal güzellikler ve tarihî eserler, çevreyi güzelleştiren önemli varlıklardır.

Yurdumuz, doğal güzellikleri, tarihî zenginliği ve eski yerleşim yerleriyle turistlerin ilgisini çeker. Çevremizdeki tarihî saraylar, hamamlar, kaleler, camiler, müzeler ve çeşmeler bunlardan bazılarıdır.

Doğal güzellikleri ve tarihî eserleri korumalıyız. Çöpleri çevreye gelişigüzel atmamalıyız. Atık maddeleri, arıtma tesislerine göndermek için biriktirmeliyiz. Ormanlarımızı yangın tehlikesinden korumalıyız. Ormanlara zarar verenleri görevlilere bildirmeliyiz. Tarihî eserlere zarar vermemeliyiz. Tarihî eser kaçakçılarını yetkililere bildirmeliyiz. Denizleri, göl ve akarsuları kirletenleri uyarmalıyız.

Fotoğraf 2. 1 (Arslan ve Daltaban, 2003, s. 79)

Fotoğraf 2.1'deki örnekte görüldüğü üzere, davranışçı öğrenme yaklaşıma uygun bir biçimde sık sık '-meliyiz, -malıyız' ifadelerine yer verildiği görülmektedir.1998 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'na göre yazılmış ders kitapları Kabapınar'a göre adeta doğru davranış el kitabı niteliğine bürünebilmektedir. Bu kitaplarda yer alan "-meliyiz, -malıyız" ifadeleri kullanılarak çocuklarda ortak değer yargıları oluşturulmaya çalışılmıştır. Herkesin karşılaşılan durum ya da olay karşısında yapması ya da yapmaması gerekenler aktarılarak tek tip yargılar oluşturulmaya çalışılmış, belli kalıplar çerçevesinde davranılması gerektiği aktarılmıştır. Tek ve biricik olan bakış açısı çocuğa yansıtılmıştır. Davranışçı yaklaşımda toplumun yararına olan, toplumun düşüncelerinin benimsendiği ve toplum adına belli

kalıpların içine girme, toplum için kalıplaşmış olan düşünce biçimlerini benimseme hâkimdir. Bu yaklaşımda bireyin/çocuğun keşfetmesi, düşünmeden fikir sahibi olması, yönlendirilmesi, tek tip kalıplar içinde düşünmesi beklenmektedir. Bu ders kitaplarından bir başka örnek de aşağıda sunulmuştur.

Ailedeki iş bölümü ailede huzur ve mutluluğu sağlar. Bu durum, okul hayatında da geçerlidir. Okulda herkes üzerine düşen görevi yerine getirir. Böylece eğitim ve öğretim düzenli olur.

Oyun oynarken oyunun kurallarına göre arkadaşlar arasında iş bölümü yaparız.

Toplumda yardıma gereksinimi olan insanlar vardır. Onlara yardım ederiz. Yangın, sel ve deprem gibi felâketler olur. Bu felâketlerde birçok insan evini, eşyasını kaybeder. Böyle durumlarda toplumdaki herkes dayanışma örneği gösterir. Felâkete uğrayanlara yardımcı olur.

Toplumda dayanışmaya ve iş birliğine önem vermeliyiz. Olanaklarımız ölçüsünde gereksinimi olanlara yardım etmeliyiz. Bu sorumluluklarımızı yerine getirirken hoşgörülü ve dürüst davranmalıyız. Böylece insanların güvenini kazanırız.

Toplumdaki dayanışma ve hoşgörü sayesinde insanlar arasında birlik, beraberlik duyguları gelişir. Kurtuluş Savaşı'mız bu dayanışmanın en güzel örneğidir.

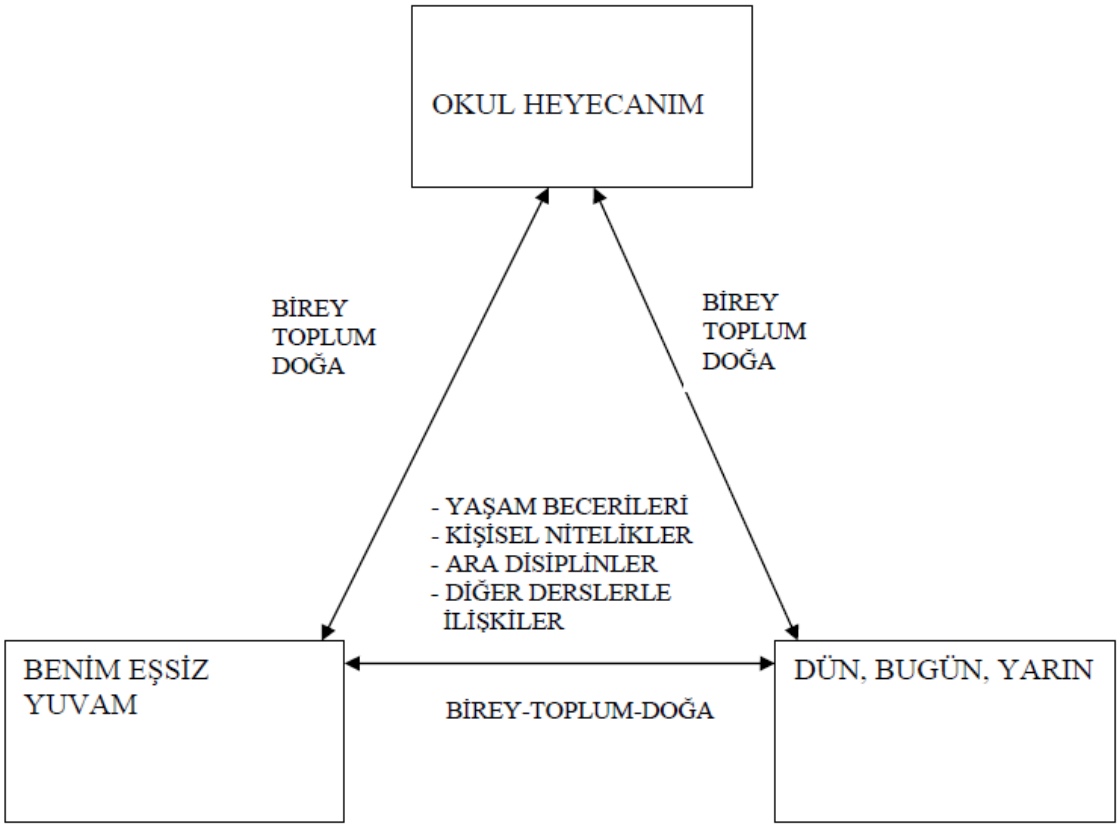
Fotoğraf 2. 2. (Arslan ve Daltaban, 2003, s.93)

Fotoğrafa 2.2' de 1998 yılı öğretim programına göre hazırlanmış 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan görsele yer verilmiştir. Fotoğraf incelendiğinde, toplumsal dayanışma, hoşgörü, sorumluluklar, milli birlik ve beraberlik duyguları, ulusal değerler konularına değinildiği görülmektedir. Soyut olan bu kavramların ders kitabında, öğrenciye görelilik ilkesi ötesinde büyüklere göre yazılmış tümcelerle açıklandığı anlaşılmaktadır.

Davranışçı öğrenme anlayışı ile şekillenen ders kitaplarında didaktik alıntılara yer verildiği, ideal düzenin öğrenciye aktarıldığı, metinlerde kişi isimlerine yer verilmediği, değer yargılarının kitap yazarı tarafından sunulduğu, öğrencinin sorgulama yapmaya teşvik edilmediği, bilgilerin tekrar edildiği ders kitaplarının varlığından söz etmek mümkündür (Kabapınar, 2020).

2.2.2. 2005 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı

2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı davranışçı yaklaşımdan uzak, bireyin hayata aktif olarak katılımını, doğru kararlar vererek yaşadığı sorunlara çözümler bulmasını destekleyen, bireysel farklılıkları dikkate alan bir programdır (Gültekin, 2015). 2005 programında yoğun bilginin yer aldığı çok sayıda hedef ve davranışların yerine öğrencilerin temel yaşam becerilerini edinebilecekleri kazanımlara yer verilmiştir. 2005 programına göre hazırlanan Hayat Bilgisi ders kitaplarının öğrenciye doğrudan bilgi aktarılmasının, tek doğrunun varlığının, ezber yoluna gitmenin aksine öğrencilere rehber olduğu, neden- sonuç ilişkilerini buldurmaya çalıştığı, öğrencilere bütünün parçalarını ve parçalarla bütün arasındaki ilişkiyi keşfettirmeye çalıştığı görülmektedir. Öğrenciye direkt bilginin aktarılması yerine, öğrencinin araştırmaya sevk edildiği, problem çözmeye teşvik edildiği, var olan bilgilerinden hareketle yeni bilgilere ulaşarak sentez yapmasına olanak sağlandığı görülmektedir (Dündar, 2009). Şekil 2.3.'te Hayat Bilgisi Öğretim Programının çatısının nasıl oluştuğu sunulmuştur (MEB, 2009).

Şekil 2. 3. 2009 Yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programının Çatısı

2005 yılında Hayat Bilgisi dersi öğretim programında "birey", "toplum" ve "doğa" olmak üzere üç öğrenme alanı belirlenmiştir. 'Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam, Dün, Bugün, Yarın' adlı üç temadan oluşmaktadır. Hayat Bilgisi öğretim programına ait kazanım sayıları ve ders saati süreleri Tablo 2.1'de yer almaktadır (MEB, 2009).

2005 Hayat Bilgisi Programında, öğrencilerin için belirli beceriler tanıtılmıştır. Beceriler geliştirilerek ve öğrencinin yaş düzeyine uygun temalarla bağlantılı sonuçlara varmalarını amaçlanmıştır. Bu sebeple öğrencilerin hedeflenen becerileri kazanmalarına destek olunmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. 1. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Programına Ait Kazanım Sayıları ve Ders Saati Süreleri

SINIFLAR	TEMA ADI									TOPLAM	
	OKUL HEYECANIM			BENİM EŞSİZ YUVAM			DÜN, BUGÜN, YARIN				
	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oranı (%)	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oranı (%)	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Oranı (%)	Kazanım Sayısı	Ders Saati
1. SINIF	41	86	46	29	60	32	16	34	22	86	180
2. SINIF	34	65	36	37	70	39	24	45	25	95	180
3. SINIF	34	55	31	45	73	41	32	52	28	111	180

Tablo 2.1'de görüldüğü üzere 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında 1. sınıfta toplam 86 kazanım, 2. sınıfta toplam 95 kazanım, 3.sınıfta toplam 111 kazanım yer almaktadır. 2005 yılı Hayat Bilgisi öğretim programı yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Program doğa, toplum ve bireyi konu alan tematik bir yaklaşım üzerinde kurulmuştur. Her birey/öğrenci ailesinden ve sosyal çevresinden getirdiği kişisel bütünlüğü ile okula gelir. Her öğrencinin geçmişi ve yaşantısı farklı olacağı için olayları algılayış biçimleri ve yorumlamaları, olaylar karşısında ürettiği çözüm yolları farklılık gösterecektir.

Yapılandırmacı öğrenmede öğrenci merkezdedir ve öğrenmenin yaşam içinde sosyal etkileşim yoluyla bireyin, ilgi, ihtiyaç, gereksinim ve önbilgilerine göre yapılması, öğretmenin de bu süreçte rehber görevini üstlenmesi söz konusudur (Tay ve Akyürek Tay, 2017). Öğrencinin bireysel anlam yaratmasını sağlayarak, direkt bilginin aktarılması yerine öğrencinin bilgiyi yapılandırmasını desteklemektedir. 1998 programının aksine bilgi, her birey tarafından eşsiz bir şekilde hem kişisel hem de sosyal olarak yapılandırılır. 1998 programından farklı olarak üniteler yerine temalar oluşturulmuştur. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı tüm öğretim sürecinin merkezinde bir birey olarak öğrencinin, kendi kişisel ahlaki sistemini geliştirmesini, toplumda var olan inançları ve değerleri araştırmasını amaçlamaktadır. Bireyin öz saygı geliştirmesi var olan değerlere saygı duyması vurgulanmaktadır (Kabapınar, 2020).

2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı bireyin bilgiyi kendisinin yapılandırdığı yapılandırmacı yaklaşımın yer aldığı bir programdır. Programda öğrencilerin kazanması

hedeflenen problem çözme, eleştirel düşünme karar verme gibi 14 beceri ve bunun yanı sıra öz saygı, öz güven, toplumsallık, yeniliğe açıklık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme kişisel niteliklerine de yer verilmiştir. Hayat Bilgisi dersi öğretim programında "birey", "toplum" ve "doğa" temaları sunulmuştur. 2005 yılı Hayat Bilgisi Programına göre düzenlenmiş ders kitapları incelendiğinde temalar; "Okul Heyecanım" "Benim Eşsiz Yuvam" ve "Dün, Bugün, Yarın" olarak adlandırılmıştır. Temalar kendi içerisinde konulara ayrılmıştır. 1998 yılı öğretim programında yer almayan bazı konulara 2005 yılından itibaren yer verildiğini söylemek mümkündür. "Bana Güvenebilirsiniz", "Bunu Kabul Edemem", "Benim de Fikrim Var", "Beni Anlayın Lütfen", "Herkes Hata Yapabilir", "Birlikte Güçlüyüz", "Çözüm Benim İşim" gibi daha önceden yer verilmeyen konu başlıklarına yer verildiği görülmektedir (Kabapınar, 2012). Bu konuların öğrencilere öz güven, öz saygı kişisel niteliklerini kazandırması hedeflenmektedir.

Öğrencinin hazır bulunuşluğu dikkate alınarak, bir birey olarak öğrencinin yaşayışlarından yola çıkılmıştır. Öğrencinin bilgi ve beceriler kazandığı, muhakeme yaptığı, sorguladığı ve kişisel fikirlerini ifade etmesine olanak tanındığı bir programdır. Programın uygulanmasında öğretmenler, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alarak uygun öğrenme ortamları düzenlemelidir.

2009 yılı Hayat bilgisi öğretim programında yer alan birçok beceri bulunmaktadır (MEB, 2009). Toplumun bir parçası olan çocuğun/bireyin gerektiğinde hayır demesi ve hayır demeyi suçluluk duymadan söyleyebilmesi, niçin hayır dediğini sebepleri ile birlikte açıklaması, reddedip açıkladıktan sonra bunun yerine başka bir seçenek sunması, yaşadığı toplumda/ çevrede/ okulda/ dünyada tüm insanların benzer ve farklı özellikleri olabileceğini fark etmesi, farklılıklara saygı duyması, etrafındaki farklılıkların yaşamı zenginleştirdiğini kavraması, etrafındaki kişilerle iletişim kurması ve gerektiğinde ortak bir amaç için bir araya gelmesi gibi çeşitli beceriler yer almaktadır.

Beceri ve bilgilere sahip olan bireylerin kişisel nitelikleri zenginleştirildiği takdirde toplumda sağlıklı, başarılı ve mutlu bireylerin var olması mümkün olacaktır (Karabağ ve İnal, 2009). 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında öğrencilerde geliştirilmesi hedeflenen kişisel nitelikler (MEB, 2009):

Öz saygı

- Kendini ve duygularını fark etme
- Kişisel bakımını yapma
- Kendi farklılığını fark etme
- Geçmişini öğrenme
- Kendisiyle barışık olma
- Etik değerleri bilme ve hayatında bunlara önem verme
- Görev ve sorumluluklarını bilme ve yardımlaşma
- Kuralların gerekliliğini bilme
- Hata yapabileceğini kabul etme
- Kişisel eşyalarını özenli kullanma
- Büyüdükçe değiştiğini fark etme
- Kendisinin ve arkadaşlarının değerli olduğunu kabul etme

Öz güven

- Güçlü ve zayıf yönlerini tanıma
- Ailesini tanıma ve onlarla iş birliği yapma
- Kurallara neden gerek duyulduğunu bilme
- Hatalardan ders çıkarma
- Gerektiğinde büyüklerinden yardım alma
- Ailede alınan kararlara katılma
- Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilme
- Etkili “hayır” deme
- Zaman içinde, duygu ve düşüncelerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili çıkarımda bulunma
- Kendisini ve ailesini ilgilendiren kararlarda görüşünü bildirme
- Haksızlığa uğradığında, bunu sorgulama
- Doğadaki karşılıklı bağımlılığı kavrama

Toplumsallık

- Beslenmek için gerekli araç ve gereçleri kullanma
- Görgü kurallarını uygulama
- Arkadaş edinme ve onlara duygularını söyleme
- Kurallara uymanın sonuçlarını kavrama
- Başkalarının eşyalarını izin alarak kullanma
- Arkadaşlarıyla oyun oynamak ve eğlenmek için gerekeni yapma
- Grup bilinci oluşturma ve grubunun çıkarlarını koruma
- Arkadaşlarına cesaret verme

Tablo 2.2.'de kazanımlara ait kişisel niteliklere göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 2. 2. Kazanımların Kişisel Niteliklere Göre Dağılımı (MEB, 2009, s. 37)

KİŞİSEL NİTELİKLER	TEMALAR								
	OKUL HEYECANIM (A)			BENİM EŞSİZ YUVAM (B)			DÜN, BUGÜN, YARIN (C)		
	1. SINIF	2.SINIF	3. SINIF	1. SINIF	2.SINIF	3. SINIF	1. SINIF	2.SINIF	3. SINIF
ÖZ SAYGI	A.1.1 A.1.2 A.1.3 A.1.8 A.1.18	A.2.3 A.2.8 A.2.20		B.1.6 B.1.8 B.1.9 B.1.11 B.1.16 B.1.17	B.2.24	B.3.9 B.3.19	C.1.5	C.2.2 C.2.3	
ÖZ GÜVEN	A.1.1 A.1.2 A.1.3	A.2.8 A.2.13 A.2.20	A.3.27 A.3.30	B.1.8 B.1.9 B.1.16 B.1.17	B.2.14 B.2.23 B.2.24	B.3.9 B.3.19	C.1.5	C.2.2 C.2.3	
TOPLUMSALLIK	A.1.10 A.1.12 A.1.19 A.1.20 A.1.21	A.2.9 A.2.10 A.2.15 A.2.22	A.3.4	B.1.5 B.1.6 B.1.11	B.2.33	B.3.30 B.3.35	C.1.3	C.2.9	

Tablo 2.2 incelendiğinde, 1.sınıfta öz saygı içeren 12 kazanım, öz güven içeren 8 kazanım, toplumsallık içeren 9 kazanım; 2. sınıfta öz saygı içeren 6 kazanım, öz güven içeren 8 kazanım, toplumsallık içeren 3 kazanım; 3.sınıfta öz saygı içeren 2 kazanım, öz güven içeren 4 kazanım, toplumsallık içeren 3 kazanım yer aldığı görülmektedir.

2005 programı ile birlikte kitaplarda yer alan "-meliyiz, -malıyız" ifadelerinin kaldırılması ile birlikte yazarın birey ve toplum adına benimsetmeye çalıştığı kalıplar, kitaplardan uzaklaştırılmış ve çocuğun/bireyin anlayış ve tutumlarını geliştirici yönde ifadeler kullanılmıştır. Keşfetmeye dayalı, çocuğun fikirlerine daha çok yer verilen, sunduğu çözüm yolları önemsenen, düşünmesini ve üretmesini sağlayan bir müfredat oluşturulmuştur ve kitap içerikleri bu müfredata uygun olarak hazırlanmıştır. Davranışçı yaklaşımın aksine tek bir doğru benimsenmeden, daha çok düşünmeye ve keşfetmeye dayalı bir müfredat

oluşturulmuştur. 1998 yılı ders kitaplarından farklı olarak 2005 yılı ders kitaplarında cümlelerin sonu birinci tekil şahıslar ile bitmektedir. Aşağıda 2005 yılı Hayat Bilgisi öğretim programının somut yansıması olan ders kitaplarından örneklere yer verilmiştir. "Fikrim de Cesaretim de Var" konu başlığına ait görsel Fotoğraf 2.3.'te yer almaktadır.

Umutların sınıfına yeni bir öğrenci gelmişti. Adı Ahmet'ti. Ahmet yeni sınıfına bir türlü alışamıyordu. Umut ve arkadaşları bu sorunu çözmeye karar verdiler. Bakalım neler yapmışlar?

Bir fikrim var.

Gizem: Arkadaşlar Ahmet hâlâ sınıfa uyum sağlayamadı. Mutlu değil.

Mine: Eski arkadaşlarını ve öğretmenini özlüyor olmalı.

Umut: Benim bir fikrim var. Ahmet için bir hoş geldin partisi düzenleyelim.

Ece: Bence gerek yok. Zamanla bize ve öğretmenimize alışır.

Umut: Ece kendini Ahmet'in yerine koy. Yeni gittiğin sınıftaki öğrenciler senin için bir parti düzenleseler kendini nasıl hissedersin?

Ece: Haklısın Umut. Kendimi önemli hissederim. Ayrıca sınıfa uyumum daha kolay olur. Mutlu olurum.

Mine: Öyleyse hazırlıklara başlayalım.

Umut: Önce bir plan hazırlayalım, sonra da görev paylaşımı yaparız. Öğretmenimizin desteğine de ihtiyacımız olacak.

DEĞERLENDİRME

* Kulüp arkadaşlarınızla bir karar alırken nasıl davranıyorsunuz?
* Bu kararları uygulamak için neler yapabilirsiniz? Fikirlerinizi anlatınız.
* Arkadaşlarınızın sorunlarını gidermek için ne tür fikirler üretirsiniz?
* Bir grubun lideri olduğunuzu düşününüz. Grup üyelerinin hangi özelliklere sahip olmasını isterdiniz?

Fotoğraf 2. 3. (Özcan ve Sağan, 2012, s.50).

Öğrencilerin kulüp çalışması sırasında yapılacak yeni çalışmaları ile ilgili fikir üretmesi, fikirlerini cesaret göstererek uygulamaya koymalarının önemi ve kendilerine olan güvenlerinin artmasını teşvik edici bir görsel olduğu görülmektedir. Öğrencilerin kişisel fikirlerin yer verilerek uygulama adımlarını belirlemeleri istenmekte ve oluşturdukları planları eyleme geçirmeleri hedeflenerek öz güven kişisel niteliğine vurgu yapılmaktadır. Aşağıda 2005 yılı öğretim programına göre hazırlanmış "Kendimi Beğeniyorum" konusu Fotoğraf 2.4.'te sunulmuştur.

Fotoğraf 2. 4. (Özcan ve Sağan, 2012, s.72).

Fotoğraf 2.4.'te öğrencilerin kendilerini incelemeleri ve en beğendikleri özelliklerini belirlemeleri istenmektedir. Öğrencilerin fiziksel özelliklerini tanıyarak olumlu bir beden algısı geliştirmeleri hedeflenmektedir. Farklı özelliklere de değinilerek farklılıkların doğal olduğu ve her insanın kendini olduğu gibi kabul etmesinin öneminin vurgulanması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin kendi bedenleri ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olmasını sağlayarak öz güven ve öz saygı geliştirmeleri hedeflenmektedir. Aşağıda 2005 yılı öğretim programına göre hazırlanmış 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan "Sorumluluk Alabilirim" başlıklı konu fotoğraf 2.5.'te sunulmuştur.

Sorumluluk Alabilirim

Aile içinde kararlar nasıl alınıyor? Bir örnekle açıklayınız.

Aşağıdaki resmi inceleyiniz. Aylin yeni aldıkları arabayla ilgili nasıl bir görev üstlenmiş olabilir? Söyleyiniz.

Aylin'in ailesi yeni bir araba almak istiyordu. Markasının ne olacağına anne ve babası karar vermişti. Rengi konusunda da aralarında konuşuyorlardı.

Anne: Bence siyah olsun. Siyah arabaları çok beğeniyorum.

Baba: Bence de kırmızı olmalı. Aynı bayrağımız gibi.

Aylin, "Ben de fikrimi söylemek istiyorum. Bence beyaz olmalı. Ahmetlerin arabası siyah, babası koyu renk arabaların tozu, kiri ve küçük çizikleri çok belli ettiğini söylemiş. Babası sık sık arabayı temizlemek zorunda kalıyormuş. Beyaz araba alırsak babam zamanının çoğunu araba temizlemeye harcamaz." dedi.

Anne ve babası Aylin'in görüşünü beğendiler. Aylin sözüne devam etti." Ben arabayla ilgili görevler de üstlenebilirim. Temizliğinde babama yardım ederim. Şarjlı el süpürgesi ile de koltukları süpürebilirim." diyerek yeni arabayla ilgili sorumluluk aldı.

Fotoğraf 2. 5. (Özcan ve Sağan, 2012, s.84).

Fotoğraf 2.5.'te görüldüğü üzere öğrencilere aile içinde nasıl karar alındığı sorusu yöneltilmiştir. Örnek olaya yer verilerek öğrencilerin konu üzerinde düşünmeleri ve kendi fikirlerini ifade etmeleri beklenmektedir. Aile içinde karar alırken öğrencilerin de görüşlerini bildirmeleri, görüşlerini destekleyici sorumluluklar almaları gerektiği, böylece kendilerine olan güvenlerinin artacağı ve aile içinde demokrasinin gelişmesine katkı sunacakları belirtilebilir. Öğrencinin bireysel fikirlerinden yola çıkılarak toplumun en küçük parçası olan ailede görüşlerini belirterek, sorumluluk üstlenmesi hedeflenmektedir. Öz saygı, özgüven kişisel nitelikleri kazandırılması hedeflenirken, demokratik tutum sergileme noktasında yeni fikirlere açık olma kişisel niteliklerini kazanmaları da hedeflenmektedir. Aşağıda 2005 yılı öğretim programına göre hazırlanmış 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan "Bu Öneriyi Kabul Edemem" başlıklı konu fotoğraf 2.5'te sunulmuştur.

Bu Öneriyi Kabul Edemem

Okula giderken tanımadığınız biri size çikolata vermek istedi. Ne yaparsınız?

Gizem, Erdem ve Engin 3-B sınıfı öğrencileriydi. O gün üçü de farklı önerilerle karşı karşıya kaldılar. Bakalım bu durumda neler yapmışlar? Aşağıdaki ve yan sayfadaki resmi inceleyiniz, okuyunuz, anlatınız.

Gizem okuldan döndüğünde canı oldukça sıkkındı. Annesi kızının bu hâlini görünce ne olduğunu merak etti.

Anne: Okulda canını sıkacak bir şey mi oldu?

Gizem: Sabahleyin yolda Elif'le karşılaştım. Biliyorsun ben her zaman karşıya geçmek için üst geçidi kullanırım. Elif yoldan geçmemiz için ısrar etti. Ben kabul etmedim. Elif'i ikna etmeye çalıştım ama o, yoldan geçmeyi tercih etti.

Anne: Tamam. Canın niye sıkkın?

Gizem: Canımı sıkan, istemediğim bir şeyi yaptırmak için beni zorlaması. Kendi can güvenliğini tehlikeye atması.

Anne: Canını sıkarak problemi çözemezsin.

Gizem: Evet, en iyisi Elif ile konuşmak. Ona hem kendi can güvenliğini hem de başkalarınınkini tehlikeye attığını anlatmalıyım. Son çare olarak ailesiyle de görüşmeyi düşünüyorum.

Fotoğraf 2. 6. (Özcan ve Sağan, 2012, s.46).

Fotoğraf 2.6.'da okula giderken tanımadığı birinin kendilerine çikolata vermesi durumunda nasıl davranacakları ile ilgili öğrencilerin fikirleri alınmak istenmiştir. Ardından örnek olaya yer verilerek öğrencilerin sorgulama yapması beklenmektedir. Kendilerinin okula gidip gelirken karşılaştığı sorunlar olup olamadığını, bu sorunları çözmek için nasıl bir yol izlediklerini paylaşmaları için öğrencilere fırsat sunulmaktadır. Öğrencilerin, başkalarının önerilerine "Hayır." demedikleri takdirde sürekli olarak sorunlarla karşılaşabilecekleri, bu sebeple kabul edilebilir öneriler bulmaları beklenmektedir. Sorunun ne olduğu ve neden kaynaklandığını tespit etmek için muhakeme yapmaları beklenerek öz güven geliştirmeleri hedeflenmektedir. Kabapınar'a (2020) göre öğrencilerin kendilerine yöneltilen sorulara "bence" ya da "bana göre" ile başlamaları kendinden başka diğerlerinin de fikirlerini kabul etmeye hazır olduklarını belirtmektedir.

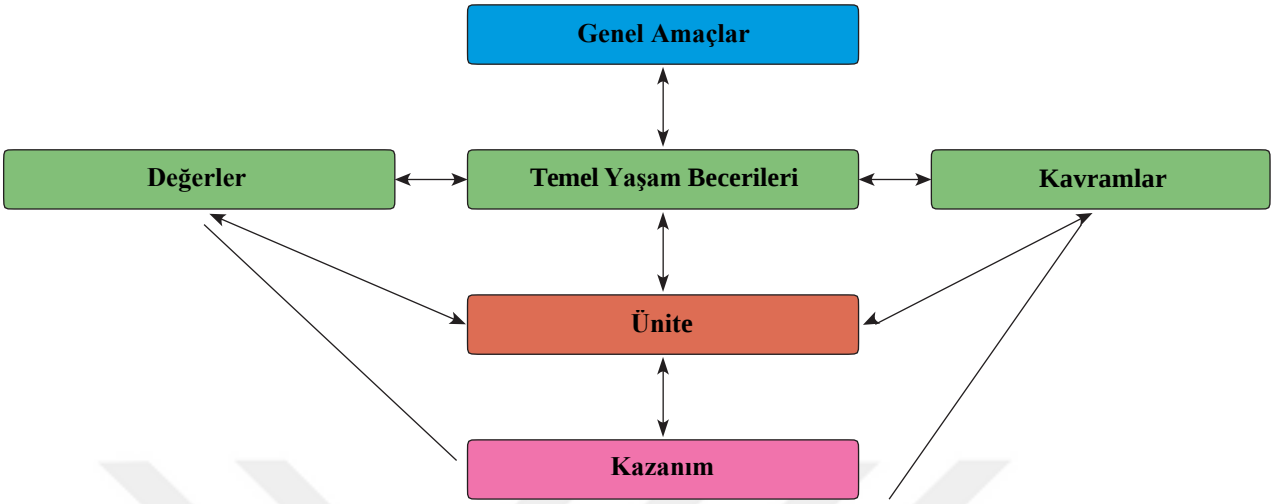
"Her çocuğun "özgün", "biricik" ve "saygıdeğer" bir birey olduğu varsayımına dayanan, dolayısıyla da bireyin kendini tanıması ve bireysel farklılıklarını fark etmesi için çalışılmaktadır "ifadeleri 2005 öğretim programı içerisinde yer almaktadır. Öğrencilerin kendilerini olduğu kadar bireyi oldukları toplumu ve içinde yaşadıkları dünyayı anlamaları amaçlanmıştır (MEB,2005). Ders kitaplarında olumsuzlukların, yanlış davranışların, örnek olayların varlığı, kişinin bir birey olarak kendisinden yola çıkması, bir olayın sonuçlarının kendisini ve çevresindekileri etkileyeceğini, farklı bakış açılarına sahip olmanın doğal olduğunu toplumsal sorunların muhakeme yapılarak öğrenci tarafından ele alınması teşvik edilmektedir (Kabapınar, 2012).

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda 2005 yılı öğretim programında bireye vurgu yapılarak öğrencilere kazandırılması gereken kişisel nitelikler belirlenerek toplumsallaşmanın yanı sıra bireyin öz saygı ve öz güven geliştirmesi için kazanımlara yer verilmiştir. Bu yönüyle 1998 yılı öğretim programında öz saygı ve öz güven kişisel niteliklerine vurgu yapılmamış olup, toplum vurgusunun yapıldığı görülmektedir.

2.2.3. 2018 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı

2018 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programında, 2005 yılındakinin tersine, bir öğrenme felsefesinden söz edilmemiştir. Bu anlamda 2018 yılı öğretim programının, önceki öğretim programlarının belirli programlarının bünyesinde bir araya getiren 'eklektik' bir program olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2018 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programının içeriği genel amaçlar, temel yaşam becerileri, değerler ve kavramlar, üniteler ile ünite ve

kazanım bağlamında yapılandırılmıştır (MEB, 2018). Bunları açıklayan şekle aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 2. 4. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Yapısı

2005 yılında program yer alan tema temelli yaklaşımın yerini ünite temelli yaklaşıma bırakıldığı programdan anlaşılmaktadır. 2018 yılı Hayat Bilgisi Programı ünite temelli olarak hazırlanmıştır. İlkokulun ilk üç sınıf düzeyinde (1, 2 ve 3) ünitelerin adları aynıdır. "Okulumuzda Hayat", "Evimizde Hayat", "Sağlıklı Hayat", "Güvenli Hayat", "Ülkemizde Hayat" ile "Doğada Hayat" olmak üzere altı ünite hazırlanmıştır. 2018 programında öğrencilerin daha önceki programlarda olduğu gibi bazı kazanımlara sahip olması beklenmiştir.

2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda 1, 2 ve 3. sınıflara ait toplam 148 kazanım bulunmaktadır. Kazanımlar, çocukların doğrudan gözlenebilir davranışlarının yanı sıra, bilgi, beceri, tutum ve değerleri de içeren ifadelerdir. Kazanımlar belirlenirken konu bütünlüğünden çok, beceriler esas alınmıştır. Programda yer alan kazanımların, öğrenciler tarafından gerçekleştirilecek etkinlikler aracılığıyla elde edilmesi söz konusudur. Bu nedenle de öğrenme-öğretme etkinlikleri, bu programın en kritik ögesidir. İleride daha ayrıntılı bir biçimde açıklanacağı gibi, programda kazanımların türüne ve niteliğine göre uygun ölçme araçlarının kullanılmasına izin veren bir yaklaşım benimsenmiştir (MEB, 2018). İlkokul öğrencilerine birey, toplum ve doğa bağlamında temel bilgi, beceri ve değerleri kazandırmayı amaçlayan 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı çerçevesinde;

- *Kendisini ve çevresini tanıtmak;*
- *Aile ve toplumun temel değerlerini açıklamak;*
- *Ulusal, manevi ve insani değerleri açıklamak*

- *Kişisel gelişimi sağlayabilmek için yapılması gerekenlere farkındalık kazandırmak;*
- *Kişisel bakım becerilerini geliştirmek;*
- *Sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürmenin bilincini kazandırmak;*
- *Sosyal katılım becerilerini kazandırmak;*
- *Zaman ve mekân algılama yeteneğini kazandırmak;*
- *Kaynakları verimli kullanma yeteneğini geliştirmek;*
- *Öğrenmeyi öğrenme yeteneği kazandırmak;*
- *Temel bilimsel süreç becerilerini kazandırmak;*
- *Ülkesini seven ve tarihsel ve kültürel değerlerini canlı tutmaya istekli hale getirmek;*
- *Doğaya ve çevreye duyarlı;*
- *Bilgi ve iletişim teknolojilerini amaca uygun kullanan bireyler yetiştirmek*

amaçlanmıştır (MEB, 2018).

Öğretim programlarının öğrencinin öz farkındalık, öz güven ve öz disipline sahip olarak yaşama hazırlanmalarını sağlamaktır. Öğretim programında adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik 'kök değerleri' yer almaktadır. Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer alan beceriler aşağıdaki görselde yer almaktadır.

1. Araştırma	13. Kendini Koruma
2. Bilgi ve Teknolojileri Kullanma	14. Kendini Tanıma
3. Değişim ve Sürekliliği Algılama	15. Kişisel Bakım
4. Dengeli Beslenme	16. Kurallara Uyma
5. Doğayı Koruma	17. Mekanı Algılama
6. Girişimcilik	18. Milli ve Kültürel Değerleri Tanıma
7. Gözlem	19. Öz Yönetim
8. İletişim	20. Sağlığı Koruma
9. İş Birliği	21. Sorun Çözme
10. Karar Verme	22. Sosyal Katılım
11. Kariyer Bilinci Geliştirme	23. Zaman Yönetimi
12. Kaynakların Kullanımı	

2018 öğretim programına göre planlanan etkinlikler okul ve yaşam arasında bağlantı kurmasına özen göstermelidir. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak kazanımlar için gerekli temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve etkinlikler bu anlayışla hazırlanmalıdır (MEB,2018). 2018 programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitabından alınan "Kaynaklar Sınırsız Değildir" örneği yazılı bilgilerin sunumu açısından fotoğraf 2.3'te sunulmuştur.

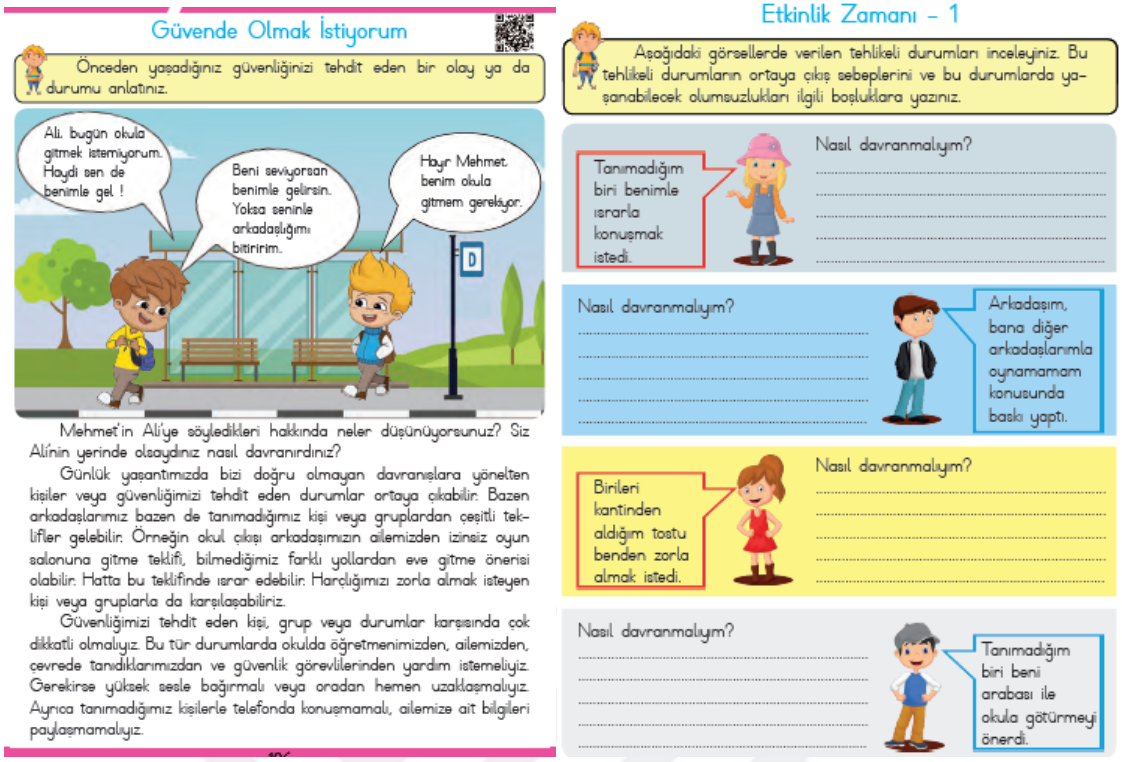
Fotoğraf 2. 7. (Kuşkaya, 2018, s. 29)

2018 yılı Hayat Bilgisi programına göre düzenlenen ders kitaplarının örnek olay kullanımı bakımından benzediği görülmektedir. 2018 yılı programında yazılı bilgiler sunumu incelendiğinde, 1998 programından farklı olarak görsellerde yer alan karakterlerin farklılık gösterdiği, öğrencilerin yaş seviyesine uygun görsellere yer verildiği, konuşma balonlarında yer alan ifadelerin gereklilik kipleri ile ifade edildiği görülmektedir. Bundan dolayı 1998 yılı öğretim programında yer alan ifadeler ile 2018 yılı öğretim programında yer alan ifadelerin benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. 2018 programına göre hazırlanmış "Sihirli Sözcüklerim Var" örneği yazılı bilgilerin sunumu açısından fotoğraf 2.4.'te sunulmuştur.

Fotoğraf 2. 8 (Kuşkaya, 2018, s. 37)

Fotoğraf 2.4.'te görülmektedir ki yazılı bilgilerin ve metinlerin sunumu açısından incelendiğinde 1998 programı ile benzerlik göstermekte iken, 2005 programına yer alan empati kurma, yanlış davranışlara yer verilmesi açısından benzerlik gösterdiği, farklı olarak yanlış davranışa yer verildikten sonra ideal olanın 1998 yılı programında olduğu gibi direkt olarak öğrenciye aktarıldığı görülmektedir. Yazılı bilgiler öğrencilerin konuşmalarının sonunda neler yapılması gerektiği ile ilgili bilgi vericidir. Bu açıdan daha önce incelenen programlardan davranışçı temelde hazırlanan 1998 Hayat Bilgisi programına benzerken, yapılandırmacı öğrenme anlayışı ile yazılan 2005 yılı ders kitaplarından ise farklılaşmaktadır.

Fotoğraf 2. 9. (Çelikbaş, Gürel ve Özcan, 2018, ss. 106-108)

Fotoğraf 2.9.'da görülmektedir ki, kendisini tehdit eden bir olay ya da durum ile karşılaştığında öğrenci "Hayır." diyerek reddetme davranışı sergilemektedir. Bu yönüyle 2018 programının 2005 programı ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra, konu ele alındıktan sonra konu ile ilgili öğrencinin çalışma etkinliklerini yapması beklenmektedir. Tehlikeli durumlarla karşılaşan öğrencilerin tehlike durumlarında nasıl davranmaları gerektiği, her ne kadar "ben" dili kullanılarak öğrencinin fikir üretmesi beklense de gereklilik kipleri ile ifadelere yer verildiği görülmektedir. Bu yönüyle 1998 yılı ders kitaplarını anımsattığı söylenebilir.

2.3. İlgili Araştırmalar

Hayat Bilgisi dersine ait birçok araştırma mevcuttur. Bu bölümde ulaşılan kaynakların sınırlılığı içerisinde, Türkiye'de yapılmış tez ve makalelerden yola çıkılarak tez konusu ile ilgili çalışmalara ait genel bilgiler sunulacaktır. Bu araştırmanın literatüre olan katkıları ve sonuçlar hakkında bölüm sonunda değerlendirme yapılacaktır. Türkiye'de 2001-2021 yılları arasında yapılan "Hayat Bilgisi ders kitapları" konu başlıklı 32 tez ve 27 makale olmak üzere toplam 59 araştırmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan tezlere YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişime açık olan tezlerden, makalelere ise ULAKBİM'de incelenen dergiler ve Türkiye'deki üniversitelerce yayımlanan dergilerden elde edilmiştir. Tablo 2.3' te Hayat

Bilgisi ders kitapları ile ilgili yüksek lisans tezlerin ve makalelerin araştırma yöntemlerine göre sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 2. 3. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Yüksek Lisans Tezlerin ve Makalelerin Araştırma Yöntemine Göre İncelenmesi (n=59)

		Yüksek Lisans	Makale	Toplam
Araştırma Yöntemleri	Nicel	10	4	14
	Nitel	12	23	35
	Karma	10	-	10
	Toplam	32	27	59

Tablo 2.3. incelendiğinde Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili erişim sağlanan kaynakların sınırlılığı içerisinde son 20 yılda 32 yüksek lisans tezi ve 27 makale olmak üzere toplamda 59 araştırmaya ulaşılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde 12 nitel araştırmanın en fazla kullanılan yöntem olduğu görülmektedir. 10 araştırma nicel, 10 araştırma da hem nicel hem de nitel yöntemin kullanıldığı karma yöntemle yapılmıştır. Tezlerde olduğu gibi makalelerde de nitel araştırma yöntemi sayısını fazla olduğu görülmektedir.

Uğur'un (2006) "2005 İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Uşak İli Örneği)" adlı yüksek lisans tezinde 2005 ve 2018 yıllarına ait Hayat Bilgisi dersi öğretim programları incelenerek öğretmen görüşleri alınmıştır. Araştırmada Uşak ilinde yer alan tüm ilköğretim okullarından 2005- 2006 öğretim yılında 1, 2 ve 3. Sınıfları okutan ve programı uygulayan 612 öğretmen görüşüne başvurulmuştur. Geri dönüsü sağlanarak değerlendirilen 438 tane anketten elde edilen veriler, bilgisayarda SPSS istatistik programı yardımıyla çözümlenmiştir. Öğretmen görüşlerine göre program yer alan sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler öğrencilerin performansını arttırmaktadır. Öğrencilerin öz saygı ve özgüvenini geliştirici, kendi öğrenme sorumluluklarını alacakları etkinliklerin yer aldığı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. 2005 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'na ilişkin ankete katılan öğretmenler genel olarak olumlu görüş bildirmiştir.

Narin'in (2007) "İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Vatandaşlık Bilgi, Beceri ve Değerlerini Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri" yüksek lisans tezinde 2005 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda milli değerlere yer verilmediği, programdaki

vatandaşlık bilgi ve kazanımlarının yeterli olduğu, vatandaşlık ile ilgili kimi değerleri kazandırma konusunda yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Araştırmadan elde edilen nitel ve nicel bulgular birbirini destekler niteliktedir.

Tuncer'in (2009) "İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Aydın İli Örneği)" isimli yüksek lisans tezinde 2005 yılı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının genel durumu, beceri ve kazanım, tema, etkinlik, ölçme değerlendirme öğeleri belirlenmiştir. 2007- 2008 eğitim öğretim yılında 3. sınıfları okutan 139 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. 139 anketten elde edilen veriler, SPSS istatistik programı yardımıyla çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda Hayat Bilgisi öğretim programında tematik yaklaşımın yer almasının olumlu bulunduğu, temalar ile ilgili görüşlerin olumlu yönde olduğu, öğretmenlerin yapılandırmacı yaklaşıma ilişkin bilgilerinin yeterli olmadığı, derslerde öğrencilerin daha aktif olduğu, tespit edilmiştir. Öğretmenlerin ölçme değerlendirme araçlarını kullandıkları ancak bu konuda eğitime ihtiyacı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Akbal'ın (2009) "1998 ve 2004 İlköğretim Programlarına Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının İçerik ve Kullanılabilirlik Açılarından Karşılaştırılması" yüksek lisans tezinde, 1998 yılı ve 2004 yılı programlarına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitapları, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarının doküman incelemesi yapılmıştır. İstanbul ili Sultangazi, Gaziosmanpaşa, Şişli ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan 54 sınıf öğretmeni araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler ders kitaplarında yer alan görsellerin 2004 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'na göre hazırlanan ders kitabında daha fazla yer aldığını, öğretim programında belirtilen öğrenme anlayışının ders kitaplarına yansıdığını, 1998 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'na göre hazırlanan ders kitaplarıyla eğitim alan öğrencilerin pasif, içedönük, hazırcı kişilik özelliklerinin olduğu, 2004 yılı Öğretim Programı'na göre hazırlanan ders kitapları ile eğitim alan öğrencilerin ise özgüven sahibi, sorgulayan, aktif kişilik özelliklerine sahip oldukları belirtmişlerdir.

Uysal'ın (2010) "Sınıf Öğretmenlerinin 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Belirtilen Strateji, Yöntem ve Teknikleri Uygulamadaki Yeterlik Düzeylerinin Belirlenmesi" yüksek lisans tezinde ilköğretim (1-3.sınıf) sınıf öğretmenlerinin, 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında belirtilen strateji, yöntem ve teknikleri uygulamadaki yeterlik düzeylerini belirlemek çalışmanın amacını oluşturmuştur. Çalışmada 4 alt amaç belirlenmiştir. 2009

Hayat Bilgisi Öğretim Programında belirtilen strateji, yöntem ve tekniklerin tümü çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırmada betimsel ve ilişkisel tarama modelleri, aynı zamanda nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda, İlköğretim (1-3. Sınıf) sınıf öğretmenleri (N=125) ile çalışılmıştır. Örneklem seçiminde amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan "maksimum çeşitlilik örnekleme" yöntemi kullanılmıştır. Öğretmenler, Ankara ili, merkez ilçelerinden ulaşım kolaylığı da dikkate alınarak 5 özel ve 5 devlet okulundan seçilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda Ankara ili merkez ilçelerindeki bir özel ve bir devlet okulu seçilmiş ve bu okullarda görev yapan 30 sınıf öğretmeni gözlenmiştir. Gözlem yapılan öğretmenler içinden özel okulda çalışan 5 öğretmenle görüşme yapılmıştır. Araştırmanın verileri, öz değerlendirme formu, görüşme formu ve gözlem formları ile elde edilmiştir. Ölçme araçları, uzman görüşlerinden yararlanılarak geliştirilmiştir. Nicel verilerin analizinde betimsel istatistikler (f,%) ve Kay Kare *(%2)* testi; nitel verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında belirtilen öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini uygulamada kendilerini yeterli olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Öğretim yöntemlerini kullanma yeterliliklerine ilişkin mesleki kıdem, görev yapılan okul türü ve mezun olunan bölüm türü değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan gözlemler sonucunda öğretmenlerin öğretim yöntemlerini kullanmada kendilerini algıladıkları oranda yeterli olmadıklarının görüldüğü söylenebilir. Öğretmenler gözlenen derslerde, en çok anlatım ve soru-cevap yöntemlerini kullanmışlardır. Yapılan görüşmelerde de öğretmenler Hayat Bilgisi dersinde anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası, yaratıcı drama ve tartışma gibi öğretim yöntem ve tekniklerini çok sık kullandıklarını belirtmişler, bunun nedeni olarak da öğrencilerin bu yöntem ve tekniklerle işlenen derslerden çok zevk aldıkları ve programın bunu gerektirdiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında önerilen strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Bahçe'nin (2010) "Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" yüksek lisans tezi, tarama modelinde hazırlanan betimsel bir çalışmadır. 2009-2010 eğitim öğretim yılında Yozgat ili Sarıkaya ilçesinde farklı okullarda görev yapan sınıf öğretmenleri araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın verileri öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmenler öğrencilere toplumsallık, sabır değerlerinin kazandırılmasında çevrenin büyük oranda etkili olduğunu, aile-okul-çevre

iş birliğinin önemli olduğunu, öğrenciye özsaygı ve özgüven değerlerini kazandırmak için ailenin desteğinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alak'ın (2011) "Hayat Bilgisi Öğretim Programı Öğelerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" yüksek lisans tezinde Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Öğelerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Verileri toplamak amacıyla anket hazırlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2010–2011 öğretim yılı bahar döneminde Erzurum ili merkez ve ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan 380 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda Hayat Bilgisi Öğretim Programı Öğelerine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet, meslekteki kıdem, mezun oldukları okul ve okuttukları sınıflardaki öğrenci mevcuduna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Okutulan sınıf düzeyi ve hizmet içi eğitim alma durumlarına göre anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demirtaş ve Kahveci'nin (2012) "İnsanı Kendi Yaşamının Öznesi Yapmaya Yönelik Kazanımların Hayat Bilgisi Programı Kapsamında İncelenmesi" araştırmasında 2010-2011 eğitim öğretim yılında ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi programları incelenerek, bu programlarda yer alan bireyi kendi yaşamının öznesi durumuna gelmesini sağlayabilecek kazanımlar belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersi programlarının incelenmesi sonucunda, her sınıfta aynı adla yer alan temalarda (*Okul Heyecanım, Benim Eşsiz Yuvam, Dün Bugün Yarın*) öğrenciyi kendi yaşamının öznesi yapabilecek niteliklere sahip kazanımların yer aldığı görülmüştür.

Özgüç'ün (2019) "İlkokul 2. Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" yüksek lisans tezinde 221 sınıf öğretmenine anket uygulanmıştır. Verilerin analizi SPSS 24 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre programda yeterince yapılandırmacı yaklaşımın kullanılmadığı, programda yer alan kazanım ve becerilerin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişim düzeyleri için yeterince uygun olmadığı, programda yer alan temaların öğrencide araştırma isteğine yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Programın ölçme değerlendirme boyutunda yeterli olanaklar sunmadığı, programın yeniden yapılandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sarı'nın (2020) "İlkokul 2. ve 3. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri ile Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Kars ve Bursa Örneği" yüksek lisans

tezinde ilkokul 2. ve 3. sınıfa giden öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile Hayat Bilgisi dersine yönelik tutumları arasındaki ilişki ve öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile Hayat Bilgisi dersine yönelik tutumları, cinsiyet farklılıkları, okulun bulunduğu ilin etkisi, sınıf düzeylerinin etkisi, okul öncesi eğitim alma durumunun etkisi, okul konumu farklılıklarının etkisi, anne- baba eğitim durumunun etkisi değişkenlerine göre incelenmiştir. Verilerin toplanması ve çözümlenmesinde betimsel istatistikler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ilkokul 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin Hayat Bilgisi dersine yönelik tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırma Hayat Bilgisi Öğretim Programlarının ve ders kitaplarının incelenmesi ile ilgili çalışmalarda konu bakımından öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçleri ile ilgili doküman incelemesi yapmak ve öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçleri ile ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınması açısından literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, süreci ve verilerin analizinde kullanılan tekniklerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin 1998, 2005, 2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve bu programlara göre düzenlenmiş ders kitapları incelemelerine en uygun olduğu düşünülen nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak çalışılmıştır. Nitel araştırmanın durum çalışması desenine göre modellenmiştir. Yin'e (2009) göre durum çalışması araştırması gerçek hayatın içindeki bir durumun araştırılmasıdır. Araştırılan durum kendi içerisinde tahlil edilerek detaylı bir inceleme yapma gayesi vardır (Creswell J.W, 2020, s.98).

Durum çalışması araştırmacının kontrolü dışında gerçekleşen bir olgu ya da olayı detaylı bir şekilde incelemesine olanak veren, temelde 'nasıl' ve 'niçin' sorularını ele alan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 289).

Katılımcıların sorunla veya problemle ilgili sahip oldukları düşünceyi öğrenmeye odaklanılır. Katılımcı yorumları, bir konuyla ve farklı görüşlerle ilgili daha çok bakış açısı önerir. Nitel araştırmada tek bir veri kaynağına güvenmekten çok mülakat, doküman gibi çoklu biçimlerde veri, toplanır. Veriler elde edildikten sonra organize edilerek anlamlandırılmaya çalışılır (Creswell, 2020). Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu gönüllük esasına göre 34 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Sınıf öğretmenleri, Sancaktepe ilçesinde bir devlet okulunda ve bir özel okulda görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin 15'i özel, 19'u devlet okulunda çalışmaktadır. Bu araştırmada çalışma grubundaki sınıf öğretmenleri gönüllü olarak Hayat Bilgisi ders kitabını incelemeye zaman ayırabilecek sınıf öğretmenlerine ulaşılması amaçlanmıştır.

Tablo 3.1.Çalışma Grubu Bilgileri (Sınıf Öğretmenleri)

Kod	Çalıştığı İlçe	Hizmet Yılı	Hizmet Yılı Aralığı	Cinsiyet
ÖA1-ÖM1	Sancaktepe	40	35-40	Erkek
ÖA2	Sancaktepe	32	30-35	Erkek
ÖA3	Sancaktepe	33	30-35	Erkek
ÖA4	Sancaktepe	38	35-40	Erkek
ÖA5	Sancaktepe	7	5-10	Kadın
ÖA6	Sancaktepe	35	35-40	Kadın
ÖA7	Sancaktepe	5	0-5	Kadın
ÖA8	Sancaktepe	34	30-35	Erkek
ÖA9	Sancaktepe	8	5-10	Kadın
ÖA10	Sancaktepe	1	0-5	Kadın
ÖA11	Sancaktepe	44	40-45	Kadın
ÖA12-ÖM12	Sancaktepe	23	20-25	Kadın
ÖA13-ÖM13	Sancaktepe	41	40-45	Kadın
ÖA14-ÖM14	Sancaktepe	13	10-15	Kadın
ÖA15	Sancaktepe	43	40-45	Kadın
ÖA16	Sancaktepe	32	30-35	Kadın
ÖA17	Sancaktepe	13	10-15	Kadın
ÖA18	Sancaktepe	4	0-5	Kadın
ÖA19	Sancaktepe	7	5-10	Kadın
ÖA20	Sancaktepe	3	0-5	Kadın
ÖA21	Sancaktepe	39	35-40	Kadın
ÖA22	Sancaktepe	7	5-10	Erkek
ÖA23	Sancaktepe	9	5-10	Kadın
ÖA24	Sancaktepe	15	10-15	Kadın
ÖA25	Sancaktepe	5	0-5	Kadın
ÖA26	Sancaktepe	8	5-10	Kadın
ÖA27	Sancaktepe	1	0-5	Kadın
ÖA28	Sancaktepe	10	5-10	Kadın
ÖA29	Sancaktepe	3	0-5	Kadın
ÖA30	Sancaktepe	9	5-10	Kadın
ÖA31	Sancaktepe	43	40-45	Erkek
ÖA32	Sancaktepe	28	25-30	Kadın
ÖA33	Sancaktepe	19	15-20	Kadın
ÖA34	Sancaktepe	5	0-5	Kadın

Çalışma grubunda olan sınıf öğretmenlerinin bilgilerinin saklı kalması amacıyla analizlerde kod kullanılmıştır. Bu kodlar ÖA; öğretmen anketi, ÖM; öğretmen mülakatı olarak belirlenmiştir. Tablo 3.1'de görüldüğü üzere mülakata gönüllü olarak katılan sınıf öğretmenlerinden ÖA1; ÖM1, ÖA12; ÖM12, ÖA13; ÖM13, ÖA14; ÖM14 olarak kodlanmıştır. Cinsiyete göre sınıf öğretmenleri 7 erkek, 27 kadın öğretmenden oluşmuştur.

Tablo 3.2. Çalışma Grubunun Hizmet Yılı Aralığı Dağılımı

Hizmet Yılı Aralığı	Sınıf Öğretmeni Sayısı
0-10	16
11-20	4
21-30	2
31+	12

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin çok büyük bölümünün görece daha yeni öğretmenlerle çok kıdemli öğretmenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Özellikle yirmi yıl üstü kıdeme sahip sınıf öğretmenlerinin araştırmada yer alması son derece önemlidir. Çünkü bu sınıf öğretmenleri hem 1998 hem 2005 hem de 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarını deneyimlemiş öğretmenlerdir.

3.3. Verilerin Toplanması

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şu şekildedir:

• Yarı Yapılandırılmış Görüşme
• Açık Uçlu Anket
• Doküman İnceleme (Hayat Bilgisi Ders Kitapları ve Öğretim Programları)

3.3.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

Görüşmeler vasıtası ile yanıtlanacak araştırma problemlerine karar verilir. Görüşmede yer alan sorular açık uçlu ve çalışmanın anlaşılmasına odaklanan sorulardır (Creswell, 2020). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme sınıf öğretmenlerinin açık uçlu anket sorularına verdikleri yanıtlara göre oluşturulmuştur. Hangi yıla ait ders kitabını tercih

ettikleri ya da etmeme sebebine göre görüşme yapılacak sınıf öğretmenlerinin belirlenmesi planlanmıştır.

3.3.1.2. Anket Formu

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına ait Hayat Bilgisi ders kitapların öğretmenlere verilerek incelemeleri istenmiştir. Ders kitaplarını inceleyen sınıf öğretmenlerinin anketi doldurmaları istenmiştir. Formu daha detaylı ve uzun sürede doldurmak isteyen sınıf öğretmenlerine gerekli materyaller verilip, doldurulan anketler daha sonra alınmıştır. Anketlerden elde edilecek bilgiler analiz edilip yarı yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanmasına temel oluşturmuştur.

3.3.1.3. Doküman İncelemesi

Bu araştırmada 1998, 2005 ve 2018 programlarına göre düzenlenmiş 1, 2 ve 3. sınıf ders kitaplarını temsil eden kaynaklar ve 1998, 2005, 2018 yıllarına ait Hayat Bilgisi Öğretim Programları incelenmiştir. Doküman incelemesinde kullanılan öğretim programları aşağıdaki gibidir;

Doküman incelemesinde kullanılan Hayat Bilgisi ders kitaplarına ait bilgiler de aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. 3. Doküman İncelemesinde Kullanılan Hayat Bilgisi Ders Kitapları

Kitap İsmi	Yayınevi	Yazar	Basım Yılı – Yeri
İlköğretim Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı	Cemre Yayıncılık	Celal EREN Çiğdem Güzin GÖREN	2001- İstanbul
İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı	Cemre Yayıncılık	Celal EREN Çiğdem Güzin GÖREN	2000- İstanbul

İlköğretim Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı	Anıttepe Yayıncılık	Mehmet Metin ARSLAN Mehmet DALTABAN	2003-İstanbul
İlköğretim Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı	Milli Eğitim Bakanlığı Yay.	Hatice DALKILIÇ Necla GÖLGE	2012-Ankara
İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı	Bilim ve Kültür Yayınları	Elife GÜNDOĞAN Birgül GÜR Hayriye ÖZÖN Kemal BÜLBÜL	2008- Ankara
İlköğretim Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları	Emine ÖZEL EREN Nur Cennet DOĞAN	2012-Ankara
İlkokul Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı	Kök-e Yayıncılık	Ejder DEMİR	2018-Ankara
İlkokul Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı	Sdr İpekyolu Yayıncılık	Çiğdem KUŞKAYA	2018-Ankara
İlkokul Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları	Elif ÇELİKBAŞ Fatma GÜREL Nazile ÖZCAN	2018-Ankara

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere araştırmacı 1998, 2005 ve 2018 yılı öğretim programlarına göre yazılmış ders kitaplarına ulaşmış ve doküman analizi sürecinde kullanmıştır. Yine aşağıda çalışmanın araştırma sorularıyla veri toplama araçlarının ilişkilendirildiği bir tablo da sunulmuştur.

Tablo 3.4. Araştırma Sorularının Veri Toplama Araçlarıyla İlişkilendirilmesi

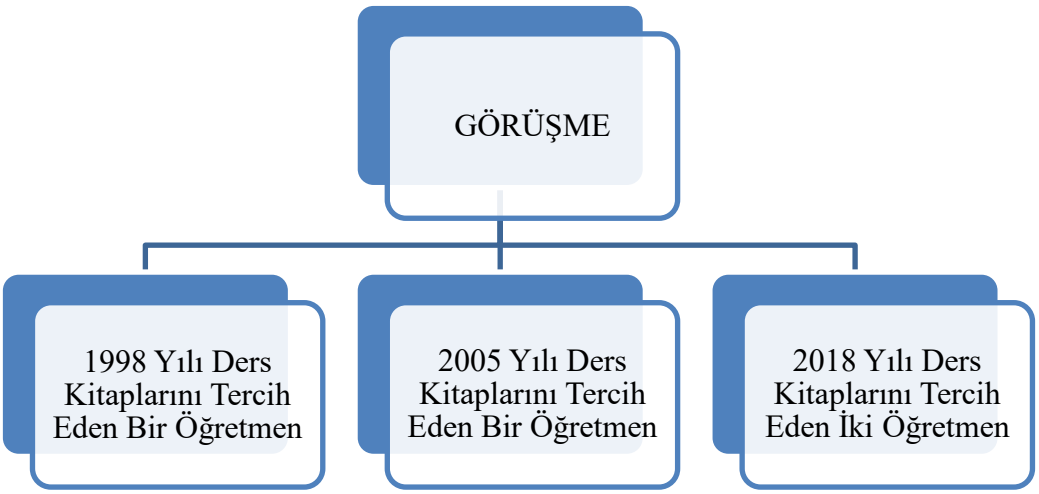
Araştırma Soruları	**Veri Toplama Araçları**
1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan açıklama ve kazanımlardaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade etme durumları/düzeyleri nasıldır?	Açık Uçlu Anket Doküman İncelemesi
1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade eden sözcük ve kavramların kullanılma sıklıkları nasıldır?	Açık Uçlu Anket Doküman İncelemesi

Öğretmenlerin kendilerine sunulan 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarının öğrencilerde beceri ve bakış açısı oluşumuna katkısı açısından en etkili olabilecek ders kitabına ilişkin bakış açıları nasıldır?	Açık Uçlu Anket Yarı Yapılandırışmış Görüşme
Öğretmenlerin, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşmaları adına sınıflarında gösterdikleri çabalara ilişkin bakış açıları nasıldır?	Açık Uçlu Anket Yarı Yapılandırışmış Görüşme
Öğretmenlerin, 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin bakış açıları nasıldır?	Açık Uçlu Anket Yarı Yapılandırışmış Görüşme

Tablo 3.4.'te görüldüğü üzere veri toplama araçlarından araştırma soruları amacına uygun olarak genelden özele doğru bir sırayla yararlanılmıştır.

3.3.2. Veri Toplama Süreci

Mesleki kıdemi dolayısıyla programları uygulayan ya da uygulamayan, programı uygulamış olsa da detaylarını hatırlamayan sınıf öğretmenlerinin olduğu göz önünde bulundurularak öğretmenlerin 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait ders kitaplarını incelemeleri için diledikleri süre verilmiştir. Hayat Bilgisi kitabı incelemesi için sınıf öğretmenlerine, açık uçlu sorulardan oluşan anketi doldurmaları için istedikleri süre verilmiştir. Anketten alınan cevaplar doğrultusunda kolay ulaşılabilir durum örneklemi kullanılarak görüşme yapmak için toplam 4 sınıf öğretmeni belirlenmiştir. Bu belirleme şu şekildedir:

Yarı yapılandırılmış görüşme ise, açık uçlu sorulardan oluşan anket çalışmasından alınan yanıtlar doğrultusunda kolay ulaşılabilir durum örneklemesi ile sınıf öğretmenleri seçilerek gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya ait veri toplama süreci ile ilgili görsel Şema 3.2' de yer verilmiştir.

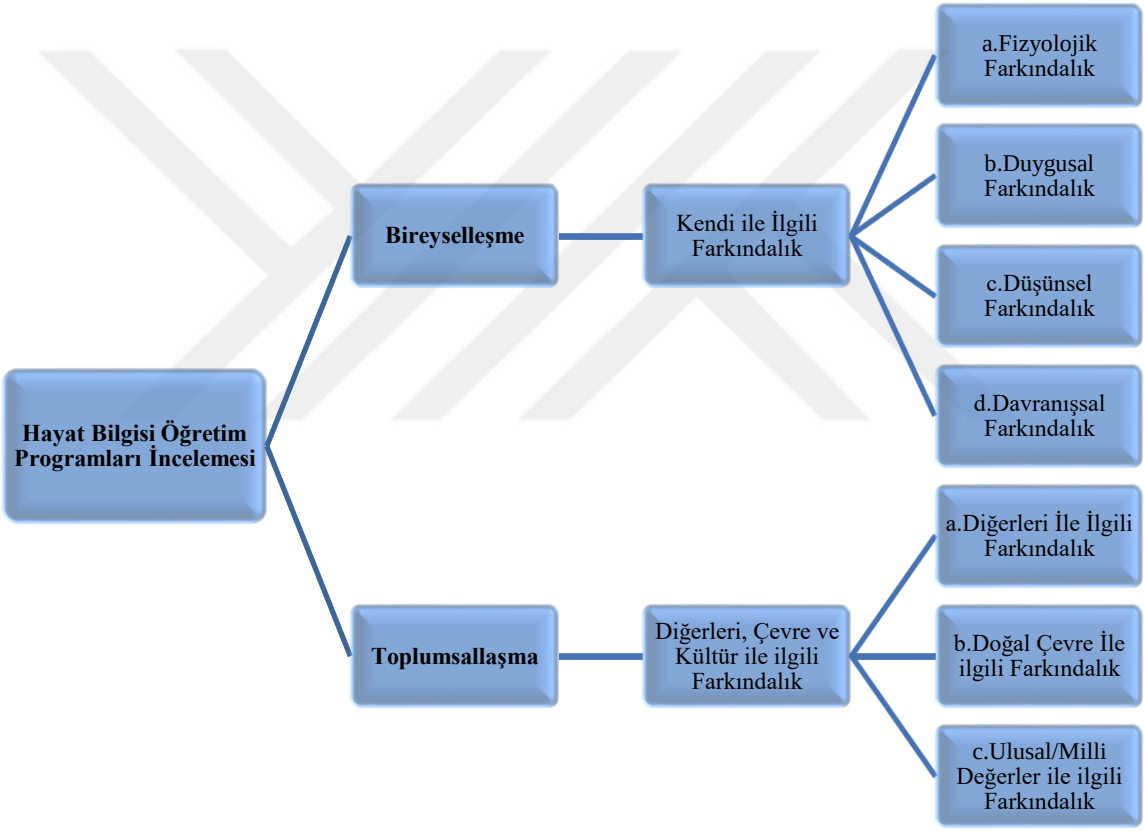
Şekil 3. 1. Durum Çalışması Süreci Şeması

1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait ders kitapları incelemeleri için sınıf öğretmenlerine verilmiştir. Öğretmenler inceleme yaptıktan sonra açık uçlu anketi doldurmaları için ihtiyaç duydukları süre verilmiştir. Anketten alınan cevaplar doğrultusunda kolay ulaşılabilir durum örneklem yöntemi kullanılarak görüşme yapmak için çalışma grubundan toplam dört sınıf öğretmeni belirlenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi ders kitaplarını inceledikten sonra açık uçlu anketlere ve yarı yapılandırılmış görüşmelere verdikleri yanıtlardan oluşan veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu araştırmada içerik analizi ile veriler çözümlendikten sonra kodlayıcı güvenirliğini sağlamak için ikinci bir araştırmacının da verileri kodlaması ve kodlamaları değerlendirmesi sağlanmıştır. Başka bir araştırmacı daha verileri kontrol etmiş ve geçerlilik ile güvenirliliği yeterli bulunmuştur. Bu araştırmada araştırmacı nitel analiz sürecini bitirdikten sonra danışmanlarıyla birlikte analizi yeniden gerçekleştirmişlerdir. Bu süreçte

araştırmacı ve danışmanların birbirlerini ikna ederek nihai analiz sonuçlarına ulaşmışlardır. Araştırmanın güvenirliğini yükseltmek amacıyla sınıf öğretmenlerinin sorulara verdiği yanıtlar doğrudan alıntı şeklinde bulgular bölümünde sunulmuş ve verilerin analizi sürecinde danışman ile araştırmacı dışında alan uzmanı bir akademisyen tarafından da kontrol edilmiştir. Aşağıdaki şemada ise çalışma grubunda yer alan 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programları'ndaki hedef ve davranışların ya da kazanımların bireyselleşme ve toplumsallaşma temalarına göre nasıl sınıflandırıldığı açıklanmıştır.

Şekil 3. 2. Hayat Bilgisi Öğretim Programları İncelemesi

1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında yer alan kazanımlar tek tek incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde öğretim programlarında yer alan kazanımlar bireyselleşme ya da toplumsallaşma vurgusu yapması açısından sınıflandırılmıştır.

Bireyselleşme vurgusunun yapıldığı kazanımlar tasnif edilirken bireyin kendisinden yola çıkılarak kişinin kendisi ile ilgili farkındalık oluşturan kazanımlar belirlenmiştir. Bireyin kendisi ile ilgili farkındalık, fizyolojik farkındalık, duygusal farkındalık, düşünsel farkındalık ve davranışsal farkındalık olarak sınıflandırılmıştır. Fizyolojik farkındalığa ait kazanımlar belirlenirken vücudun bölümlerini tanıma, aşı bilgisi, sağlıklı büyüme ve temizlik, kişisel bakım, sağlıklı beslenme kavramları referans alınarak; duygusal farkındalık kazanımları belirlenirken öğrencinin yapacağı iş ya da bir durum ile ilgili istekli olması ifadeleri dikkate alınarak; düşünsel farkındalık kazanımları belirlenirken bireyin kendisinin ve çevresindekilerinin davranışlarını nasıl etkilediğini fark ettiği, planlı olma, kendisine uygun öğrenme tekniklerini belirleme gibi kazanımlar belirlenerek öğrencinin düşünmeye sevk edildiği kazanımlar tespit edilmiştir. Davranışsal farkındalık bölümünde öğrencinin bir birey olarak sorumluluklarını yerine getirme, herhangi bir olay ile karşılaştığında nasıl davranacağını bilme, ihtiyacı olduğunda yardım isteme gibi konuların vurgusunun yapıldığı kazanımlar belirlenmiştir.

Toplumsallaşma vurgusunun yapıldığı kazanımlar tasnif edilirken toplum içerisinde yaşayan bireyin kendisinden başka diğerleri ile ilgili, doğal çevre ile ilgili ve ulusal değerler ile ilgili farkındalık oluşturan kazanımlar belirlenmiştir. Diğerleri ile ilgili farkındalık kazanımları belirlenirken bireyin arkadaş çevresi, yaşadığı toplumdaki yönetim birimleri, ülkesinde yaşayan farklı kültürlerdeki bireyler, ülkemize katkısı bulunmuş önemli kişiler ile ilgili kazanımlar belirlenmiştir. Doğal çevre ile ilgili farkındalığa ait kazanımlar kaynakların kullanımı, doğa ve çevreyi koruma, doğal ve turistik güzelliklerimiz olarak belirlenmiştir. Ulusal/milli değerleri ile ilgili kazanımlar bayrak, İstiklal Marşı, millet, cumhuriyet, Atatürk, bayramlarımız referans alınarak sınıflandırılmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bulgular bölümünde veri toplama araçları aracılığıyla elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırmanın sorularını cevaplamaya dönük bulgular olarak da sunulmuştur. Araştırmada veri toplamak amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan anket, doküman analizi ve görüşme kullanılmıştır. Bulgulara ulaşmak için ilk önce Hayat Bilgisi kitapları sınıf öğretmenlerine verilmiştir ve öğretmenlerden kitapları inceleyerek değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenlerin inceleme yaptıktan sonra açık uçlu sorulardan oluşan anketi yanıtlamaları istenmiştir. Anket uygulamasından sonra ise verilen cevaplardan yola çıkarak araştırmayı derinleştirmek amacıyla farklı yıllarda yazılan Hayat Bilgisi kitaplarını tercih eden sınıf öğretmenleri ile görüşme yapılmıştır. Bulgular açık uçlu anket analizi, görüşmeden elde edilen bulgulardan elde edilen veriler bu bölümde sunulmaktadır.

4.1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan açıklama ve kazanımlardaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade etme durumları/düzeyleri nasıldır?

Tablo 4.1, Tablo 4.2 ve Tablo 4.3'te 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 1.sınıf Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan bireyselleşme ifadelerine ilişkin kazanımların tasnifine yer verilmiştir.

Tablo 4.1. 1998 Yılı 1.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Hedeflerinin Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Hedef
Fizyolojik Farkındalık	Vücudumuzun bölümlerini tanıyabilme
	Büyüme/ gelişme bilgisi
	Aşı bilgisi
	Sağlıklı büyüme de dinlenme, uyku ve oyunun önemini kavrayabilme
	Hastalanınca yapılacak işler bilgisi
	Sağlıklı büyüme ve temizlik arasındaki ilişkiler bilgisi
	Sağlıklı büyüme ve dengeli beslenme arasındaki ilişkiler bilgisi
Duygusal Farkındalık	Kendini tanıtabilme Ailede iyi ilişkiler kurma yollarını kavrayabilme Öğretmenine ve arkadaşlarına saygı duyuş
Düşünsel Farkındalık	Sınıfı tanıyabilme
	İhtiyaçlarını tanıyabilme
	Büyüme ve gelişmenin kendisine kazandırdığı yeniliklerin farkında oluş
	Tutumlu olmayı kavrayabilme

	Diğer ailelerle iyi ilişkiler kurmanın önemini kavrayabilme
	Tatilde yapılacak işler bilgisi
Davranışsal Farkındalık	Öğretmeni ve sınıf arkadaşları ile tanışabilme
	Okula hazırlıklı gelebilme
	Okul yolunda kurallara uyabilme
	Tutumlu olmaya özen gösteriş
	Sağlıklı büyüme ve temizlik kurallarına uyabilme

Tablo 4.2. 2005 Yılı 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Kazanım
Fizyolojik Farkındalık	A.1.1. Fiziksel özelliklerini fark ederek kendini tanır ve tanıtır. A.1.8. Kişisel bakımını sağlamak için yapabileceklerini belirler. B.1.9. Fiziksel özelliklerini tanıyarak bu özellikleri hakkında olumlu düşünür.
Duygusal Farkındalık	A.1.2.Duygularını fark ederek kendini tanır ve ifade eder. A.1.20. Arkadaş edinir ve arkadaşlarıyla ilgili duygularını açıklar. C.1.3. Küçükken sahip olduğu bir oyuncağıyla ilgili duygu ve düşüncelerini ifade ederek bunu arkadaşlarıyla paylaşır.
Düşünsel Farkındalık	B.1.8. Kendi çocukluğu hakkında araştırma yapar. B.1.19. Evi ve ailesiyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgün bir biçimde ifade eder. C.1.5. Kısa bir öz geçmiş hazırlayarak kendini tanıtır. A.1.3. Neleri kolayca yapabildiğine ve neleri yapmaktan hoşlandığına karar verir. B.1.20. Ailesindeki liderin, liderlerin ailedeki rolünü fark eder. C.1.2. Bazı davranışları, önceki yıllarda tek başına yapamadığı hâlde şimdi yapabildiğini fark eder. C.1.7. Geçmişten günümüze kılık kıyafette oluşan değişiklikleri araştırır ve bir kıyafet tasarlar.
Davranışsal Farkındalık	A.1.4. Bir gününü nasıl geçireceğini planlar ve yaptığı plana uyar. A.1.5. Arkadaşlarının oyunlarına katılırken, onlarla oyun kurarken ve oynarken uygun davranışlarda bulunur. A.1.13. Görev almak istediği kulübü tercih etme nedenini açıklar. A .1.17. Öğretmeninin ve arkadaşlarının sözlerini kesmeden dinler. A.1.29. Bilgi edinebilmek için uygun sorular sorar ve resimli kaynaklardan yararlanır. A.1.37. Okula geliş ve gidişleri sırasında karşılaştığı insanlarla etkileşimde bulunurken nasıl davranması gerektiğini araştırır. B.1.7. Günlük yaşamında oyun oynamak ve ders çalışmak için harcayacağı süreler arasında denge kurar. C.1.1. Geçmiş, şimdi, gelecek zaman dilimlerini ayırt eder ve uygun yerde kullanır.

Tablo 4.3. 2018 Yılı 1.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Kazanım
Fizyolojik Farkındalık	HB.1.3.1. Kişisel bakımını düzenli olarak yapar. HB.1.3.2. Sağlığını korumak için alması gereken önlemleri fark eder. HB.1.3.3. Sağlığı için yararlı yiyecek ve içecekleri seçer. HB.1.3.4. Gün içerisinde öğünlere uygun ve dengeli beslenir. HB.1.3.5. Temizlik kurallarına dikkat ederek kendisi için yiyecek hazırlar. HB.1.3.7. Kitle iletişim araçlarını kullanırken beden sağlığını korumaya özen gösterir.
Duygusal Farkındalık	HB.1.1.14. Okul içi etkinliklerde görev almaya istekli olur. HB.1.1.15. Oyunlara katılmaya ve oyun oynamaya istekli olur.
Düşünsel Farkındalık	HB.1.1.2. Kendisiyle akranları arasındaki benzer ve farklı yönleri ayırt eder. HB.1.1.16. Okulla ilgili olumlu duygu ve düşünceler geliştirir. HB.1.2.2. Aile hayatının önemini kavrar. HB.1.2.6. Gün içerisinde neler yapabileceğini planlar. HB.1.2.7. İstek ve ihtiyaçları arasındaki farkı ayırt eder. HB.1.4.7. Kendisi için güvenli ve güvensiz alanları ayırt eder.
Davranışsal Farkındalık	HB.1.1.1. Sınıf içi tanışma etkinliğine katılır. HB.1.1.8. Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştirir. HB.1.1.10. İhtiyaç duyduğu durumlarda okul çalışanlarından yardım alır. HB.1.1.11. Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılır. HB.1.4.3. Okula geliş ve gidişlerinde trafik kurallarına uyar. HB.1.4.4. Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygular.

Tablo 4.1, Tablo 4.2. ve Tablo 4.3. incelendiğinde 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 1. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan bireyselleşme ifadeleri incelendiğinde 'Duygusal Farkındalık' başlığı altında 1998 ve 2005 öğretim programlarında bireyin kendisi ile ilgili kendini tanıtabilme kazanımının yer aldığını, ek olarak 2005 programında bireyin önce kendini tanıması ve tanıtması ile ilgili kazanımın yer aldığı görülmektedir. 2018 yılına ait 1.sınıf Hayat Bilgisi programında ise görev almada istekli olma kazanımlarına yer verildiği görülmektedir. 'Düşünsel Farkındalık' bölümünde ise 1998 programında sınıfını, ihtiyaçlarını tanıyabilme, tutumlu olmayı kavrayabilme kazanımlarına yer verilmiştir. Öte yandan 2005 programında öğrencinin kendi duygularını fark ederek kendisini ifade edebileceği, arkadaş edinip, arkadaşlarına duygularını açıklayabileceği, öğrencinin bir birey olarak hangi konularda başarılı olup olmadığını fark edeceği, kendi çocukluğu ile ilgili fikirlerinin olması ve bu fikirleri arkadaşları ile paylaşması, kişisel bakımını sağlamak için

neler yapabileceği üzerine düşünmesi, daha önce yapamadığı bir şeyi fark ederek daha sonra yapabildiğini fark etmesi ile ilgili kazanımların yer aldığı görülmektedir ve bireyselleşme noktasında 1998 yılı programından farklılık gösterdiği ifade edilebilir. 2018 ve 1998 yıllarındaki 'Düşünsel Farkındalık' kazanımlarının sağlığını korumak için önlem alma, aile hayatının önemini kavrama kazanımlarının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bireyselleşme başlığı altında 'Davranışsal Farkındalık' bölümünde 1. Sınıf 1998 yılına ait Hayat Bilgisi programında kurallara uyma, tutumlu olma, arkadaşları ve öğretmeni ile tanışabilme kazanımları yer alırken, 1. sınıfa ait 2018 yılı öğretim programında da okulda kurallara uyma ve sağlıklı olmak için yapılması gerekenler ile ilgili benzer kazanımların yer aldığı görülmektedir. 1.sınıfa ait 2005 yılı programında ise bir birey olarak öğrencinin bir günün nasıl geçireceğini planlaması ve zamanını planlarken bir denge kurması, insanlarla etkileşimde bulunurken nasıl davranması gerektiği ile ilgili araştırma yapması yer almaktadır. Öğrencinin sergileyeceği davranışı araştırıp kendi tercihini yapmasını destekleyen kazanımların yer aldığını belirtmek mümkündür.

Tablo 4.4, Tablo 4.5. ve Tablo 4.6' da 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 1. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan toplumsallaşma ifadelerine ilişkin kazanımların tasnifine yer verilmiştir.

Tablo 4.4. 1998 Yılı 1.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Hedef
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	Okulun bölümlerini ve çalışanlarını tanıyabilme Sınıfta bir günde yapılan işler bilgisi Sınıfın temiz tutulmasına özen gösteriş Okul kurallarına uyabilme Diğer ailelerle iyi ilişkiler kurmanın önemini kavrayabilme Oyunda demokratik kurallara uyabilme Sınıfta seçim etkinliğine katılabilme Ailesini tanıtabilme Sınıfta yıl içinde yapılan çalışmaları sergilemeye istekli oluş Dayanışmanın günlük yaşamımızdaki önemini kavrayabilme
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	Çevremizdeki canlıları tanıyabilme Canlılığın çeşitliliği bilgisi Canlıların özelliklerini tanıyabilme Çevremizdeki canlıları korumaya istekli oluş
Ulusal/Milli Değerler	Cumhuriyet Bayramı'nın anlam bilgisi Bayram hazırlıkları bilgisi Atatürk'ün hayatı ile ilgili olaylar ve olgular bilgisi

	Atatürk'ün kişisel özelliklerini tanımaya ilgi duyuş Atatürk ile ilgili anıları dinlemekten zevk alış Bayrağımızın özellikleri bilgisi 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın anlam bilgisi Bayram hazırlıklarına katılabilme

Tablo 4.5. 2005 Yılı 1.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Kazanım
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	A.1.6. Oyunlar sırasında kendisinin ve arkadaşlarının hata yapabileceğini kabul eder. A.1.30. Okulda ortaya çıkan sorunları fark eder, karşılaşabileceği her sorunun birden fazla çözümü olabileceği kabul eder. A.1.31. Okulda çalışanların mesleklerini, görevlerini tanır ve acil durumlarda kimlere başvuracağını bilir. B.1.14. Aile içinde demokrasi kültürünün gerektirdiği davranışları gözlemler. B.1.15. Ailenin dayanışma ve işbirliği yapılan özel bir çevre olduğunu kavrar. B.1.16. Ailesinde ve akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler. B.1.17. Kendisinin ve ailesindekilerin hata yapabileceğini ve bunun doğal olduğunu kabul eder.
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	A.1.38. Okuldaki kaynakların neden bilinçli tüketilmesi gerektiğini açıklar. A.1.40. Sınıfını, okulunu ve çevresini temiz tutmak ve korumak için sorumluluk alır. B.1.1. Her canlının bir yuvaya ihtiyacı olduğunu fark eder. B.1.24. Paranın değişim aracı olarak işlevini fark eder. B.1.25. Aile bütçesi hazırlama çalışmalarına katılarak paranın sınırlı bir kaynak olduğunu fark eder. B.1.26. Evindeki alet ve makineleri güvenli bir şekilde kullanmak için sorular sorar. B.1.27. Evde güvenlik kurallarına uyulmadığında doğabilecek sonuçlarla ilgili çıkarımlarda bulunur. C.1.10. Mevsim değişikliklerine bağlı olarak canlıların yaşamlarındaki değişiklikleri fark eder. C.1.15. İnsanların çevreyi hangi yollarla değiştirdiğini ve bunun için neler yaptıklarını araştırır ve anlatır.
Ulusal/Milli Değerler	C.1.6. Atatürk'ün çocukluk anılarını araştırarak sınıfta sunar. C.1.8. Bayram kutlamalarındaki duygularını sözlü olarak ifade eder.

Tablo 4.6. 2018 Yılı 1.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Kazanım
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	HB.1.1.9. Okul çalışanlarını tanır. HB.1.1.5. Sınıf içerisinde bulunan ders araç ve gereçleri ile şeref köşesini tanır. HB.1.4.2. Okula geliş ve okuldan gidişlerde insanların trafikteki davranışlarını gözlemler.
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	HB.1.2.5. Evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanır. HB.1.4.6. Teknolojik araç ve gereçleri güvenli bir şekilde kullanır. HB.1.6.1. Yakın çevresinde bulunan hayvanları gözlemler. HB.1.6.2. Yakın çevresinde bulunan bitkileri gözlemler. HB.1.6.3. Yakın çevresinde bulunan hayvanları ve bitkileri korumaya özen gösterir. HB.1.6.4. Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur.
Ulusal/Milli Değerler	HB.1.1.6. Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar. HB.1.5.5. Atatürk'ün hayatını bilir. HB.1.5.6. Millî gün, bayram, tören ve kutlamalara katılmaya istekli olur. HB.1.5.7. Dinî gün ve bayram kutlamalarına istekle katılır.

Tablo 4.4, Tablo 4.5. ve Tablo 4.6 incelendiğinde 1998 yılına 1. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda okul çalışanlarına tanıma, okul kurallarına uyma, sınıfta seçim etkinliklerine katılma, dayanışmanın günlük yaşamdaki önemini kavrayabilme kazanımlarına yer verilerek öğrencinin çevresindeki diğer insanlara karşı farkındalığının olması noktasında toplumsallaşma kazandırmanın hedeflendiği belirtilebilir. 2018 yılı 1.sınıf öğretim programında okul çalışanlarını tanıma, insanların trafikteki davranışlarını gözlemleme kazanımlarına yer verilirken, 2005 yılı 1.sınıf öğretim programında öğrencinin oyun esnasında kendisinin ve arkadaşlarının hata yapabileceğini fark etmesi, aile içi demokrasi kavramına yer verilerek ailedeki demokrasinin gözlemlenmesi, kendisinin ve ailesinin hata yapabileceğini fark ederek bu durumun doğal olduğunu fark etmesi kazanımlarına yer verilmiştir. 2005 yılına ait 'Diğerleri ile ilgili farkındalık' başlığı altında öğrencinin çevresindeki ya da ailesindeki durum ve olayları gözlemleyip yorumlamadan önce kendini tanıması, fark etmesi vurgusu dikkat çekmektedir.

1.sınıf öğretim programlarında öğrencinin doğal çevre ile ilgili farkındalık kazanmasını içeren kazanımlar canlılar, canlı çeşitliliği, canlıları korumaya istekli oluş yer verilirken, 2005 yılı 1.sınıf programında her canlının yuvaya ihtiyacı olduğu, canlılar konusunun yanı sıra paranın tüketimi, mevsim değişikliklerinin canlılar üzerindeki etkisi, insanların çevreyi hangi yollarla değiştirdiğinin sorgulayarak araştırma yapılması yer almaktadır. 2018

programında ise hayvanları, bitkileri gözlemlemek ve aynı zamanda onları korumaya özen göstermek, evdeki kaynakları verimli bir şekilde kullanmak ile ilgili kazanımların varlığı söz konudur.

1.sınıf 1998 ve 2005 öğretim programlarındaki 'Ulusal değerler' ile ilgili kazanımlarda milli bayramlara katılmaya istekli oluş, Atatürk'ün hayatını tanıma kazanımları yer almaktadır. Öte yandan 2005 yılı öğretim programında Atatürk'ün anılarını araştırma ve araştırmalarını sınıfta sunma, bayram kutlamalarındaki duygularını ifade etme kazanımlarına yer verilmiştir. 2005 öğretim programında yer alan kazanımların öğrencilerin toplumsallaşmasın amaçlanırken, öğrencinin öncelikle kendisinden yola çıktığını, kendi hislerini fark ettiğini ve bu hisleri etrafındakilerle paylaşmayı hedeflemesi yönünden 1998 ve 2018 programına göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4.7, Tablo 4.8 ve Tablo 4.9'da 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 2. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan bireyselleşme ifadelerine ilişkin kazanımların tasnifine yer verilmiştir.

Tablo 4.7. 1998 Yılı 2.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Hedeflerinin Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Hedef
Fizyolojik Farkındalık	Vücudun bölümlerini tanıyabilme
	Diş sağlığı bilgisi
	Çocuklarda sık görülen hastalıklar bilgisi
	Deri sağlığı bilgisi
	Saç sağlığı bilgisi
	Tırnak sağlığı bilgisi
Duygusal Farkındalık	Okula yeniden kavuşmanın sevincini duyuş
Düşünsel Farkındalık	Tatilin yararlarını farkında oluş
	Sınıfını tanıyabilme
	Okulunu tanıyabilme
	Okulun önemini kavrayabilme
	İhtiyaç ve istek bilgisi
	İhtiyaç ve istekler arasındaki farkı kavrayabilme
Davranışsal Farkındalık	Kaza ve tehlikelerden korunabilme
	Sağlığını korumaya özen gösteriş
	Deri, saç ve tırnaklarını temiz tutabilme
	Diş sağlığını koruyabilme

Tablo 4.8. 2005 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Kazanım
Fizyolojik Farkındalık	B.2.8. Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, dengeli ve düzenli beslenme arasındaki ilişkiyi açıklar. A.2.12. Neden dengeli ve düzenli beslenmesi gerektiğini araştırır ve anlatır. A.2.21. Sağlığını koruma sorumluluğunu üstlenir ve okulda sağlığını korumak için yapması gerekenleri açıklar.
Duygusal Farkındalık	B.2.19. Aile içinde görev paylaşımına katılmaya istekli olur ve üzerine düşen görevi yapmaktan mutluluk duyar. B.2.22. Duygularını kontrol ederek uygun biçimde ifade eder.
Düşünsel Farkındalık	A.2.19. Okula geliş ve gidişlerinde karşılaştığı insanlarla etkileşimde bulunurken nasıl davranması gerektiğini açıklar. A.2.26. Okulu, öğretmeni ve arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerinin zaman içinde nasıl değiştiğini görsel materyaller tasarlayarak açıklar. B.2.5. Gerektiğinde kendi evine veya aile büyüklerine ulaşabilecek bilgileri edinir. B.2.20. Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını neden özenli kullanması gerektiğini açıklar. B.2.29. Evde belli bir iş yaparken kullanılan alet ve teknolojik ürünler hakkında sorular sorarak bunların hayatımızı kolaylaştıran işlevleri olduğunu fark eder. C.2.2. Önceki yıllarda ve şimdi tek başına yapabildiği ve yapamadığı davranışları karşılaştırarak zaman içinde nasıl bir değişim geçirdiğini fark eder. C.2.3. Bebeklik ve çocukluk döneminde tükettiği yiyecek-içecekleri, oyun ve oyuncakları karşılaştırarak bu tür değişikliklerin doğal bir olgu olduğunu kavrar.
Davranışsal Farkındalık	A.2.1. Okulla ilgili, günlük işlerini öncelik sırasına koyarak belirlenen zaman içinde yapar. A.2.2. Ders araç ve gereçlerini günlük ders programına göre hazırlar ve bunları uygun bir biçimde kullanır. A.2.3. Gerektiğinde büyüklerinden yardım alarak kişisel bakımını yapar. A.2.9. Kulüp ve diğer grup çalışmalarında yapılacak işler konusunda arkadaşlarını yönlendirir, onları cesaretlendirir ve gerektiğinde yardımda bulunur. A.2.22. Arkadaşları ile birlikte oynamak, çalışmak ve özel günleri kutlamak için plan yapar ve planını uygular. A.2.24. Özensiz iletişimin yaratacağı sorunları belirleyerek öğretmeni ve arkadaşlarıyla iletişim kurarken nezaket ifadeleri kullanır. A.2.33. Okulda ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili farklı çözüm yolları üretir, sorunları çözmek için gerektiğinde okul çalışanlarından, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından yardım ister. B.2.6. Evindeki iletişim araçlarını yerinde ve doğru kullanır. B.2.10. Zaman ifadelerini doğru kullanarak günlük ve haftalık plan yapar ve bu planlara uyar. B.2.11. Aile bireylerinin çocukluğunu araştırır. B.2.17. Evde uyulması gereken kuralların belirlenmesine katkıda bulunur. B.2.24. Çevresindekilerin kabul edilemeyen önerileriyle karşılaştığında etkili reddetme davranışları sergiler. B.2.25. Evde uygun bir öğrenme ortamı yaratmak için büyüklerinden yardım alır. B.2.27. Aile yaşamında aldığı liderlik rolünü açıklar. B.2.28. İnsanların niçin tasarruf yaptıklarını araştırır ve yeterli para biriktirinceye kadar isteklerini erteler. B.2.30. Evde güvenliği sağlamak için gerekli kurallara uyar. C.2.8. Geçmişte kabul gören mesleklerle günümüzde kabul gören meslekler arasındaki farklılıkları karşılaştırır.

Tablo 4.9. 2018 Yılı 2.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Kazanım
Fizyolojik Farkındalık	HB.2.3.4. Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar. HB.2.3.7. Mevsim şartlarına uygun kıyafet seçer.

Duygusal Farkındalık	HB.2.1.1. Kendini farklı özellikleriyle tanıtır.
Düşünsel Farkındalık	HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder. HB.2.2.9. İstek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre listeler. HB.2.3.6. Mevsimine uygun meyve ve sebze tüketiminin insan sağlığına etkilerini fark eder.
Davranışsal Farkındalık	HB.2.1.2. Bireysel farklılıklara saygı duyar. HB.2.1.3. Ders araç ve gereçlerini günlük ders programına göre hazırlar. HB.2.1.4. Sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılır. HB.2.1.8. Okulda iletişim kurarken kendini anlaşılır ve açık bir dille ifade eder. HB.2.1.10. Okulda arkadaşlarıyla oyun oynarken kurallara uyar. HB.2.1.11. Okulda parasını ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde harcar. HB.2.2.5. Aile içi karar alma süreçlerine katılır. HB.2.2.8. Gün içerisinde planladığı işleri uygular. HB.2.4.2. Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyar. HB.2.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar.

Tablo 4.7, Tablo 4.8 ve Tablo 4.9'da 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 2.sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan bireyselleşme ifadeleri incelendiğinde, 1998 yılı programında okula yeniden kavuşmanın sevincini duyma, 2005 yılı programında duygularını kontrol ederek uygun biçimde yaşama, aile içinde yerine getirdiği görevlerden mutluluk duyma, 2018 programında ise kendini farklı özellikleri ile tanıtma kazanımı yer almaktadır. Duygusal farkındalık ve fizyolojik farkındalık bağlamında yer alan kazanımların yıllara göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Öğrencinin düşünsel farkındalığına yönelik 1998 programında okulu, sınıfı tanıyabilme, ihtiyaç ve istekleri kavrayabilme kazanımları yer alırken, 2018 programında istek ve ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre belirleme, evde üzerine düşen sorumlulukları fark etme, 2005 programında ise 2018 ve 1998 programından farklı olarak öğrencinin ailesinde karar alma süreçlerine katılarak görüş bildirmesi ve bu süreci insan hak ve özgürlüklerini tanımayla ilişkilendirmesi, öğrencinin şimdiye kadar yapabildiği ya da yapamadığı davranışlar ile ilgili görüş bildirmesi ve nasıl bir değişim geçirdiğini fark etmesi kazanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.10, Tablo 4.11 ve Tablo 4.12'de 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan toplumsallaşma ifadelerine ilişkin kazanımların tasnifine yer verilmiştir.

Tablo 4.10. 1998 Yılı 2.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Hedef
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	Sınıf eşyalarına zarar vermeden kullanabilme Okul kurallarına uyabilme Sınıfta görev paylaşımı bilgisi Okulda yapılan seçim etkinliklerine katılabilme Okulda hak ve sorumluluklar bilgisi Evde iyi ilişkiler kurma bilgisi İnsanların sahip oldukları hak ve hürriyetleri fark ediş Demokratik yaşamın gereklerine uymaya istekli oluş Sağlık kurumlarını tanıyabilme
Doğal Çevre İle İlgili Farkındalık	Okulunu ve çevresini temiz tutabilme Çevremizdeki hayvanları tanıyabilme Hayvanlardan yararlanma bilgisi Bitkileri tanıyabilme Bitkilerin büyüme şartları bilgisi Bitkilerden yararlanma bilgisi Canlıları koruma bilgisi Canlıları koruyabilme
Ulusal/Milli Değerler	Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine önem verdiğini fark ediş Türk milletinin Atatürk'ün önderliğinde birçok hak ve hürriyete kavuştuğunu fark ediş Cumhuriyete kavuşmamızı sağlayan olaylar bilgisi Cumhuriyet yönetiminin getirdiği yenilikler bilgisi Bayram sevincini duyuş Bayrağımızı ve istiklal marşımızı tanıyabilme Bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygılı oluş Atatürk'ün hayatı ile ilgili olaylar ve olgular bilgisi Atatürk'ün öğrenim hayatı bilgisi Atatürk'ün kişilik özelliğini tanımaya ilgi duyuş Atatürk'e sevgi ve saygı duyuş Atatürk'ün yaptığı işlerin farkında oluş Bayramın anlam bilgisi Bayram hazırlıklarına katılabilme Bayram sevincini duyuş Bayram hazırlıklarını anlatabilme

Tablo 4.11. 2005 Yılı 2.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Kazanım
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	A.2.8. Görev aldığı kulüp veya grup çalışmalarının kişisel gelişimine katkısını açıklar. A.2.13. Okulda, kendisinin ve arkadaşlarının güçlü yanlarını tanır. A.2.14. Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder. A.2.15. Duygularının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder. A.2.23. Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder, arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetir. A.2.25. Çevresindeki insanların mesleklerinin farklı özellikler gerektirdiğini açıklar. B.2.12. Yakın çevresindeki kişilerin iş ve meslekleriyle ilgili gözlemler yaparak bu kişilerin hayatımızı kolaylaştırmak için neler yaptıklarını açıklar. B.2.13. Her iş ve mesleğin gerekli ve saygın olduğunu takdir ederek herhangi bir mesleğin insanların hangi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunu araştırır. B.2.15. Aile bireyleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları gözlemler ve gözlem sonuçlarını çeşitli yollarla ifade eder. C.2.1. Kendisinin, arkadaşlarının ve ailesindekilerin fiziksel görünümlerinin zaman içinde nasıl değiştiğini fark eder. C.2.4. Gün içinde kendisinin ve arkadaşlarının duygularındaki değişimi gözlemler ve bu değişimin nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur. C.2.5. Aile büyüklerinin küçükken oynadığı oyunları araştırır, bu oyunlarla kendisinin ve arkadaşlarının oynadığı oyunları karşılaştırarak değişimi fark eder. C.2.7. Kendisinin, anne ve babasının veya diğer aile büyüklerinin öz geçmişleri hakkında bilgi edinir ve sınıfta sunar. C.2.9. Liderlerin, toplumların yaşantılarını nasıl değiştirdiğini açıklayarak geçmişte ve günümüzde Türk toplumuna liderlik yapan kişiler hakkında sorular sorar.
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	A.2.27. Okuldaki kaynakları bilinçli tüketmenin önemini açıklar. A.2.28. Okulu ve çevresini korumak için alternatifler üretir. A.2.16. Okul ve sınıf eşyalarını neden özenli kullanması gerektiğini açıklar. A.2.32. Kaynak kitaplardan nasıl yararlanacağını açıklar ve bunlardan yararlanır. B.2.31. Evdeki kaynakları bilinçli olarak tüketir. B.2.32. Yetişkinleri gözlemleyerek para harcamayı gerektiren bir amaç belirler ve bunu gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini tartışır. C.2.20. Farklı ülkelerde, doğal afetlere karşı alınan önlemlerle ülkemizde alınan önlemleri karşılaştırır. C.2.21. Canlıların hayatta kalabilmeleri için nelere ihtiyaçları olduğunu araştırır. C.2.22. Doğal ve yapay çevre arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade eder.
Ulusal/Milli Değerler	A.2.11. Türk bayrağına ve İstiklâl Marşı'na neden saygı gösterilmesi gerektiğini açıklar. A.2.29. Atatürk'ün öğrenim hayatı hakkında araştırma yapar ve bulgularını sunar. A.2.30. Millî bayramları kutlamak amacıyla hazırlık yapar ve kutlama için fikirler üretir. A.2.31. Dinî bayramların, milletimizin paylaşım ve dayanışma içine girdiği özel günler olduğunu fark eder ve bayram kutlamalarına katılır. B.2.26. Atatürk'ün önderliğinde Türk milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırır. B.2.35. Yaşadığı yerleşim biriminin ve vatanının kendisi için özel bir yer olduğunu fark ederek ülkesini de bir "yuva" olarak görür. B.2.36. Kendi evinde hissettiği olumlu duygular ile ülkesinde hissettiği olumlu duyguları vatan sevgisi açısından ilişkilendirir. C.2.10. Atatürk'ün önderliğinde ülkemizde gerçekleştirilen köklü değişiklikleri görsel materyaller kullanarak açıklar. C.2.11. Atatürk'ün hayatını araştırır ve araştırma sonuçlarını görsel materyallerle destekleyerek sınıfta sunar. C.2.12. Bayram kutlamaları için yaptığı hazırlık çalışmalarını ve bayram sürecindeki duygularını özgün bir şekilde ifade eder.

Tablo 4.12. 2018 Yılı 2.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Kazanım
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	HB.2.2.2. Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrar. HB.2.2.7. Yakın çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olur. HB.2.4.3. Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olur.
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	HB.2.1.6. Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir. HB.2.2.6. Evdeki kaynakları tasarruflu kullanmanın aile bütçesine katkılarını araştırır. HB.2.4.5. Teknolojik araç ve gereçlerin güvenli bir şekilde kullanımı konusunda duyarlı olur. HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır. HB.2.5.8. Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemler. HB.2.6.1. Bitki ve hayvanların yaşaması için gerekli olan şartları karşılaştırır. HB.2.6.2. Bitki yetiştirmenin ve hayvan beslemenin önemini fark eder. HB.2.6.3. Yakın çevresindeki doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler verir. HB.2.6.4. Tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur.
Ulusal/Milli Değerler	HB.2.5.2. Türk bayrağının ve İstiklâl Marşı'nın vatanı ve milleti için önemini fark eder. HB.2.5.3. Atatürk'ün çocukluğunu araştırır. HB.2.5.4. Millî gün ve bayramların önemini kavrar. HB.2.5.5. Dinî gün ve bayramların önemini kavrar.

Tablo 4.10, Tablo 4.11 ve Tablo 4.12'de 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 2. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan toplumsallaşma ifadeleri incelendiğinde, 1998 programında sınıf eşyalarına zarar vermeden kullanma, okul kurallarına uyma, okulda hak ve sorumluluklar bilgisi, hak ve hürriyetleri fark etme kazanımlarına yer verilirken, 2005 yılı öğretim programında bulunduğu toplulukta yani okulda kendinin ve arkadaşlarının güçlü yanlarını tanır, arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder, aile büyüklerinin küçükken oynadığı oyunları araştırır, liderlerin toplum yaşantısı üzerindeki etkisini sorgulama kazanımlarına yer verilmiştir. 2018 yılı öğretim programında akrabalık ilişkilerinin önemini kavrama, yakın çevresinde ve trafikte yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı duyarlı olma kazanımlarına yer verilmiştir. Doğal çevre ile ilgili farkındalık bölümünde 1998 yılı programında okulu ve çevresini temiz tutma, hayvanları, bitkileri tanıma ve canlılar koruma kazanımları yer almaktadır.

2005 yılı programında ise kaynakları bilinçli tüketmenin önemi, okulu ve çevresini korumak için alternatifler üretme, kaynakları bilinçli tüketme, canlıların hayatta kalabilmeleri için

nelere ihtiyaç duyduğunu araştırma, yetişkinleri gözlemleyerek para harcamayı gerektiren amaçları belirleme ve bu amaçların gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tartışma kazanımlarına yer verilmiştir. 1998 programında bilgi düzeyinde yer verilen kazanımların bilgi düzeyinde, 2005 yılına ait kazanımların ise öğrencinin gözlem yaparak çıkarımda bulunması ve uygulamasını beklenen ifadeler yer almaktadır. Doğal çevre ile ilgili farkındalık bölümünde 2018 yılı öğretim programında yer alan kazanımlardan tüketilen maddelerin geri dönüşümüne katkıda bulunur kazanımı diğer programlarda yer almamaktadır.

1998 programı 2. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programına ait ulusal değerler ile ilgili kazanımlar incelendiğinde bu kazanımların milli değerler ile ilgili bilgi düzeyinde olduğu, 2005 programında ise bayram kutlamaları için yaptığı hazırlık çalışmalarını ve bayram sürecindeki duygularını özgün bir şekilde ifade etme, kendi evinde hissettiği olumlu duygular ile ülkesinde hissettiği olumlu duyguları vatan sevgisi açısından ilişkilendirme kazanımlarına yer verilerek öğrencinin kendisinden yola çıkarak öğrencinin ilişkilendirme yapması beklenmektedir. 2018 programında ise milli ve dini günlerin önemini kavrama, Türk bayrağının ve İstiklal Marşı'nın önemini fark etme kazanımlarına yer verilmiştir. Tablo 4.10, Tablo 4.11. ve Tablo 4.12'deki veriler incelendiğinde görülmektedir ki, 2005 yılı öğretim programında toplumsallaşmayı ifade eden ulusal değerleri ele alan kazanımlar öğrencinin kendisi ile bağlantı kurup özelden genele ulaşmasını sağlamaktadır. 2018 ve 1998 yılı programlarında ulusal değerler kazanımlarında genel ifadelere yer verildiği ve bilgi düzeyinde olduğu görülmektedir. Tablo 4.13, Tablo 4.14. ve Tablo 4.15'de 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 2. sınıf Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan bireyselleşmeye ait kazanımları tasnif edilmiştir.

Tablo 4.13. 1998 Yılı 3.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Hedeflerinin Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Hedef
Fizyolojik Farkındalık	Vücudumuzu tanıyabilme
	Duyu organlarımızı tanıyabilme
	Duyu organlarımızın görevlerini tanıyabilme
	Belli başlı iç organlarımızı tanıyabilme
	Temizlik kurallarına uymanın önemini kavrayabilme
	Dinlenmenin sağlığımız için önemini kavrayabilme
	Açık havada oyunun sağlığımız için önemini kavrayabilme
	Beslenme ve sağlık kurallarını kavrayabilme

Duygusal Farkındalık	Okula kavuşmanın sevincini duyuş
Düşünsel Farkındalık	Dershanenin okul içindeki yerini tanıyabilme Eğitici kollar bilgisi İlköğretim haftasının anlam bilgisi Tatilin önemini kavrayabilme Tutumlu olmanın önemini kavrayabilme Verimli olmanın önemini kavrayabilme İhtiyaçlarımızı belirleyebilme Kroki bilgisi Yön bilgisi Yönleri bulma bilgisi
Davranışsal Farkındalık	Dershaneyi temiz kullanabilme Oradaki araç gereçleri düzenli kullanabilme Kroki çizebilme Temizlik kurallarına uyabilme Yemekte görgü kurallarına uyabilme Yıl içinde yapılan çalışmaları sergileyebilme

Tablo 4.14. 2005 Yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Kazanım
Fizyolojik Farkındalık	B.3.9 Fiziksel özelliklerini tanıyarak olumlu bir beden imgesi geliştirir.
Duygusal Farkındalık	A.3.5 Arkadaşlarıyla ve başkalarıyla ilişkilerinde duygularını uygun biçimde ifade eder.
Düşünsel Farkındalık	A.3.1 Okula niçin hazırlıklı gelmesi gerektiğini açıklar. A.3.13 Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder. A.3.24 Nasıl daha iyi öğrendiğini açıklayarak kendisine uygun öğrenme tekniklerini seçer ve kullanır. B.3.22 Yemek, uyku, ders çalışma ve oyun saatlerine uymanın kişisel başarı ve başarısızlıkla ilişkisini araştırır. B.3.31 Kişisel olarak gelişimine uygun amaçlar belirleyerek bu amaçlara ulaşmak için izleyeceği aşamaları planlar. B.3.32 Amaçlarına ulaşabilmek için kişisel olarak çaba harcaması gerektiğini kabul eder ve karşılaşabileceği eleştirilere açık olur. C.3.1 Önceki yıllarda tek başına yapamadığı hâlde şimdi yapabildiği davranışları ayırt eder ve zaman içinde ortaya çıkan bu değişimin nedenlerini açıklar.
Davranışsal Farkındalık	A.3.3 Arkadaş seçerken ve kişisel tercihlerde bulunurken olumlu değerleri gözetir.

	A.3.6 Başkalarının duyarlılıklarına saygı göstererek kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade eder. A.3.7 Demokratik uygulamaların üstünlüklerini okul yaşantısındaki örneklerden hareketle tartışır. A.3.9 Öğretmeni, okul çalışanları ve arkadaşları ile ilişkilerinde gerektiğinde sorun çözme becerisini kullanır. A.3.27 Okula geliş ve gidişlerini başkalarının kabul edilemez önerileriyle karşılaştığında etkili reddetme davranışını sergiler. B.3.21 Yapacağı işleri öncelik ve önem sırasına koyarak günlük ve haftalık çalışma planları yapar, yaptığı planlara uyar. B.3.23 Kendi parasını uygun biçimde, önceliklerini belirleyerek harcar. B.3.33 Kaybetme veya başarısız olma olasılığını göze alarak, yenilikleri deneme cesareti gösterir ve bundan zevk alır. B.3.35 Ailesiyle katıldığı özel gün kutlamalarında mizahı kullanır. C.3.4 Gelecekte, mesleğini seçerken göz önünde bulundurması gereken noktalar hakkında sorular sorar. B.3.3 Hayalindeki evi planlar ve sanat yoluyla ifade eder.

Tablo 4.15. 2018 Yılı 3.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Bireyselleşme Kazanımlarının Sınıflandırılması

Bireyselleşme	Kazanım
Fizyolojik Farkındalık	HB.3.3.2. Yiyecek ve içecekler satın alınırken bilinçli tüketici davranışları gösterir. HB.3.3.3. Sağlığını korumak için mevsimlere özgü yiyeceklerle beslenir. HB.3.3.4. Sağlığını korumak için yeterli ve dengeli beslenir.
Duygusal Farkındalık	-
Düşünsel Farkındalık	HB.3.1.1. Güçlü yönlerini ve güçlendirilmesi gereken yönlerini fark eder. HB.3.1.2. Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder. HB.3.2.7. Planlı olmanın kişisel yaşamına olan katkılarına örnekler verir. HB.3.2.8. İstek ve ihtiyaçlarını karşılarken kendisinin ve ailesinin bütçesini korumaya özen gösterir.
Davranışsal Farkındalık	HB.3.1.4. Arkadaşlık sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları kavrar. HB.3.1.8. Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eder.

HB.3.1.9. Okul kaynaklarının etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur.
HB.3.1.10. İlgi duyduğu meslekleri ve özelliklerini araştırır.
HB.3.2.4. Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirir.
HB.3.4.5. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar.
HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir.
HB.3.4.7. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.

Tablo 4.13, Tablo 4.14, Tablo 4.15 incelendiğinde 3. sınıfa ait 1998 programında yer alan ‘Duygusal farkındalık’ bölümünde okula kavuşmanın sevincini duyma, 2005 programında arkadaşlarıyla ve başkalarıyla ilişkilerinde duygularını uygun biçimde ifade etme kazanımına yer verilirken 2018 öğretim programında bu konu ile ilgili kazanıma yer verilmediği görülmektedir. 1998 programında yer alan ‘Düşünsel Farkındalık’ bölümünde öğrencinin bilgi düzeyine ulaşması için ihtiyaç duyulan kazanımlar dikkat çekmektedir. 1998 programında bu yönüyle bireyin bilgi düzeyine ulaşması gereken kazanımlar yer verilerek bireyin kendisine değinilmediği görülmektedir. 2005 programında ise program yapmanın kişisel başarı ve başarısızlık üzerindeki etkisi, amaçlara ulaşabilmek için kişisel çaba gösterme ve eleştirilere açık olma, nasıl öğrendiğini açıklayarak kendine uygun teknikler seçme kazanımlarına yer verilerek öğrencinin kendisine vurgu yapan kazanımlar bulunmaktadır. 2018 programında konu itibari ile 2005 programıyla benzemekle birlikte kazanımlarda daha genel ifadeler kullanıldığı görülmektedir.

1998 programı ‘Davranışsal Farkındalık’ bölümünde ise dershaneyi temiz tutabilme, araç gereçleri düzenli kullanabilme kazanımları yer almaktadır. 2005 programında ise kişisel tercihlerde bulunma, başkalarına saygı göstererek kendi istek, ihtiyaç ve görüşlerini ifade etme, kendi önceliklerini belirleyerek para harcama, kaybetme ve başarısız olma olasılığını göze alarak yenilikleri deneme cesareti gösterme kazanımlarına bireye vurgu yapılarak yer verildiği görülmektedir. 2018 programında ise istek ve ihtiyaçlarını demokratik yollarla ifade etme, ilgi duyduğu meslekleri araştırma, araçları güvenli bir şekilde kullanma kazanımlarına yer verilmiştir. 3. Sınıfa ait Hayat Bilgisi programları bireyselleşme kazanımlarının tasnifi açısından incelendiğinde en çok 2005 programında bireye, bireyin istek ve görüşlerine yer verildiği, 2018 programında da bireye değinildiği fakat daha çok genel ifadelere yer verildiği belirtilebilir. Tablo 4.16, Tablo 4.17. ve Tablo 4.18’de 1998,

2005 ve 2018 yıllarına ait 3.sınıf Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan toplumsallaşma vurgusuna ilişkin kazanımlar tasnif edilmiştir.

Tablo 4.14. 1998 Yılı 3.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Hedef
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	Sınıfta yapılan seçimlerde demokratik yaşayışın koşullarına uyabilme Okulda iyi ilişkiler kurabilme Okul düzeni ile ilgili kurallara uyuyabilme Çevremizde bizim için çalışanları tanıyabilme Mahallemizi tanıyabilme Okulumuzun çevresindeki yerini tanıyabilme İnsan hak ve hürriyetleri bilgisi Cumhuriyet yönetimi ile kavuştuğumuz insan hak ve hürriyetleri bilgisi Çocuk hakları bilgisi Gelenek ve görenekler bilgisi Çevremizdeki belli başlı meslekler bilgisi Sosyal kurumları tanıyabilme İnsan haklarına saygının önemini kavrayabilme Gelenek ve göreneklere saygının önemini kavrayabilme Vatandaşlık görevlerini kavrayabilme Toplumsal dayanışmanın önemini kavrayabilme Toplu halde yaşamanın önemini kavrayabilme
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	Tüketicinin korunmasının önemini kavrayabilme Alışverişte bilinçli olmanın gereğini kavrayabilme Çevremizdeki doğal güzellikleri ve turistik yerleri korumanın önemini kavrayabilme Hayvanların çeşitliliği bilgisi Hayvanların temel özellikleri bilgisi Hayvanları bir canlı olarak kavrayabilme Bitki tohumunun görevlerini kavrayabilme Bitkilerin büyüme şartlarını kavrayabilme Bitki yetiştirebilme Bitkiler ve yetiştiği çevre arasındaki ilişkiyi kavrayabilme Hayvan ve bitkilerin insanlar için önemini kavrayabilme Hayvan ve bitkilerden gelebilecek zararları kavrayabilme
Ulusal/Milli Değerler	Cumhuriyet yönetiminin ilanı ile ilgili olaylar bilgisi Bayrağımızın ve istiklal Marşımızın önemini kavrayabilme Atatürk'ün hayatı ile ilgili olgular bilgisi Atatürk'ün öğrenim hayatı bilgisi Atatürk'ün güçlükler karşısında yılmadığının farkında oluş Atatürk'ün Türk milletine yaptığı hizmetlerin farkında oluş Atatürk'ün kişilik özelliklerini tanımaya ilgi duyuş Cumhuriyet yönetimine kavuşmamızı sağlayan belli başlı olgular bilgisi Cumhuriyetin getirdiği yenilikleri kavrayabilme Bayram sevincini duyuş Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önemi fark edebilme Türk milletinin Atatürk'ün önderliğinde birçok hak ve hürriyete kavuştuğunu fark edebilme Bayramın anlamını kavrayabilme Bayram hazırlıklarına katılabilme Bayram sevinci duyuş

Tablo 4.15. 2005 Yılı 3.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Kazanım
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	A.3.8 Arkadaşlarının yanlı davranışlarını fark eder ve yanlılık içermeyen davranışlar sergiler. A.3.14 Okulda kurallara uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili çözüm yolları üretir ve en uygun çözüm yolunu uygular. A.3.18 Kendi sağlığı kadar, arkadaşlarının sağlığını da korumaktan sorumlu olduğunu kavrar. A.3.28 Okula geliş ve gidişlerinde karşılaştığı kişilerle aralarında çıkabilecek sorunlar için hangi çözüm yollarına başvurabileceğini açıklar. A.3.29 Kulüp ve diğer grup çalışmalarında grubun henüz fark edilmeyen ortak ihtiyaçlarına duyarlı olur. A.3.31 Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır. A.3.32 Bir grup üyesi olarak dürüstlüğü, yeterliliği ile grup arkadaşlarının ve liderinin güvenini kazanır. B.3.7 Aile ve akraba büyüklerinden hayatta olanların çocukluğunu araştırır. B.3.8 Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır. B.3.10 İnsanlığa hizmet etmiş kişilerin yaptıklarını araştırır ve sunar. B.3.13 Ailesi ve yakın çevresiyle iletişim kurarken, sözel olmayan iletişim ögelerinin de kullanıldığını fark eder. B.3.14 Aile üyeleri arasındaki ilişki ve iletişim biçimi ile diğer kişilerle olan ilişki ve iletişim biçimi arasındaki farkı ayırt ederek ailenin özel bir çevre olduğunu kavrar. B.3.15 Kendi ailesi ile başka aileleri karşılaştırarak, aile yapılarının farklı olabileceğini keşfeder. B.3.16 Farklı sosyal ve ekonomik gruplara mensup kişilerin bakış açılarının farklı olabileceğini kabul ederek bu kişilere ön yargısız davranır. B.3.17 Aile içinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için, sorun çözme becerisini kullanır. B.3.18 Çevresini gözlemleyerek hangi iletişim türlerinin kullanıldığını araştırır. B.3.19 Ailede kararlar alınırken görüş bildirir ve kendisinin üstlenebileceği görevlerle ilgili yeni fikirler üreterek bunları uygular. B.3.20 Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular. B.3.28 Ailesinde ve yakın çevresinde (akrabaları, komşuları, vb.) birbirlerinin haklarına ne ölçüde saygı gösterildiğini gözlemler. B.3.34 Ailesiyle birlikte eğlenmenin aile bireylerine katkılarını açıklar, bunun için planlar yapar ve planıyla ilgili düşüncelerini etkili bir biçimde sunar. B.3.36 Çeşitli ortamlarda liderlerin gruplar ve toplumlar üzerindeki etkilerini araştırır. C.3.2 Kendisinin ve arkadaşlarının duygularındaki değişimin yüzlerine ve bedenlerine nasıl yansıdığını fark eder. C.3.3 Kendisinin veya anne babasının hayatında zaman içinde oluşan değişiklikleri fark eder ve bunları sözlü ya da yazılı olarak sunar. C.3.23 Aile büyüklerinin küçükken oynadığı oyunları araştırır, bu oyunlarla kendisinin ve arkadaşlarının oynadığı oyunları karşılaştırarak değişimi ve sürekliliği fark eder. C.3.29 Birey, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı kavrar ve bunu gösteren örnekler verir.
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	A.3.12. Okul ve sınıf eşyalarını özenli kullanmadığında ortaya çıkabilecek sorunları çözmek için alternatifler üretir. A.3.16 Kişisel bakımını yaparken kaynakları tutumlu kullanır. A.3.19 Okulda, bir kaza ya da acil durum meydana geldiğinde neler yapılması gerektiğini ifade eder. A.3.23 Tüketici olarak sahip olduğu hakları bilir ve bilinçli tüketici davranışları sergiler. A.3.25 Yönergeleri takip ederek okuldaki bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanır. A.3.33 Okulu ve çevresini temiz tutmak için bir proje tasarlar. B.3.1 Barınmanın insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğunu kavrar ve bu ihtiyacın karşılanmasının önemini belirtir. B.3.2 Canlıları sınıflandırarak, evinde bitki yetiştirmeye veya hayvan beslemeye istekli olur ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için sorumluluk alır. B.3.25 Kaynakları bilinçli olarak tüketmenin aile bütçesine katkısını açıklayan çeşitli etkinliklerde bulunur. B.3.26 Çocuklara yönelik reklamların işlevlerini; reklamlar, ihtiyaçlar ve imkânlar arasındaki ilişkiyi sorgular. B.3.27 İnsanların nelerden ve nasıl tasarruf edebildiklerini araştırır. B.3.37 Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını özenli kullanmadığında ortaya çıkan sorunları çözer. C.3.22 Yaşadığı yerleşim biriminin eski ve yeni hâlini araştırır; bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt eder. C.3.30 Doğal afetlerden korunabilmek için çözüm yolları üretir. C.3.31 Yaşadığı çevreyi daha temiz bir hâle getirmek için bir proje tasarlar.
Ulusal/Milli Değerler	A.3.21 Milli bayramları kutlama nedenlerini açıklar ve bayramları daha etkili kutlamak amacıyla ürettiği fikirleri uygular. A.3.22 Atatürk'ün öğrenim hayatı hakkında araştırma yaparak edindiği bilgileri yazılı, sözlü veya görsel yollarla ifade eder. B.3.29 Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önemi açıklar. B.3.42 Bir evin farklı işlevlere sahip bölümleri ile ülkenin farklı özelliklere sahip yerleri arasında bir benzerlik görür; evin bütünlüğü ile Türkiye'nin bütünlüğü arasında bağlantı kurar. C.3.6 Atatürk'ün hayatıyla ilgili olgu ve olayları sanat yoluyla ifade eder. C.3.7 Atatürk'ün kişilik özellikleri ile ulusal bir lider olması arasında bağlantı kurar.

	C.3.8 Atatürk'ün ulusal bir lider olarak Türk milletine yaptığı hizmetleri açıklar. C.3.9 Diğer ülkelerin bayraklarını inceleyerek bayrağımızla olan benzerliklerini ve farklılıklarını belirtir. C.3.10 Bayram kutlamalarına katılarak, millî bayram günlerimizle geçmişte yaşanan tarihi olaylar arasında bağ kurar. C.3.11 Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenler hakkında fikirler üretir.

Tablo 4.16. 2018 Yılı 3.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Toplumsallaşma Kazanımlarının Sınıflandırılması

Toplumsallaşma	Kazanım
Diğerleri İle İlgili Farkındalık	HB.3.1.6. Okulunun bireysel ve toplumsal katkılarının fark eder. HB.3.1.3. Arkadaşlarının davranışlarının kendisini nasıl etkilediğini fark eder. HB.3.2.1. Aile büyüklerinin çocukluk dönemlerinin özellikleri ile kendi çocukluk döneminin özelliklerini karşılaştırır. HB.3.2.2. Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler verir. HB.3.5.4. Ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasında ilişki kurar. HB.3.6.6. Geri dönüşümün kendisine ve yaşadığı çevreye olan katkısına örnekler verir. HB.3.5.1. Yakın çevresinde bulunan yönetim birimlerini ve yöneticilerini tanır. HB.3.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılır. HB.3.5.9. Yaptığı çalışmalarla ülkemize katkıda bulunmuş kişileri araştırır.
Doğal Çevre İle ilgili Farkındalık	HB.3.2.5. Evde kullanılan alet ve teknolojik ürünlerin hayatımıza olan katkılarına örnekler verir. HB.3.2.6. Evdeki kaynakların etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. HB.3.3.1. Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanır. HB.3.4.3. Yakın çevresinde meydana gelebilecek kazaları önlemek için alınması gereken tedbirleri açıklar. HB.3.5.3. Yakın çevresinde yer alan tarihî, doğal ve turistik yerlerin özelliklerini tanıtır. HB.3.5.5. Ortak kullanım alanlarını ve araçlarını korur. HB.3.6.2. Meyve ve sebzelerin yetişme koşullarını araştırır. HB.3.6.5. Doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alır.
Ulusal/Milli Değerler	HB.3.5.6. Millî birlik ve beraberliğin toplum hayatına katkılarını araştırır. HB.3.5.8. Atatürk'ün kişilik özelliklerini araştırır.

Tablo 4.16, Tablo 4.17. ve Tablo 4.18'de 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 3. sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan toplumsallaşma vurgusuna ilişkin kazanımlar tasnif

edildiğinde 1998 yılı programında gelenek ve göreneklere uyma, okul kuralları, çocuk hakları bilgisi, sosyal kurumları tanıma, insan hakları, vatandaşlık görevleri, toplumsal dayanışmanın önemini kavrama, toplu halde yaşamanın önemini kavrama, insan hak ve hürriyetleri kazanımlarına yer verilirken, 2005 programında kendi sağlığı kadar arkadaşlarının sağlığını da koruma, grup çalışmalarında grubun ihtiyaçlarını fark etme, arkadaşlarının güvenini kazanma, kendisinin ve arkadaşlarının duygularındaki değişimlerin bedenlerine nasıl yansıdığını fark etme, birey, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı kavrama kazanımlarına yer verilerek öğrencinin bir birey olarak toplumsallaşmasına yönelik kazanımlara yer verilmiştir.

2018 programında ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirme arasında bağlantı kurma, ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılma kazanımlarına yer verilmiştir. 1998 programında doğal çevre ile ilgili farkındalık bölümünde bilinçli tüketici olma ve doğal çevre kazanımları ele alınırken, 2005 programında tasarruf, doğal afetler ile ilgili kazanımlara yer verilerek yaşadığı çevreyi daha iyi bir hale getirmek için proje tasarlama gibi uygulamaya yönelik kazanımlara yer verilmiştir. 2018 programında ortak kullanım alanlarını koruma, 2018 programında tarihi, turistik yerlerin özelliklerini tanıtma yer alırken 1998 programında turistik yerleri korumanın önemini kavrayabilme kazanımları yer almaktadır. Bu yönüyle 2018 ve 1998 programında benzerlik olduğu söylenebilir. 3. Sınıf Hayat Bilgisi öğretim programında 1998 yılında ulusal değerler ile ilgili kazanımların diğer yıllara göre sayıca fazla olduğu görülmektedir.

1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait 1, 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında yer alan kazanımlar incelendiğinde 2005 yılın kazanımlarında bireyselleşme vurgusuna, 1998 yılı kazanımlarında toplumsallaşma ifadelerine, 2018 yılına ait kazanımlarda ise hem bireyselleşme hem de toplumsallaşma ifadelerine yer verildiği görülmektedir.

4.2. 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade eden sözcük ve kavramların kullanılma sıklıkları nasıldır?

Ders kitaplarında bireyselleşme ve toplumsallaşma vurgusunun saptanması noktasında önceden belirlenen bazı sözcüklerin (birlikte, ben, biz, kişi ismi gibi) ders kitaplarında kaç defa tekrar ettiği saptanmak istenmiştir. Bu verilerin analiz sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.17. 1998, 2005, 2018 Yıllarına Ait 1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan İfadelerin Kullanılma Sıklıkları

1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	**İfade**	***(f)***
1998 yılı ders kitabı	birlikte	8
	isim	9
	ben	17
	biz	22
Toplam		**56**
2005 yılı ders kitabı	birlikte	12
	isim	19
	biz	31
	ben	57
Toplam		**119**
2018 yılı ders kitabı	birlikte	6
	biz	22
	ben	26
	isim	145
Toplam		**199**
Genel Toplam		**374**

Tablo 4.19'da yer alan verilere göre 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan özel isimlerin en az 1998 yılında, en çok 2018 yılında; "ben" sözcüğün en az 1998 yılında, en çok 2005 yılında kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 4. 18. 1998, 2005, 2018 Yıllarına Ait 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan İfadelerin Kullanılma Sıklıkları

2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	**İfade**	***(f)***
1998 yılı ders kitabı	isim	11
	birlikte	17
	ben	35
	biz	84
Toplam		**147**
2005 yılı ders kitabı	birlikte	16
	biz	37
	ben	66
	isim	190
Toplam		**309**
2018 yılı ders kitabı	biz	17
	ben	19
	birlikte	32
	isim	33
Toplam		**101**
Genel Toplam		**557**

Tablo 4.20 incelendiğinde 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan özel isimlerin 1998 yılında 11 kez, 2005 yılında 190 kez, 2018 yılında ise 33 kez kullanıldığı görülmektedir. ‘Ben’ sözcüğünün 2018 yılında 19 kez, 1998 yılında 35 kez, 2005 yılında 66 kez kullanıldığına ulaşılmaktadır. 1998 yılı ders kitabında en çok ‘biz’, 2005 yılı ders kitabında en çok ‘isim’, 2018 yılı ders kitabında en çok ‘isim’ ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. 2005 yılı ders kitabında kullanılan isim sayısı 190 iken 2018 yılı ders kitabında kullanılan isim sayısı 33’tür.

1998 yılı programına göre yazılmış 2. sınıf Hayat Bilgisi kitabında ‘Okulda Öğretmenlerimize ve Diğer Görevlilere Karşı Sorumluluklarımız’ konusunda kullanılan ‘biz’ ifadesinin kullanımı ile ilgili fotoğraf 4.1’de yer verilmiştir (Eren ve Gören, 2000, s. 42).

c. Öğretmenlerimize ve Diğer Görevlilere Karşı

Öğretmenlerimiz ve okuldaki diğer görevliler bizim için çalışırlar. Bizi eğitir, yeni bilgiler öğretirler. Gözlem ve araştırma yapmamıza yardımcı olurlar. Yol gösterirler. Ailemize, vatanımıza ve milletimize yararlı insan olmamız için emek harcarlar. Onun için öğretmenlerimize ve diğer görevlilere saygılı olmalıyız. Onları üzmemeliyiz. Çalışmalarında yardımcı olmalıyız. İşlerini kolaylaştırmalıyız. Uyarılarını dikkate almalıyız.

ç. Okul Kuralları ile İlgili Sorumluluklarımız

Okulda birlik ve beraberlik içerisinde düzenli yaşamamız için bazı kurallar vardır. Biz de okulda yaşayan insanlar olarak bu kurallara uymalıyız. Kurallara uyarsak okuldaki görevlilerin işlerini kolaylaştırmış oluruz. Herkes bu kurallara uyarsa okulda düzen sağlanmış olur.

ÖĞRENDİKLERİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

1. Sınıfınızda hangi eğitici kolları kurdunuz?
2. Sınıf başkanının görevleri nelerdir?
3. Nöbetçilerin görevleri nelerdir?
4. Öğretmenlerinize ve okuldaki diğer görevlilere karşı sorumluluklarınız nelerdir?

Fotoğraf 4.1. (Eren ve Gören, 2000, s. 42).

Bir birey olan öğrenci ailesinden sonra ilk olarak okulda sosyalleşmeye başlar. Öğretmenlerimize saygı duymak, onları üzmemek, diğer görevlilere karşı saygılı olmak, onların işlerini kolaylaştırmak gibi konularda zorunluluk ifadeleri kullanılmıştır.

Tablo 4. 19. 1998, 2005, 2018 Yıllarına Ait 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan İfadelerin Kullanılma Sıklıkları

3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	**İfade**	***(f)***
1998 yılı ders kitabı	isim	7
	ben	9
	birlikte	13
	biz	34
Toplam		**63**
2005 yılı ders kitabı	birlikte	24
	biz	72
	ben	191
	isim	563
Toplam		**850**
2018 yılı ders kitabı	birlikte	33
	ben	58
	biz	59
	isim	155
Toplam		**305**
Genel Toplam		**1218**

Tablo 4.21 incelendiğinde 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında ‘biz’ ifadesinin en çok 2005 yılında, en az 1998 yılında kullanıldığı, ‘ben’ ifadesinin en çok 2005 yılında, en az 1998 yılında kullanıldığı görülmektedir. 2005 yılına ait ders kitabında 191 ‘ben’ ifadesi kullanılırken, 1998 yılına ait ders kitabında 9 kez ‘ben’ ifadesinin kullanıldığına ulaşılmaktadır. ‘isim’ ifadelerine 1998 yılına ait ders kitabında 7 kez, 2018 yılı ders kitabında 155 kez, 2005 yılı ders kitabında 563 kez kullanıldığına ulaşılmaktadır. 2018 yılı ders kitabında 58 ‘ben’ sözcüğünün, 59 ‘biz’ sözcüğünün yer aldığı görülmektedir. Fotoğraf 4.2’de 2018 yılı ders kitabında kullanılan ‘biz’ ifadeleri örneklerine yer verilmiştir (Çelikbaş, Gürel ve Özcan, 2018, s.110).

Güvenli Oyun

Oyun alanlarında en çok hangi oyun aracıyla oynamaktan hoşlanırsınız? Arkadaşlarınız ve öğretmeniniz ile paylaşınız.

Trafikten ve tehlikelerden uzak keyifle vakit geçirdiğimiz alanlar, bizim için güvenli oyun alanlarıdır. Arkadaşlarımla oyun alanlarında sık sık bir araya geliriz ve eğleniriz. Fakat eğlenirken aynı zamanda güvenliğimizi de korumalıyız. Bozuk, yıpranmış oyun araçlarını kullanmamalıyız. Kaydıraktan kayarken ya da diğer oyun araçlarını kullanırken mutlaka kendi sıramızı beklemeliyiz.

Bizim için güvenli olan yerlerde oynamaya dikkat etmeliyiz. Oyun alanımızdan dışarı kaçan topun peşinden koşmamalıyız. Bu, bizim için tehlikeli olabilir. Yoldan geçen araçların kazalara sebep olabileceğini bilmeliyiz.

Bisiklet, kaykay, paten gibi araçları hızlı kullanmamalı ve güvenliğimize dikkat etmeliyiz. Bisiklet kullanırken ellerimizi bırakmamalı; başımıza kask, dizimize dizlik, dirseğimize dirseklik takmalıyız.

Oyun alanlarında yaşanabilecek kazalara karşı alınabilecek önlemler nelerdir?

Fotoğraf 4.2. (Çelikbaş, Gürel ve Özcan, 2018, s.110).

2018 yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında ‘Planlı Olalım’ konu başlığında yer alan görsel fotoğraf 4.3’te belirtilmiştir. Öğrencilerin kendisinden yola çıkarak bir planlama yapmaları istenmiştir ve şahıs isimlerine yer verilmiştir (Çelikbaş, Gürel ve Özcan, 2018, s.63).

Kerem, bu sorununu en iyi arkadaşı Ali ile paylaştı. Onun daha düzenli ve başarılı olmasının sebebi planlı yaşamasıydı. Kerem, plan yapmanın önemini kavradı ve hemen kendine bir plan yapmaya karar verdi.

Gün içerisinde yaptığı iş ve etkinlikleri öncelik ve önem sırasına koydu. Bunlara ne kadar vakit ayırması gerektiğine karar verdi. Annesinden de fikir alarak günlük planını hazırladı. Kerem artık düzenli bir öğrenciydi. Derslerinde daha başarılı oldu. Oyunlarına, ailesine vb. daha fazla zaman ayırabildi.

Günlük Plan

Süre	Etkinlikler
07.30–08.00	Kahvaltı yapıp okula hazırlanacağım.
08.30–15.00	Okulda olacağım.
15.30	Eve döneceğim.
15.30–16.00	Dinleneceğim.
16.00–17.00	Arkadaşlarımla oynayacağım.
17.00–17.30	Televizyon izleyeceğim.
17.30–19.00	Ödevlerimi yapacağım.
19.00–19.45	Akşam yemeği yiyeceğim.
19.45–20.45	Oyun oynayacağım.
20.45–21.15	Okulda öğrendiklerimi tekrar edeceğim.
21.15–21.30	Kitap okuyacağım.
21.30	Uyuyacağım.

Fotoğraf 4.3. (Çelikbaş, Gürel ve Özcan, 2018, s.63).

Yine Fotoğraf 4.4'te 2005 yılı ders kitabına ait ben ve özel isim ifadelelerinin kullanıldığı görsele yer verilmiştir (Özcan ve Sağan, 2012, s.64).

Fotoğraf 4.4. (Özcan ve Sağan, 2012, s.64)

Fotoğraf 4.4'te öğrencilerin konuşmalarına yer verilmiştir ve özel isimler kullanılmıştır. Öğrencilerin hayallerindeki evleri ifade ettiği görülmektedir. Bunlardan başka çalışma grubunda yer alan Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki "-meliyiz, -malıyız" ile biten yüklem/fiiller de ayrıca sayılmıştır. Gereklilik kipi niteliğindeki ve gizli öznesi biz olan bu sözcüklerin sayılarına aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 4.20. Gereklilik (-meli, -malı) Eklerinin Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılma Sıklıkları

1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	***(f)***
2018 yılı ders kitabı	125
1998 yılı ders kitabı	96
2005 yılı ders kitabı	16

Toplam	**237**
2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	***(f)***
1998 yılı ders kitabı	436
2018 yılı ders kitabı	265
2005 yılı ders kitabı	37
Toplam	**738**
3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı	***(f)***
1998 yılı ders kitabı	237
2018 yılı ders kitabı	159
2005 yılı ders kitabı	88
Toplam	**484**
Genel Toplam	**1459**

Tablo 4.22'de görüldüğü üzere en çok '-meli, -malı' ifadesini kullanıldığı ders kitabı 1998 yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı olduğu görülmektedir. 1998 yılına ait 2. Sınıf ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında '-meli, -malı' ifadelerinin daha fazla kullanıldığı görülmekte iken, 2018 yılına ait 1. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bu tür ifadelere daha çok yer verildiği belirtilebilir. Belirtildiği üzere tüm seviyelere ait ders kitaplarında en az gereklilik eklerinin kullanıldığı ders kitabının 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabı olduğu ifade edilebilir. Fotoğraf 4.5'te 1998 yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan görsele yer verilmiştir (Eren ve Gören, 2000, s.21).

Onun için özenli ve dikkatli kullanmalıyız.

Masalarımızın üzerine yazı yazmamalıyız, çizip kazımamalıyız. Sınıfımızın ve koridorların duvarlarını kirletmemeliyiz. Bazı ders araçlarımız sınıfta bulunmaz. Ders yaparken bazı araçları, araç odasından getiririz. Bunları getirip götürürken dikkatli olmalıyız. İşimiz bittiği zaman tekrar aldığımız yere bırakmalıyız. Kullanırken zarar vermemeliyiz. Ders araçlarını, kendi araç - gereçlerimiz gibi korumalıyız. İyi koruyup dikkatli kullanırsak sağlam kalırlar. Bizden sonra gelen arkadaşlarımız da bunları kullanırlar.

Fotoğraf 4.5. (Eren ve Gören, 2000, s.21).

Görselde görüldüğü üzere ideal bir sınıf düzeni vardır, sınıfın fiziki bakımdan hiçbir olumsuz yönü bulunmamaktadır. Tertemiz masalar, araç gereçler olması gerektiği yerde durmaktadır. Olumsuz hiçbir durum bulunmayan sınıf görselinin yanında sınıfta kullanılan araçlar gereçlerin kullanımı, masaların temizliği ile ilgili gereklilik ifadelerine yer verilmiştir.

Tablo 4.22'deki veriler incelendiğinde, 1. sınıflara ait, 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında 125, 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında 96, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında ise 16 '-meli,-malı' ifadesinin kullanıldığı saptanmıştır.

Fotoğraf 4.6'da 2018 yılına ait 1.Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan görsele yer verilmiştir. Öğrencinin kaba davranışlarla karşılaştığı zaman duygularını kontrol altına almak zorunda olduğu, sevindiğinde neşesini ölçülü bir şekilde yaşaması gerektiği '-meli,-malı' ifadeleri kullanılarak öğrenciye aktarılmıştır (Akgül, Aydınbelge, Balcı, ve Tanyeri, 2018, s.45).

Fotoğraf 4.6. (Akgül, Aydınbelge, Balcı, ve Tanyeri, 2018, s.45).

Tablo 4.22'deki veriler incelendiğinde, 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitapları incelendiğinde 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında 436, 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında 265, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında ise 37 '-meli, -malı' ifadesinin yer aldığı görülmektedir.

Fotoğraf 4.7'de, 1998 yılına ait 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bulunan görsele 'Okuldaki İlişkilerimiz ve Okul Kuralları' konusunda yer almaktadır. Öğrencilerin kazalara neden olabilecek davranışlardan uzak durmaları, merdivenden iniş çıkışlarda nasıl davranmaları gerektiği, sınıfta ve koridorda oyun oynanmaması gerektiği, okul bahçesini, sınıfı, koridoru temiz tutarak kirletmemek gereklilik ifadelerine yer verilerek açıklanmıştır (Eren ve Gören, 2000, s.30).

Fotoğraf 4.7. (Eren ve Gören, 2000, s.30)

Tablo 4.22'deki veriler incelendiğinde, 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitapları incelendiğinde 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında 237, 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında 159, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında ise 88 '-meli, -malı' ifadesinin yer aldığı bulgularına ulaşılmıştır.

Fotoğraf 4.8' de 1998 yılına ait 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı 'İhtiyaçlarımızın Önem Sırasının Belirlenmesi' konusunda aşağıda bulunan görsele yer verilmiştir (Arslan ve Daltaban, 2003, s.31). Konu içerisinde temel ihtiyaçlara öncelik vermek hem gizli özne 'biz' hem de gereklilik ifadeleri kullanılarak belirtilmiştir. Öğrencinin alışveriş yaparken nasıl bir yöntem uyguladığı, alışveriş sırasında yaşadığı problemler, yaşadığı problemlere karşı nasıl bir çözüm yolu izlediği, yaşadığı ya da yaşayacağı olayın sonucunu tahmin etmesine yer verilmeden direkt olarak genel ifadeler kullanılmıştır.

Gereksinimlerimiz çok çeşitlidir. Bütün gereksinimlerimizi karşılamamız olanaksız olduğundan, temel ihtiyaçlarımıza öncelik vermeliyiz. Zorunlu olmayanların alınması için ısrar etmemeliyiz.

Alışverişe çıkarken gereksinimlerimizin öncelik sırasına göre listesini yapmalıyız. Liste yapmadan alışveriş yapmamalıyız. Yoksa en gerekli gereksinimlerimizi almayı unutabiliriz. Bu durum, para ve zaman kaybına neden olur.

Fotoğraf 4.8. (Arslan ve Daltaban, 2003, s.31)

Tablo 4.22' deki veriler incelendiğinde "-meli, -malı" ifadelerinin kullanılma sıklıklarının tüm sınıf düzeylerinde en az yer aldığı ders kitabının 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabı olduğu görülmektedir. Aşağıda ise harcama yaparken aile bütçesinin göz önünde bulundurulmasının gerekliliğine ilişkin iki farklı öğretim programının ders kitaplarına yer verilmiştir.

Aile bütçesi hazırlanırken beslenme, elektrik, su ve kira gibi zorunlu giderlere öncelik verilir. Zorunlu gereksinimlerin belirlenmesinde ailemize yardımcı olmalıyız. Gereksinimlerimizin dışındaki malları satın almamalıyız.

Gelirimizin belirli bir kısmını biriktirmeliyiz. Çünkü beklenmedik bir zamanda acil gereksinimler çıkabilir. Sağlık sorunu gibi önemli sorunlarla karşılaşabiliriz. Bunun için gereksiz harcamalardan kaçınmalıyız.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

Ailede gelir ve giderin planlı olması niçin önemlidir?

33

Fotoğraf 4. 9

(Arslan ve Daltaban, 2002, s.33)

Harcama Yaparken

Yaşamınızı sürdürmek için nelere ihtiyaç duyarsınız?

Gizem ve kardeşi Görkem birlikte kitapçıya gittiler. Gizem, almak istediği kitapları seçip kasaya giderken Görkem'in yüzünün asık olduğunu fark etti. Nedenini sorduğunda ise kardeşi:

– Ben de kitap almak isterdim ama yeteri kadar param yok, dedi.

Üzgün bir ifadeyle ablasına sordu:

– Benim harçlığım hemen bitiyor. Sen parayı nasıl biriktiriyorsun?

Gizem gülümseyerek:

– Ben harçlığımı boş yere harcamıyorum. Önce ihtiyaçlarımı karşılıyorum. Kalan paramı da mutlaka biriktiriyorum. Paramı biriktirdiğimde hem istediklerimi alabiliyorum hem de aile bütçemizi korumuş oluyorum.

Gizem, kardeşine barınma, beslenme, giyinme gibi ihtiyaçlarımızın hayatımızı devam ettirebilmek için gerekli olduğunu anlattı. Bir de bizi mutlu eden isteklerimizin olabileceğini ama paramızı harcarken temel ihtiyaçlarımıza öncelik vermemiz gerektiğini söyledi.

Görkem, para biriktirmenin önemini ve boş yere para harcamaması gerektiğini anlamıştı.

Aile bütçenizi korumak için harcama yaparken nasıl davranmalısınız? Örneklerle açıklayınız.

Fotoğraf 4. 10.

(Çelikbaş, Güral ve Özcan, 2018, s.61)

Nitelik olarak incelendiğinde fotoğraf 4.9.'da 1998 yılına ait 3. Sınıf Hayat Bilgisi kitabından "İhtiyaçlarımızı Bütçemize Göre Ayarlama", fotoğraf 4.10'da 2018 yılına ait Hayat Bilgisi ders kitabından "Harcama Yaparken", fotoğraf 4.11'de ise 2005 yılına ait 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından "Ben Tutumlu Çocuğum" başlıklı konularına ait görsellere yer verilmiştir. Nitelik bakımından incelendiğinde 1998, 2005 ve 2018 yıllarına ait Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan konuların ele alınış biçiminde ve kullanılan dilde farklılıklar olduğu görülmektedir. Fotoğraf 4.9'da yapılması gerekenler gereklilik kipleri ile ifade edilirken, fotoğraf 4.10'da öncelikle öğrenciye soru yöneltilerek öğrencinin bireysel fikrini öğrenmek hedeflenmiştir. Öğrencinin ön bilgisinden hareketle konu ele alınmaktadır ve konu ait yapılması gerekenler ile ilgili gereklilik kipleri kullanılmıştır. Bu yönü ile incelendiğinde 1998 ve 2005 yıllarına ait Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan ifadelerin benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Fotoğraf 4. 11.

Fotığraf 4.11'de "ben" dili ifadeleri kullanılmakta ve öğrencilerin kişisel fikirlerini ifade etmelerine yönelik sorular yer almaktadır.

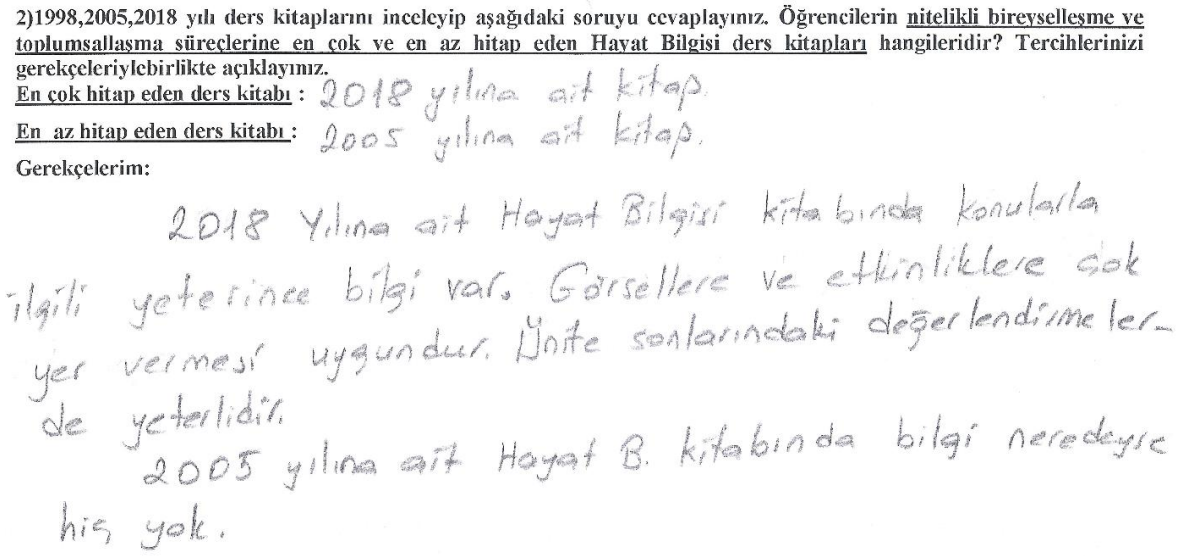
4.3. Öğretmenlerin kendilerine sunulan 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarının öğrencilerde beceri ve bakış açısı oluşumuna katkısı açısından en etkili olabilecek ders kitabına ilişkin bakış açıları nasıldır?

Sınıf öğretmenlerinin kendilerine sunulan Hayat Bilgisi ders kitaplarına ait tercihleri ve bu kitapları tercih etme sebeplerinin neler olduğu incelenmiştir.

Tablo 4.21. Sınıf Öğretmenlerine En Çok Ve En Az Hitap Eden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Analiz Sonuçları (n=34)

Hayat Bilgisi Ders Kitapları	***(f)***
En çok hitap eden Hayat Bilgisi ders kitabı	***34***
2018	23
1998	6
2005	4
2018 ve 1998	1
En az hitap eden Hayat Bilgisi ders kitabı	***32***
1998	16
2005	10
2018	5
Boş	*2*
Toplam	**66**

Tablo 4.23'te çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerine en çok ve en az hitap eden Hayat Bilgisi ders kitaplarının frekansları yer almaktadır. Öğretmenlerle yapılan anket çalışmasında ortaya çıkan verilere göre çalışma grubunda yer alan 34 katılımcıdan 23 katılımcı en çok "2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının", 6 katılımcı grup en çok "1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının" , 4 katılımcı en çok "2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının" , 1 katılımcı ise en çok " 2008 ve 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının", 16 katılımcı en az "1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının", 10 katılımcı en az "2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını", 5 katılımcı en az "2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının", hitap ettiğini belirtmiştir. 2 katılımcı ise tercih belirtmemiştir. Tablo 4.23'teki bulgulara göre, çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu en çok hitap eden Hayat Bilgisi ders kitabı olarak "2018" yılı ders kitabı olduğunu ifade etmiştir. Bu durumla ilgili ÖA32, ÖA18, ÖA15, ÖA16, ÖA14, ÖA9, ÖA7, ÖA6, ÖA3 kodlu katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

2)1998,2005,2018 yılı ders kitaplarını inceleyip aşağıdaki soruyu cevaplayınız. Öğrencilerin nitelikli bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine en çok ve en az hitap eden Hayat Bilgisi ders kitapları hangileridir? Tercihlerinizi gerekçeleriylebirlikte açıklayınız.

En çok hitap eden ders kitabı : 2018 yılına ait kitap.

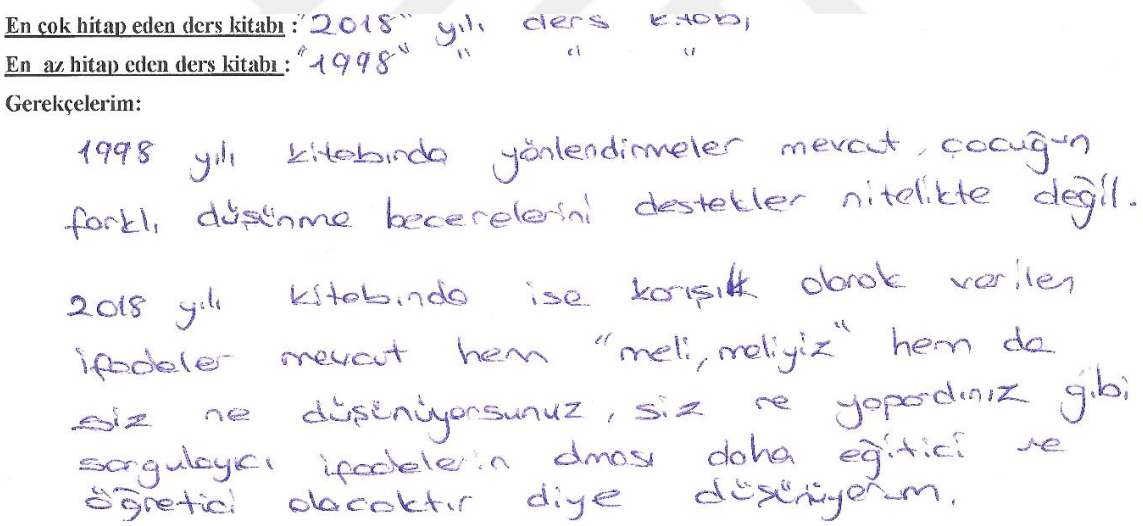
En az hitap eden ders kitabı : 2005 yılına ait kitap.

Gerekçelerim:

2018 Yılına ait Hayat Bilgisi kitabında konularla ilgili yeterince bilgi var. Görsellere ve etkinliklere çok yer vermesi uygundur. Ünite sonlarındaki değerlendirmeler de yeterlidir.

2005 yılına ait Hayat B. kitabında bilgi neredeyse hiç yok.

ÖA32'nin görüşlerine göre, 2005 yıl Hayat Bilgisi ders kitabında bilgiye yer verilmediği, 2018 yılı ders kitabı ile kıyaslama yapılarak ifade edilmiştir. 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının görseller ve etkinlikler bakımından uygun olduğu ve ünite sonu değerlendirmelerinin bilgi aktarmak için yeterli olduğunu belirtmiştir.

En çok hitap eden ders kitabı : "2018" yılı ders kitabı

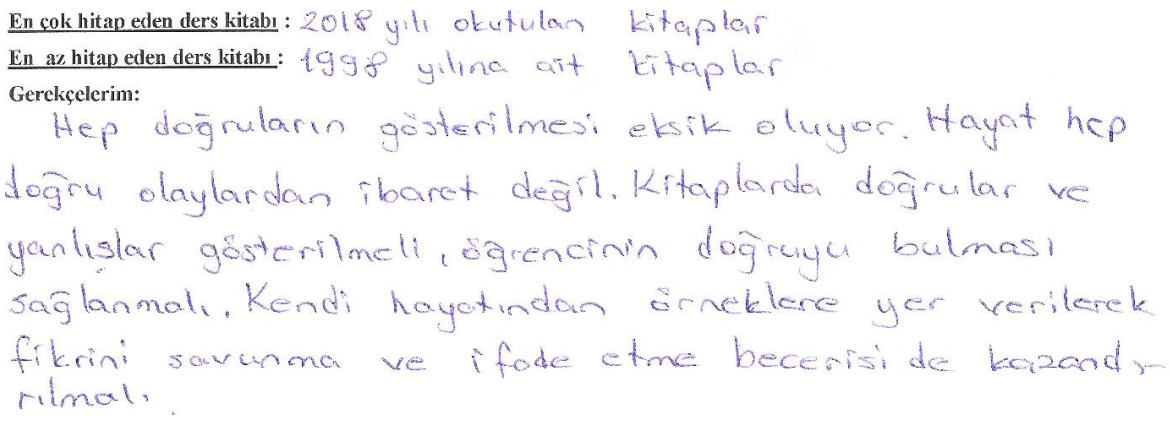
En az hitap eden ders kitabı : "1998" " " "

Gerekçelerim:

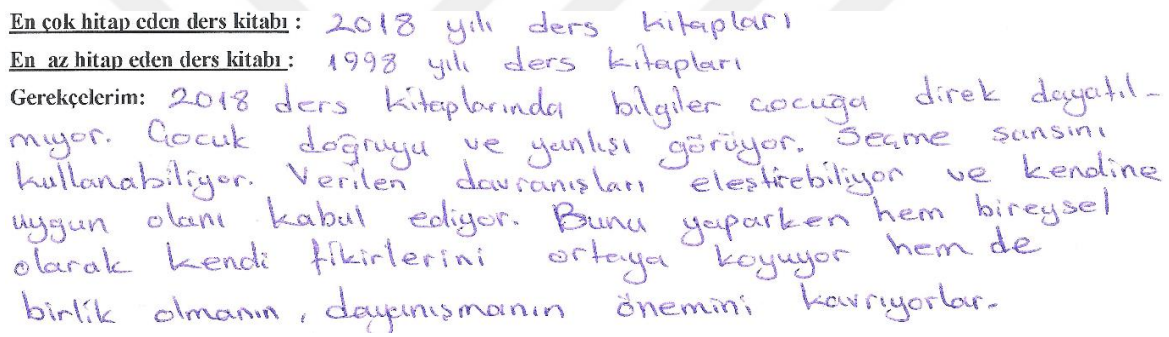
1998 yılı kitabında yönlendirmeler mevcut, çocuğun farklı düşünme becerelerini destekler nitelikte değil.

2018 yılı kitabında ise karışık olarak verilen ifadeler mevcut hem "meli, maliyiz" hem de siz ne düşünüyorsunuz, siz ne yapardınız gibi sorgulayıcı ifadelerin olması daha eğitici ve öğretici olacaktır diye düşünüyorum.

ÖA18'in görüşlerine göre 2018 yılı ders kitabında hem ideal olanın öğrenciye aktarıldığı hem de öğrencinin fikrinin önemsendiği belirtilmiştir.

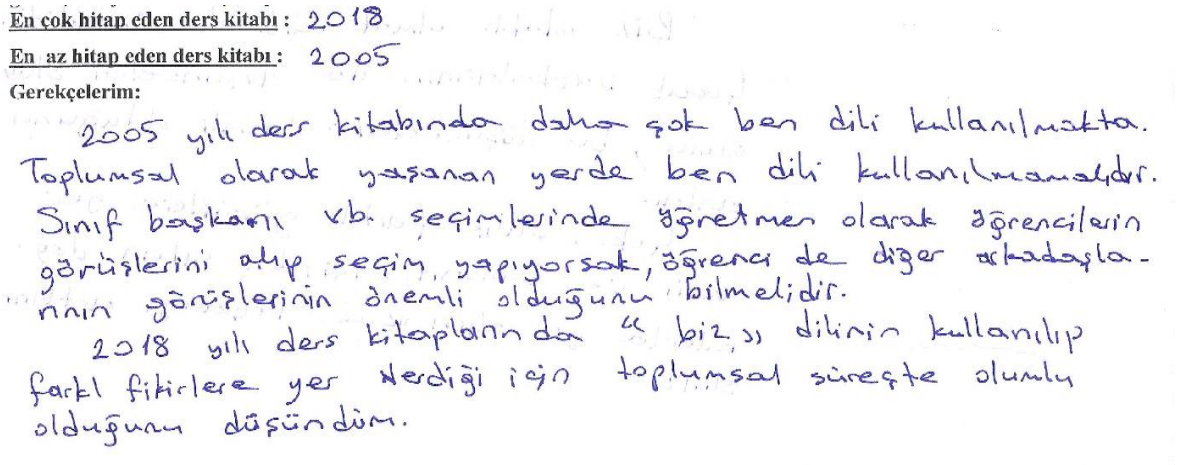

En çok hitap eden ders kitabı : 2018 yılı okutulan kitaplar
En az hitap eden ders kitabı : 1998 yılına ait kitaplar
Gerekçelerim:
Hep doğruların gösterilmesi eksik oluyor. Hayat hep doğru olaylardan ibaret değil. Kitaplarda doğrular ve yanlışlar gösterilmeli, öğrencinin doğruyu bulması sağlanmalı, Kendi hayatından örneklere yer verilerek fikrini savunma ve ifade etme becerisi de kazandırılmalı.

ÖA15'e göre 1998 yılına ait kitaplarda hep doğru davranışların yer aldığı, hayatın hep doğru davranışlardan ibaret olmadığı, 2018 yılı ders kitaplarında olduğu gibi yanlış davranışların da gösterilmesi gerektiğini, öğrencinin doğruyu bulmasının sağlanması, öğrenciye kendi hayatından örnekler vererek kendini ifade etme becerisini kazandırmayı belirtmiştir.

En çok hitap eden ders kitabı : 2018 yılı ders kitapları
En az hitap eden ders kitabı : 1998 yılı ders kitapları
Gerekçelerim: 2018 ders kitaplarında bilgiler çocuğa direk dayatılmıyor. Çocuk doğruyu ve yanlışı görüyor. Seçme şansını kullanabiliyor. Verilen davranışları eleştirebiliyor ve kendine uygun olanı kabul ediyor. Bunu yaparken hem bireysel olarak kendi fikirlerini ortaya koyuyor hem de birlik olmanın, dayanışmanın önemini kavrıyorlar.

ÖA16, öğrenci 2018 yılı ders kitaplarında çocuğa seçme şansı verildiğini ve dayatma yapılmadığını, çocuğun eleştiri yapabildiğini, hem bireysel hem de toplumsal fikirlerini ortaya koyduğunu, bunu yaparken birlik olmanın ve dayanışmanın da önemini kavradığını belirtmiştir.

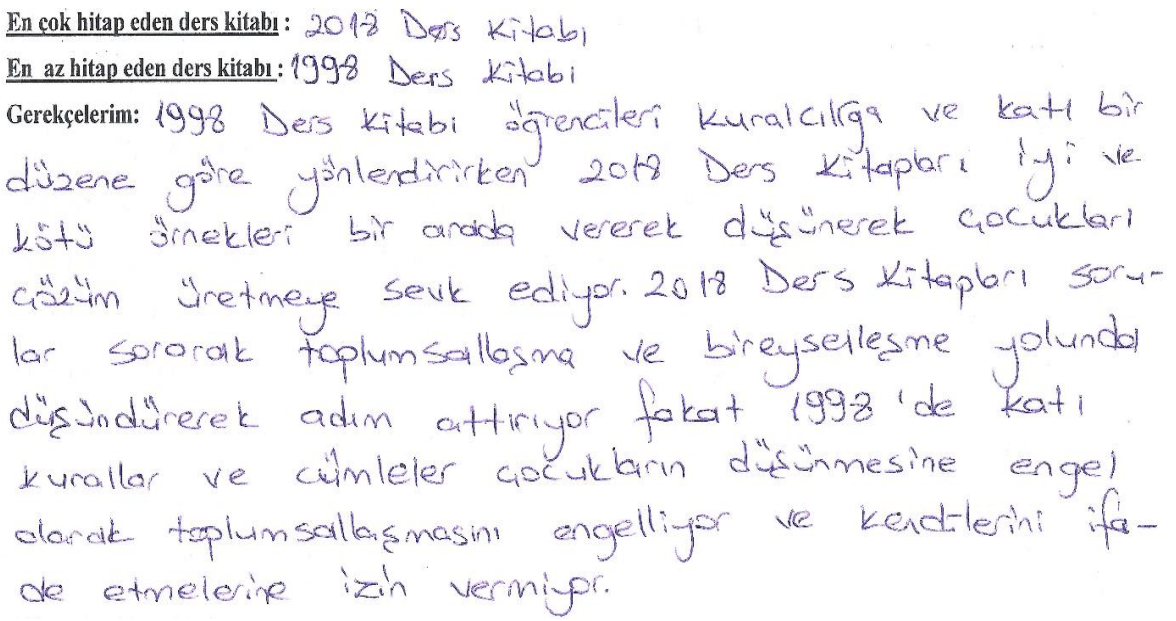
ÖA14. "*2018 yılı ders kitapları öğrencilerin düşüncelerini, davranışlarının nedenlerini açıklamasına olanak sağlarken 1998 yılı ders kitapları toplumsal olduğu için kalıba sığdırmakta ve çocuğun kişiliğini, hissettiklerini geri planda tutmaktadır. 2018 yılı ders kitaplarında hem toplumun hem de öğrencinin bireysel özelliklerinin, kişiliklerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır. Okulu hayatın başlangıcı, miniyatüre hali olarak düşünürsek 2018 yılı ders kitaplarında ikisinin de yer aldığını görmekteyiz."* ifadelerini kullanmıştır.

En çok hitap eden ders kitabı : 2018
En az hitap eden ders kitabı : 2005
Gerekçelerim:
2005 yılı ders kitabında daha çok ben dili kullanılmakta. Toplumsal olarak yaşanan yerde ben dili kullanılmamalıdır. Sınıf başkanı vb. seçimlerinde öğretmen olarak öğrencilerin görüşlerini alıp seçim yapıyorsak, öğrenci de diğer arkadaşlarının görüşlerinin önemli olduğunu bilmelidir.
2018 yılı ders kitaplarında "biz" dilinin kullanılıp farklı fikirlere yer verdiği için toplumsal süreçte olumlu olduğunu düşündüm.

ÖA6, 2005 yılı ders kitabında daha çok ben dili kullanılmakta olduğunu, toplumsal yaşamda 'ben' dilinin kullanılmaması gerektiğini, 2018 yılı ders kitaplarında 'biz' dilinin kullanıldığını ve farklı fikirlere yer verildiği için toplumsal süreçte ilgili 2018 yılı ders kitabını tercih ettiğini belirtmiştir.

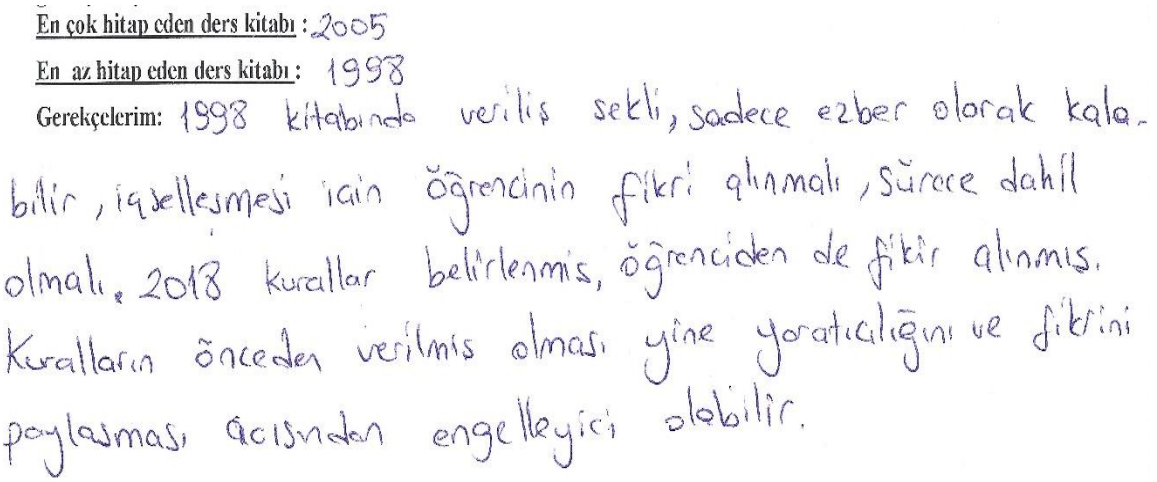
ÖA3. *"2005 eğitim öğretim yılı programı daha çok ben merkezliydi. Toplu yaşamda bireysellik değil biz kavramı olmalıdır. 2018 eğitim öğretim programında biz kavramı olduğu için daha yararlı fikirler ortaya çıkmaktadır"* şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 4.23'teki bulgulara göre, çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu kendilerine en az hitap eden Hayat Bilgisi ders kitabının "1998" yılına ait olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumla ilgili ÖA20, ÖA29, ÖA28, ÖA17, ÖA22, ÖA25, ÖA13, ÖA12, ÖA20, ÖA18, ÖA14 kodlu katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

En çok hitap eden ders kitabı : 2018 Ders Kitabı
En az hitap eden ders kitabı : 1998 Ders Kitabı
Gerekçelerim: 1998 Ders Kitabı öğrencileri kuralcılığa ve katı bir düzene göre yönlendirirken 2018 Ders Kitapları iyi ve kötü örnekleri bir arada vererek düşünerek çocukları çözüm üretmeye sevk ediyor. 2018 Ders Kitapları sorular sorarak toplumsallaşma ve bireyselleşme yolunda düşündürerek adım attırıyor fakat 1998 'de katı kurallar ve cümleler çocukların düşünmesine engel olarak toplumsallaşmasını engelliyor ve kendilerini ifade etmelerine izin vermiyor.

ÖA20'nin görüşlerine göre, 2018 yılı ve 1998 yılı ders kitaplarını kıyaslayarak 2018 yılı ders kitabını toplumsallaşma ve bireyselleşme yolunda adımlar atıldığına değinilmiş, kuralların önemli olduğu fakat 1998'de yer alan katı kuralların çocukların düşünmesine engel olduğu, kendilerini ifade etmelerine engel olduğu belirtilmiştir. İyi ve kötü örneklerin bir arada verildiği 2018 yılı ders kitabının öğrencileri çözüm üretmeye yönlendirdiği belirtilmiştir.

ÖA29'un ve ÖA28'in görüşlerine göre 1998 programında tek düze anlatımın olması ve öğrenciye direkt bilginin verilmesi yönünden 1998 programına ait ders kitaplarını tercih etmemekte, 2018 yılı ders kitaplarında yer alan konuların daha geniş bir çerçevede sorgulanarak işlediğini belirmiştir.

En çok hitap eden ders kitabı : 2005
En az hitap eden ders kitabı : 1998
Gerekçelerim: 1998 kitabında verilis sekli, sadece ezber olarak kala-
bilir, içselleşmesi iain öğrencinin fikri alınmalı, Sürece dahil
olmalı. 2018 kurallar belirlenmis, öğrenciden de fikir alınmış.
Kuralların önceden verilmis olması yine yaratıcılığını ve fikrini
paylasması açısından engelleyici olabilir.

ÖA17'ye göre öğrencinin 1998 yılına ait kitaplarda öğrencinin sürece dahil olmadığı, kitapta yer alan konuların öğrencilere ezber olarak verildiği, bu sebeple konuların öğrenciler tarafından içselleştirilmediği, sürece dahil olmadığı belirtilmiştir.

ÖA18 ve ÖA14, 1998 yılı kitabında yönlendirmelerin mevcut olduğunu, çocuğun farklı düşünme becerilerini destekler nitelikte olmadığını, 1998 yılı ders kitaplarının çocukları kalıba sığdırdığını, çocuğun kişiliğini ve hislerini geri planda bıraktığını ifade etmişlerdir. Tablo 4.24'te çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını en çok tercih etme görüşlerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 4.22. Sınıf Öğretmenlerinin En Çok 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Etme Görüşlerine İlişkin Analiz Sonuçları (n=34)

Tercihlerine ait görüşler	***(f)***
En çok 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmelerine ilişkin görüşleri	***25***
Çocuklar kendini özgürce ifade edebiliyor.	3
Öğrenci merkezlidir.	3
Yaparak yaşayarak öğreniyorlar.	3
Bilgi veriliyor, öğrencinin sonuca ulaşması isteniyor.	2
Eleştirel	2
Sorgulayıcı	2
Toplumsal bakış açısı kazandırıyor.	2
Kalıcı	1
Çok yönlü bakış açısına sahip	1
Yaratıcılık	1
İşbirliği	1
Gerçek yaşamdan örnekler mevcut	1
Çocuğun seviyesine uygun	1
Etkinlikler dikkat çekici ve eğlenceli	1
Doğru ve yanlış davranış bir arada verilmiştir.	1
En çok 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmelerine ilişkin görüşleri	**9**
Çocuğun fikri önemseniyor.	2
Öğrencinin dikkatini çekecek sorular yer alıyor.	2
Dayatma yok.	1
Çocuk kendi kendine doğruyu buluyor.	1
Çocuğa rehberlik ediliyor.	1
Yaratıcılığı destekliyor.	1
Örnek olay kullanılıyor.	1
En çok 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmelerine ilişkin görüşleri	**6**
Konular “ben” ve “biz” şeklinde ele alınmıştır.	1
Diğer programlara göre daha çok bilgi içeriyor.	1
Konular diğer kitaplara göre birbiriyle daha ilintilidir.	1
Bireysel farklılıklar yönünden eksik olsa da bilişsel gelişime önem veren bir programdır.	1
Bireysel farklılıklara önem vermese de öğrenciyi sonuca ulaştırıyor.	1
Öğrencinin hazır bulunuşluğuna uygundur.	1
Toplam	***40***

Tablo 4. 23’te yer alan bulgulara göre kendilerine en çok hitap eden Hayat Bilgisi ders kitabı olarak 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını tercih eden sınıf öğretmeni 23 katılımcıdır. Bu gruba yönelik olarak Tablo 4. 24’te çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin en çok 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmelerine ilişkin tercih sebepleri yer almaktadır. Öğretmenlerle yapılan anket çalışmasında ortaya çıkan verilere göre; çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenleri 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının

çocukları kendilerini özgürce ifade etmeye yönlendirdiğini, öğrenci merkezli olduğunu ve yaparak yaşayarak öğrenme sağladığını, bilgi verdiğini, öğrencinin sonuca ulaşmasını sağladığını, toplumsal bakış açısı kazandırdığını belirtmiştir. 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının, çocuğun fikrini önemsediği, öğrenciye dikkat çekici sorular sorduğu, dayatma olmadığı, öğrencinin kendi kendine doğruyu bulduğunu, yaratıcılığı desteklediğini ve kitapta örnek olaylar kullanıldığı ifade edilmiştir. 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında konuların 'ben' ve 'biz' şeklinde ele alındığı, 2005 ve 2018 yılı ders kitapları ile karşılaştırıldığında 1998 yılı programının daha çok bilgi içerdiği, kitapta yer alan konuların birbiriyle daha ilintili olduğu, bireysel farklılıklara fazla önem vermediği ve bu yönden eksik olduğu fakat bilişsel gelişime önem veren bir program olduğu, öğrenciyi sonuca ulaştırdığı ve öğrencinin hazır bulunuşluğuna uygun olduğu belirtilmiştir.

Çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinin ankette kendilerine sorulan ve 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında görseller yoluyla doğru davranışla birlikte zaman zaman yanlış davranışların da öğrencilere tartışılmak üzere sunulmasına yönelik öğretmenlerin olumlu ve olumsuz bakış açıları yer almaktadır.

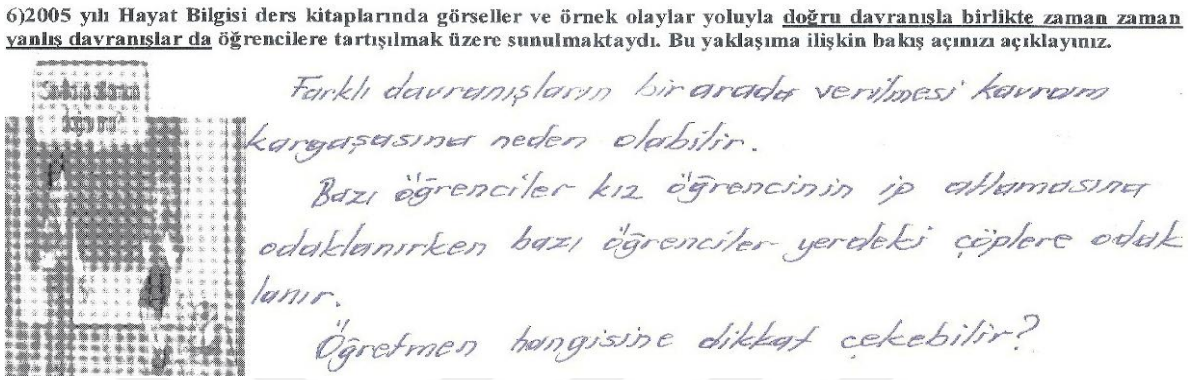
Çalışma grubunda yer alan 34 sınıf öğretmeninden 21 öğretmen yanlış davranışın verilmesinin olumlu olduğunu, 13 öğretmen ise yanlış davranışın verilmesinin olumsuz olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin açık uçlu soruya verdiği yanıtlar Tablo 4.25'te sunulmuştur.

Tablo 4.23. Sınıf Öğretmenlerinin 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Görseller ve Örnek Olaylar Yoluyla Yanlış Davranışların Yer Almasına İlişkin Görüşleri

	Nedenler	**(f)**
Olumlu Bakış Açısı	Öğrencinin davranışı sorgulamasını sağlıyor.	14
	Tartışma ortamı yaratıyor.	5
	Düşünme ve değerlendirmeye sevk ediyor.	4
	Eleştirel düşünmeyi sağlar.	3
	Sonuca ulaşmayı sağlar.	2
	Günlük hayatla ilişkilidir.	2
	Olayların sonuçlarını yorumlama ve değerlendirilmesini sağlar.	2
	Kendi kararını vermesini sağlar.	2
	Analiz etmeyi sağlar.	2
	Öğretmenin yönlendirmesi ile doğru davranışı yorumlama vardır.	1
	Çıkarımda bulunma, eleştirel düşünme becerileri kazandırır.	1
	Olumsuz örnekler bilgiye ulaşmak için araçtır.	1
	Herkesin hata yapabileceğini vurguluyor.	1
	Fotoğrafı tartışırken ifade becerisini geliştirir.	1
	Yordama yaptırır.	1
	Çocukların kendilerine ayna tutmasını sağlar.	1
	Davranış değişikliği için gereklidir.	1
	Doğru davranışın kavranmasını sağlar.	1
	Düşünmeyi sağlar.	1
Toplam		**46**
Olumsuz Bakış Açısı	Kavram kargaşası yaratır.	4
	Yanlış davranışın sürekli tekrarlanması için teşvik edici olabilir.	3
	Öğrenci hangi davranışa odaklanması gerektiğine karar veremez.	3
	Kafa karışıklığına sebep olur.	2
	Yanlış davranış değil doğru bilgi verilmelidir.	2
	Olumsuz davranış kafa karışıklığına sebep olur.	2
	Doğruyu bulmak ve doğruya ulaşmak zaman alır.	1
	Yaş seviyesine uygun olmayabilir.	1
	Akıl karışıklığına sebep olur.	1
	Görsellerde birçok yanlışın olması öğrenci düzeyine uygun değil	1
	Tek bir davranışa odaklanılmalıdır.	1
Toplam		**21**
Genel Toplam		**67**

Tablo 4.25'e göre 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında görseller ve örnek olaylar yoluyla yanlış davranışların yer almasını olumlu bulan öğretmen yanıtları incelendiğinde, öğretmenlerin 14'ü "öğrencinin davranışı sorgulamasını sağladığını", 5'i "tartışma ortamı yarattığını", 4'ü "düşünme ve değerlendirmeye sevk ettiğini", 3'ü "eleştirel düşünmeyi sağladığını" belirtmiştir.

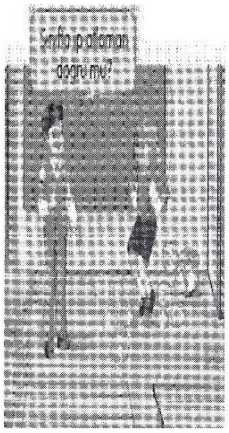
2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında görseller ve örnek olaylar yoluyla yanlış davranışların yer almasını olumsuz bulan öğretmen yanıtları incelendiğinde, öğretmenlerin 4'ü "kavram kargaşası yarattığını", 3'ü "yanlış davranışın tekrarlanmasının teşvik edici olabileceğini", 3'ü "öğrencinin hangi davranışa odaklanacağına karar veremeyeceğini" belirtmiştir.

6)2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında görseller ve örnek olaylar yoluyla doğru davranışla birlikte zaman zaman yanlış davranışlar da öğrencilere tartışılmak üzere sunulmaktaydı. Bu yaklaşıma ilişkin bakış açınızı açıklayınız.

Farklı davranışların birarada verilmesi kavram karşaşasına neden olabilir.
Bazı öğrenciler kız öğrencinin ip atlamasına odaklanırken bazı öğrenciler yerdeki çöplere odaklanır.
Öğretmen hangisine dikkat çekebilir?

ÖA1'in görüşlerine göre ders kitaplarında yanlış davranışların yer alması kavram kargaşasına yol açmaktadır. Öğretmen hangi yanlış davranışa odaklanacağı konusunda karar vermekte zorlanabileceği yönünde düşüncelerini belirtmiştir.

ÖM1, ders kitaplarında yanlış davranışların yer almasını doğru bulmadığını, yanlış davranışları gören öğrencinin yanlışa yönelebileceğini ifade etmiştir. Yanlış davranışların birden fazla olması durumunda öğrencinin hangi davranışa yönelmesi gerektiğinin, hangi konunun ele alınması gerektiğinin net olarak bilinemeyeceğini söylemiştir. Kitaplarda yanlış davranışların yer almasının öğrenciye de yanlış davranışı uygulamaya teşvik edeceğini belirtmiştir. Ders kitaplarında doğru davranışlara ait örneklerin yer alması gerektiğini vurgulamıştır.

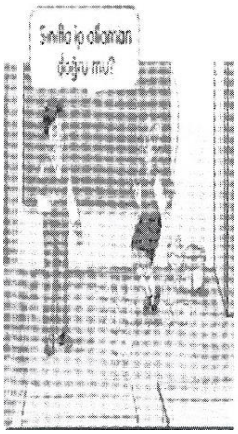
Bu yaklaşım yanlıştan doğruya gitmeyi hedefliyor.
Lakin bu yol bazı öğrencilerde yanlışların sürekli tekrarlanmasına sebep olmaktadır. Şu unutulmamalıdır ki: Önce doğru bilinmelidir. Eğer doğru bilinirse yanlış da bilinir ve yanlış yapma olasılığınız azalır.
Ama önce yanlış bilinirse; doğruyu bulmanız ve buna ulaşmanız zaman alır.

ÖA2, bu yaklaşımın öğrenciye doğruyu bulmayı yönlendirdiğini, fakat bazı öğrencilerin bu görsellerden hareketle yanlış davranışı benimseyebileceklerini ve bu davranışların sürekli tekrarlanabileceğini, önce doğru davranışın bilinmesi gerektiğini, doğru davranış bilinirse yanlış yapma olasılığının azalacağını, önce yanlış davranışın bilinmesinin doğruya ulaşmayı zorlaştıracağını belirtmiştir.

İki farklı davranışın verilmesi ve bu durumun tartışılmak üzere sunulması öğrencinin eleştirel düşünme, analiz etme, karşılaştırma, sorgulamaya ilişkin becerilerini geliştirir. Kendi doğrusunu oluşturmasını sağlar.

ÖA10, yanlış davranış ve doğru davranışın bir arada verilmesinin öğrencinin eleştirel düşünme, analize etme, karşılaştırma, sorgulamaya ilişkin becerilerini geliştireceğini, öğrencinin kendi doğrusunu oluşturmasını sağlayacağını belirtmiştir.

Yanlış ile doğruyu karıştırmak ki hiçbir anadili fikri sorgulaması, kesin kararını vermesi önemli. Bu görsellerin verilmesi doğru. Hayat her doğrulu dolu değil. Yanlışı görecek yanlışa göre aksiyon almasını görecek yanlışı sorgulayacak, hiçbir anadili fikri sonuç doğruyu kesin seçecek. Çocuk olmasa sınıfın kıymeti nasıl bilinecek? Çocuk olmak ki sınıfın kıymeti bilinsin.

ÖA13, bu tür görsellerin ders kitaplarında yer almasını olumlu bulduğunu, hayatta her zaman doğrular olmadığını, öğrencinin yanlışı görerek aksiyon almayı öğrenmesi gerektiğini, yanlışı sorgulamayı, doğru ile yanlış arasındaki farkı bulup kendisinin seçim yapması gerektiğini belirtmiştir.

ÖM13, *'2005 yılı ders kitaplarında bir sorunun ortaya konulara öğrencinin fikrinin alınması, konu hakkında sorgulayarak fikir üretmesi istenmektedir. 1998 yılı ders yasaklayıcı bir dil hakimdir. Bir şeyin yasak olduğu söyleniyorsa, yasak olmasının sebebi de açıklanmalıdır. Dayatmacı dil, benim düşüncelerime çok ters, bir şey yapacağım varsa da yapmam.*' diyerek görüşlerini belirtmiştir.

ÖA14 *"Sadece doğru davranışların olmadığını, hata yaptıklarında doğruyu bulurken kalıcı öğrenme gerçekleşebilir. Başkasının hatasını kabul ederken hoşgörülü davranmayı ve doğruyu paylaşma konusunda da yol göstericidir."* belirtmiştir.

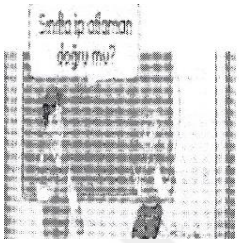
Çocuk her iki davranışı ve sonuçlarını öğrenip tartıştıktan sonra doğru olanı kendisi seçmelidir. Bu yaklaşımda da doğru buluyorum.

ÖA15, yanlış davranışların kitaplarda yer almasının doğru olduğunu, çocuğun muhakeme yaparak doğru olana kendisinin ulaşması için öğretmen tarafından teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğrenci kendi davranışının yanlış olduğunun farkına varamayabilir. Yanlış davranışların da birlikte verilmesi, doğru davranışın kavranmasında daha etkili olabilir.

ÖA30 soruyu farklı bir bakış açısı ile yanıtlamıştır. Yanlış davranışların kitaplarda yer alması öğrencinin yaptığı yanlış davranışlarını da fark etmesini sağlar. Aynı zamanda "Yanlış davranışların da birlikte verilmesi, doğru davranışın kavranmasında daha etkili olabilir." ifade etmiştir.

Bu yaştaki çocuklar fikirlerini açıkça ifade edemiyorlar. Yanlışı ve doğruyu aynı anda gösterdiğimizde akıl karışıklığına neden olabiliyor. O yaşta bence bilgi verilmeli.

ÖA33, diğer görüşlerden farklı olarak, *"Bu yaşta çocuklar fikirlerini açıkça ifade edemiyor. Yanlışı ve doğruyu aynı anda gösterdiğimizde akıl karışıklığına neden olabiliyor. O yaşta bence bilgi verilmeli."* ifade etmiştir.

Ders kitaplarında örnek olaylar ve görseller aracılığı ile yer verilen yanlış davranışların varlığı, olumlu bakış açısına sahip öğretmenlerin görece daha fazla olduğu ifade edilebilir. Sınıf öğretmenlerinin yanlış davranışların varlığı ile ilgili fikirlerinin çeşitlilik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 4.26'da çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerine 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan "Bana Güvenebilirsiniz, Beni Anlayın Lütfen, Çözüm Benim İşim, Herkes Hata Yapabilir, Birlikte Güçlüyüz, Farklılıklarımız ile Bir Aradayız" konu başlıklarının varlığı ve bu konu başlıklarının kitaplarda yer almasının öğrenciye kazandırdığı olumlu ya da olumsuz katkıların neler olduğu ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.24. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan "Bana Güvenebilirsiniz, Beni Anlayın Lütfen, Benim de Fikrim Var, Çözüm Benim İşim, Herkes Hata Yapabilir, Birlikte Güçlüyüz, Farklılıklarımızla Bir Aradayız" Konu Başlıklarının Varlığına ve Öğrencilere Olumlu/Olumsuz Katkılarına İlişkin Görüşleri

Nedenler		f
Olumlu Bakış Açısı	Birlik, beraberlik, toplumsal kuralları kavratmak amacıyla etkilidir.	6
	Özgüven geliştiriyor.	6
	Öğrencilerin empati kurmasını sağlar.	4
	Topluma faydalı birey yetiştirir.	4
	Bireysel farklılıklar ve görüşlerini desteklenmesi açısından doğru	3
	Farklılıklarımızın zenginlik olduğu vurgusunu yapar.	3
	Bireysel farklılıklar ve görüşlerini desteklenmesi açısından doğru	3
	"Biz" olmayı destekliyor.	3
	Eleştirel düşünmeyi sağlıyor.	3
	Kendini tanımayı sağlayabilir.	2
	Grup çalışmalarında fikirlerimizin değerli olduğu vurgusu yapar.	2
	Ben dili daha anlaşılır ve kabul edilebilirdir.	2
	Problem çözme	2
	Yorumlama, anlama ve sorgulama becerilerinin gelişmesine katkı sağlar.	2
	Fikir beyan etme	1
	Öğretmenin sınıf içindeki tutumu bu başlıkları yansıtıyorsa faydalıdır.	1
	Kendisinin birey olduğunu farkına varır.	1
	"Ben değerliyim" kavramını pekiştirir.	1
	Konu başlıklarının doğru davranışa dikkat çekmesi gerekir.	1
	Olumlu davranışlar tartışılmalıdır.	1
Toplam		**51**
Olumsuz Bakış Açısı	Benmerkezci bir yaklaşım vardır.	4
	Biz olmayı destekleyen başlıklara yer verilmeli.	4
	Yanlış örneklerin kullanılması olumsuz etkiler.	2
	Doğruların anlatılması daha kalıcı olur.	2
	"Ben" odaklı eğitimde çocuklar bencil olur.	2
	Aşırı özgüven geliştirmeye sebep olur.	1
	Bu konuları işlemek yerine bireysel gelişime yönelik ders işlenmelidir.	1
	Önemli olan birlik ve beraberliktir, kendini kabul ettirmek değil.	1
	Toplumsallaşma oranı düşük.	1
	Her şeyi kendisinin yapabileceği fikrini olumsuz buluyorum.	1
	Sorunlarımızı tek başımıza çözemeyiz, başkalarından da yardım almamız gerekebilir.	1
	Bireyin kendisini tanımasına yönelik kazanımlar yeterli değildir.	1
Toplam		**21**
Genel Toplam		**72**

Tablo 4.26'ya göre sınıf öğretmenlerinin 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan "Bana Güvenebilirsiniz, Beni Anlayın Lütfen, Benim de Fikrim Var, Çözüm Benim İşim, Herkes Hata Yapabilir, Birlikte Güçlüyüz, Farklılıklarımızla Bir Aradayız" konu başlıklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde olumlu bakış açısına sahip sınıf öğretmeni sayısının fazla olduğu görülmektedir. 21 olumsuz görüşe karşı, 51 olumlu görüş ifade edilmiştir. Sınıf öğretmenleri olumlu olarak "Birlik, beraberlik, toplumsal kuralları kavratmak amacıyla etkilidir.", "Özgüven geliştiriyor.", "Öğrencilerin empati kurmasını sağlar.", "Topluma faydalı birey yetiştirir." görüşlerini fazla ifade etmiştir. Farklılıklarımızın zenginlik olduğu vurgusunu yaptığını, bireysel farklılıklar ve görüşlerini desteklenmesi açısından doğru olduğunu, "Biz" olmayı desteklediğini, eleştirel düşünmeyi sağladığını ifade eden sınıf öğretmenleri de olmuştur. Sınıf öğretmenleri olumsuz olarak "Benmerkezci bir yaklaşım vardır.", "Biz olmayı destekleyen başlıklara yer verilmeli." görüşlerini fazla sayıda ifade etmiştir. "Doğruların anlatılması daha kalıcı olur.","" "Ben" odaklı eğitimde çocuklar bencil olur.", "Toplumsallaşma oranı düşük.", "Bireyin kendisini tanımasına yönelik kazanımlar yeterli değildir." görüşlerini de ifade etmişlerdir.

4)Aşağıda sizlere 2005 yılı Hayat Bilgisi kitaplarından alınan bazı konu başlıkları sunulmuştur. Bu konuların Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki varlığına ve öğrencilere (olumlu/olumsuz) katabileceklerine ilişkin bakış açınızı açıklayınız.

Bana Güvenebilirsiniz	Bunu Kabul Edemem	Benim de Fikrim Var
Birlikte Güçlüyüz	Herkes Hata Yapabilir	Çözüm Benim İşim
Beni Anlayın Lütfen	Benim de Sözüm Var	Farklılıklarımızla Bir Aradayız

Bir eğitim programında bireysel davranış en önde olamaz. Ben değil biz olmalıdır. Fikir üretilebilir ancak kararı biz vermeliyiz. Akıl akıldan üstündür. Akıl yaşta değil, baştadır.

ÖA1'in görüşlerine göre, bireysel davranışların ön planda olmaması gerektiği, 'biz' olması gerektiğini, bireylerin fikir üretebileceğini fakat kararların hep birlikte alınması gerektiğini ifade etmiştir. ÖA2'nin görüşleri şu şekildedir:

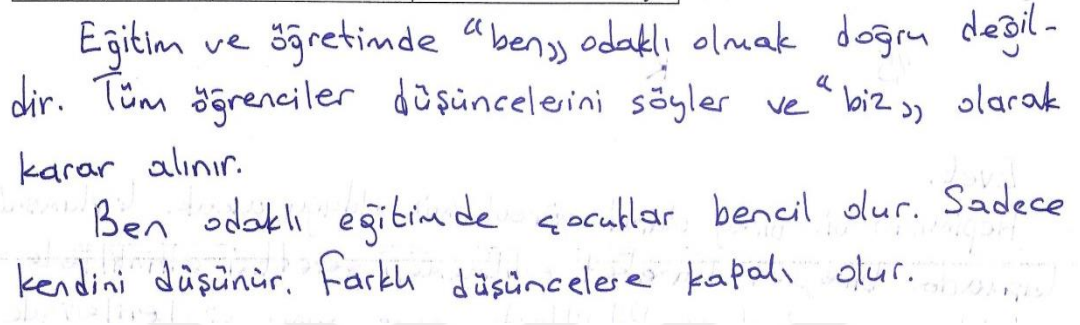
Bana Güvenebilirsiniz	Bunu Kabul Edemem	Benim de Fikrim Var
Birlikte Güçlüyüz	Herkes Hata Yapabilir	Çözüm Benim İşim
Beni Anlayın Lütfen	Benim de Sözüm Var	Farklılıklarımızla Bir Aradayız

Bu konu başlıklarından bazıları öğrencilerin kendilerinin hata yapma durumunda bunun normal olduğunu ve bu normalliği olumsuz olarak algılamaları, aşırı özgüven belirtisi göstermelerine sebep olmaktadır.

ÖA2, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan konu başlıklarının öğrencilerin kendilerinin hata yapmaları durumunda bunun normal olduğunu ve bu normalliğin olumsuz algılamalar, aşırı öz güven belirtisine sebep olacağını belirtmiştir.

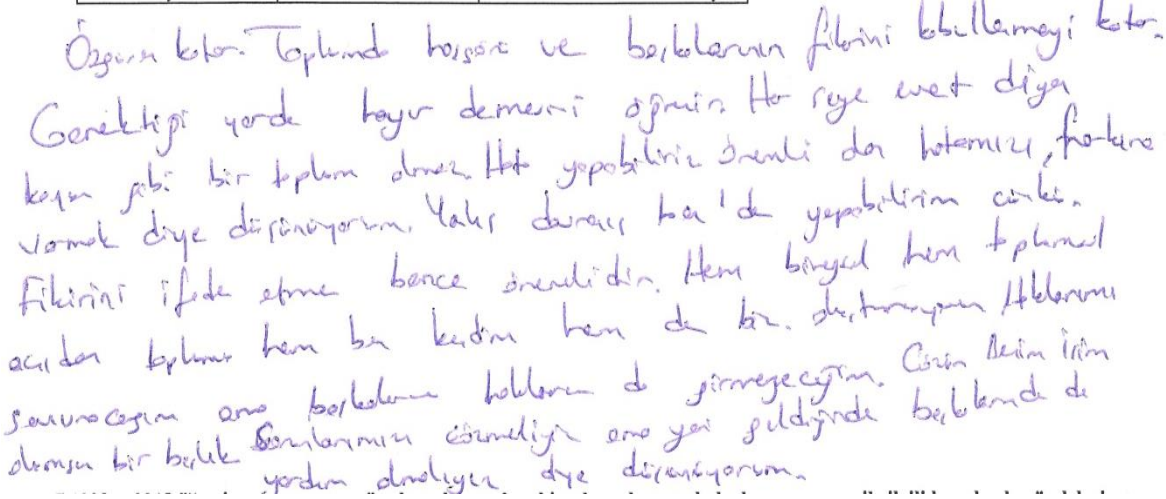
2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan konu başlıklarına ilişkin olumsuz görüş belirten ÖA6'nın cevabı şu şekildedir:

Bana Güvenebilirsiniz	Bunu Kabul Edemem	Benim de Fikrim Var
Birlikte Güçlüyüz	Herkes Hata Yapabilir	Çözüm Benim İşim
Beni Anlayın Lütfen	Benim de Sözüm Var	Farklılıklarımızla Bir Aradayız

Eğitim ve öğretimde "ben" odaklı olmak doğru değildir. Tüm öğrenciler düşüncelerini söyler ve "biz" olarak karar alınır.
Ben odaklı eğitimde çocuklar bencil olur. Sadece kendini düşünür. Farklı düşüncelere kapalı olur.

ÖA6, "ben" odaklı olmanın doğru olmadığını, tüm öğrencilerin fikirleri alınarak "biz" olarak kararlar alındığını, "ben" odaklı eğitimde çocukların bencil olduğunu, farklı düşüncelere kapalı olduklarını belirtmiştir.ÖA13'ün görüşleri şu şekildedir:

Bana Güvenebilirsiniz	Bunu Kabul Edemem	Benim de Fikrim Var
Birlikte Güçlüyüz	Herkes Hata Yapabilir	Çözüm Benim İşim
Beni Anlayın Lütfen	Benim de Sözüm Var	Farklılıklarımızla Bir Aradayız

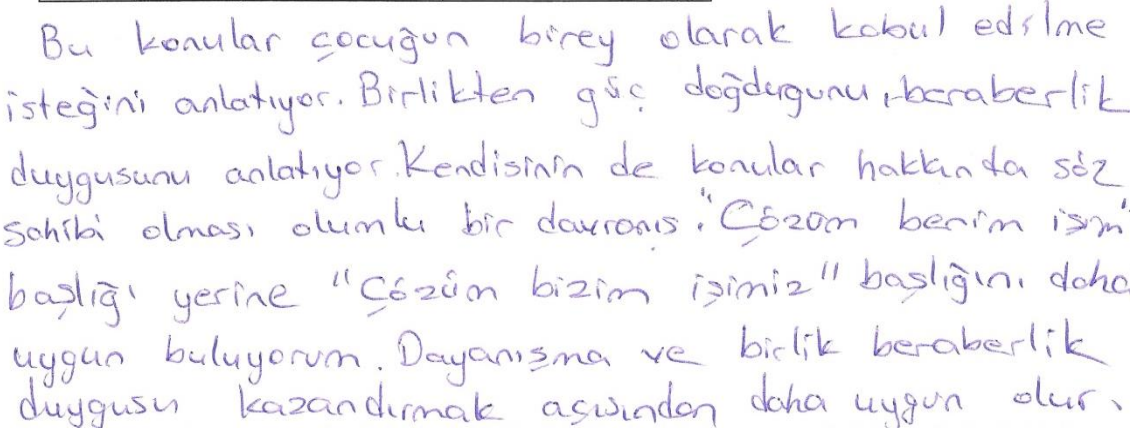

Özgüven kötü. Toplumda hoşgörü ve başkalarının fikrini kabullenmeyi kötü. Gerektiği yerde hayır demesini öğrenir. Her şeye evet diyen koyun gibi bir toplum olmaz. Hata yapabiliriz önemli değil hatamızı, farkına varmak diye düşünüyorum. Yalnız dünyayı tek başına yapabilirim cümlesi fikirini ifade etme bence önemlidir. Hem birey hem toplumsal açıdan toplum hem bir kişinin hem de bir. düşünceyim. Hakkımı savunacağım ama başkalarının haklarını da yiyeceğim. Çözüm Benim İşim olmaz bir birlik Sorunlarımızı çözmeliyiz ama yeri geldiğinde başkasında da yardım almalıyız diye düşünüyorum.

ÖA13, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan konu başlıklarının öğrenciye öz güven kattığını, toplumda hoşgörü ve başkalarının fikirlerini kabullenmeyi, gerektiği yerde hayır diyebilmeyi, her şeye evet diyen toplumlarda koyun gibi bir toplum oluşacağını belirtmiştir. Kişinin fikrini ifade etmesinin, hakları savunmanın önemli olduğunu fakat

başkalarının haklarını da çiğnememek gerektiğini, sorunların çözülmeye çalışılmasını ama gerekli noktalarda başkalarından da yardım alınması gerektiğini belirtmiştir.

ÖM13, "*Sosyal hayatımızda, iş hayatımızda, ev hayatımızda güven birinci sıradadır. Bu sebeple 'Bana Güvenebilirsiniz' başlığı kesinlikle ders kitaplarında yer almalıdır. İnsanlar kendilerine söylenen her şeyi kabul edemez. Reddedilmesi gereken durumlarda uygun bir üslup ile 'Hayır' demek önemlidir. Eğer kitaplarımıza bu konu başlıkları konursa, biz çocuklarımızı bu doğrultuda yetiştirirsek belki gelecekte daha umut verici, daha cesur bireyler yetiştirebiliriz."* görüşünü belirtmiştir. ÖA15'in görüşleri de şu şekildedir:

Bana Güvenebilirsiniz	Bunu Kabul Edemem	Benim de Fikrim Var
Birlikte Güçlüyüz	Herkes Hata Yapabilir	Çözüm Benim İşim
Beni Anlayın Lütfen	Benim de Sözüm Var	Farklılıklarımızla Bir Aradayız

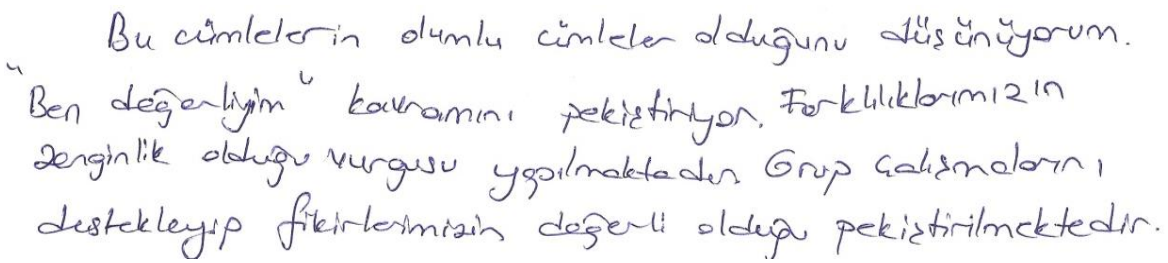

Bu konular çocuğun birey olarak kabul edilme isteğini anlatıyor. Birlikten güç doğduğunu, beraberlik duygusunu anlatıyor. Kendisinin de konular hakkında söz sahibi olması olumlu bir davranış. "Çözüm benim işim" başlığı yerine "Çözüm bizim işimiz" başlığını daha uygun buluyorum. Dayanışma ve birlik beraberlik duygusu kazandırmak açısından daha uygun olur.

ÖA15, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan konu başlıklarının çocuğun birey olarak kabul edilme isteğini anlattığını, birlikten güç doğduğunu, öğrencinin bu konularda söz hakkı almasının olumlu olduğunu, "Çözüm Benim İşim" başlığı yerine "Çözüm Bizim İşimiz" başlığının daha uygun olacağını bu başlığın dayanışma ve beraberlik duygusunu kazandırma açısından daha etkili olacağını belirtmiştir.

ÖA19, salt otoritenin doğruları eşliğinde yazılan kitapların aksine, kabulleniciliğin dışına çıkıldığı, yaratıcı, eleştirel düşünme, fikir beyan etme, bilgiye öğrencinin kendisinin ulaşmasına olanak sağlayan, bireysel farklılıklara, çözüm ve bakış açısı geliştirmeye yönelik, katılımcı, paylaşımcı, takım çalışmasına ve toplumsallığa önem veren başlıklar olduğunu ifade etmiştir.

ÖA25, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitapların yer alan konu başlıklarının öğrencilerde toplum bilinci oluşmasını sağladığını, empati ve öz güven becerisinin kazanılmasını, geliştirilmesini sağladığını, farklılıklara saygı duymayı öğrettiğini belirtmiştir.

ÖA28'in görüşleri şu şekildedir:

ÖA28, konu başlıklarının "Ben değerliyim." düşüncesini pekiştirdiğini, farklılıklarımızın zenginlik olduğunu, grup çalışmalarında fikirlerimizin değerli olduğunun pekiştirilmesini ifade etmiştir.

Tablo 4.27'de çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin 1998 ve 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanan hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan cümlelerin gereklilik kipleri ile bitmesine ilişkin görüşlerine ait bulgulara yer verilmiştir.

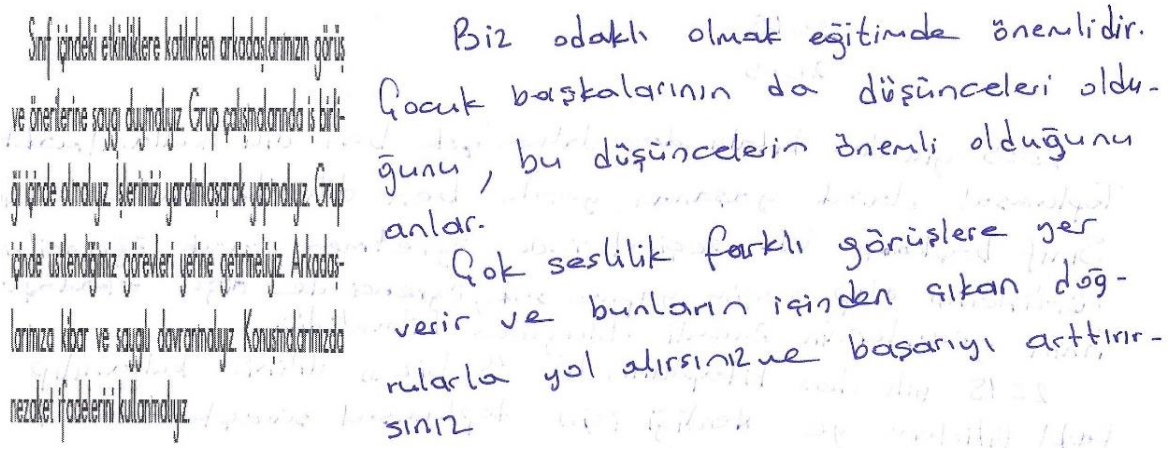
Tablo 4.25. Sınıf Öğretmenlerinin 1998 ve 2018 Öğretim Programına Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Cümlelerin "-meliyiz,-malıyız" ile Bitmesine İlişkin Görüşleri

	Nedenler	**(f)**
Olumlu Bakış Açısı	Toplum kurallarını anlamak ve bu kurallara uygun davranmak gerektiğini anlamak için olumludur.	4
	Benden başka diğerleri de var. Farklılıklara saygı ön plandadır.	3
	Birlikte yaşamanın gerekliliğini vurgular.	1
	Doğru bilgiyi vermek için bu şekilde ifade etmeliyiz.	1
	Genelliliktir, hayatın içinde zaten olması gereklidir.	1
	2018 Hayat Bilgisi ders kitapları "ben" ve "biz" olmayı fark ettirir.	1
	Bireysel olarak yapmamız gereken davranışların sonuna eklenmesinde sorun yoktur.	1
	Olması gerekeni anlattığı için uygundur.	1
	Çocukları düşündürmeye yönelik ifadeler kullanılmalıdır.	1
	Ortak ve standart bir algılama vardır.	1
	Gereklilik ifadeleri öğrencilerde sorumluluk duygusunu geliştiriyor.	1
	Akılda daha çok kalıyor.	1
	Amaç doğru davranışları kazandırmak ise bu eklerin kullanılması uygundur.	1
	Bu yaşlardaki çocuklar doğru ile yanlışı ayırt etmekte zorlandığı için bu şekilde ifade edilebilir.	1
	Sakınca yoktur. Konunun önemine göre karışık dil kullanılmalıdır.	1
Toplam		**20**
Olumsuz Bakış Açısı	Öğrencinin sorgulamadan kabul etmesi açısından olumsuzdur.	2
	1998 Hayat Bilgisi ders kitapları öğrenciyi düşündürmez, olayın tek doğrusu vardır.	1
	Dikte edilen şeyler her zaman olumsuz tepkilere neden olur.	1
	Öğrenci doğruyu kendi bulmalıdır.	1
	Çocukta ilgi uyandırmaz ve kalıcı olmaz.	1
	Açıklama ve doğrulara yer verilmesi öğrencinin fikrini önemsizleştirir.	1
	Davranış oluşturmak için kullanılan kalıp yargılar öğrenciyi sınırlandırıyor.	1
	Dayatmaya dayalıdır.	1
	"-meliyiz, -malıyız" yerine "yapalım, edelim" ifadeleri kullanılmalıdır.	1
	Toplumun bir parçası olduğu ve birlikte hareket etmeyi anlamak için kullanılabilir.	1
	Ortak algılama yaratır.	1
	İstendik yönde davranış değiştirmeye neden olur.	1
	Bireysel gelişim, özgünlük geliştirmez.	1

Toplam	**14**
Genel Toplam	**34**

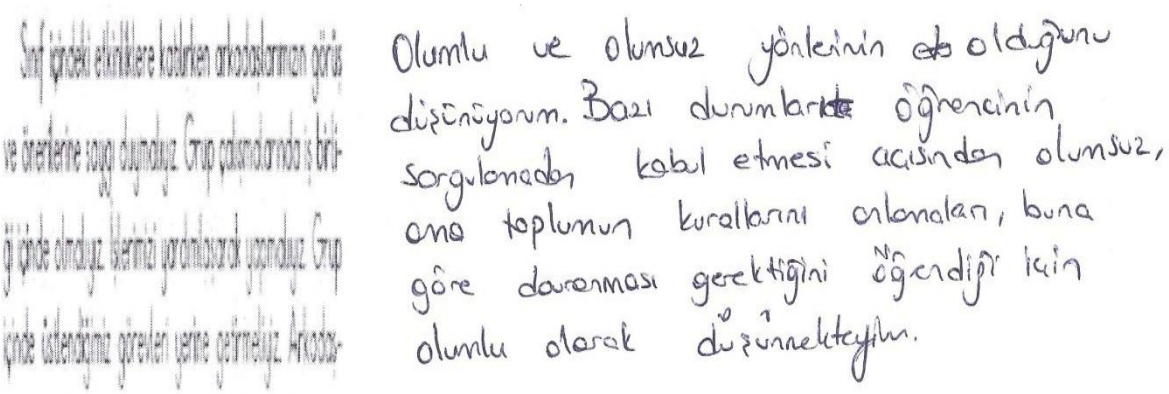
Tablo 4.27 incelendiğinde 1998 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan cümlelerin "-meliyiz, - malıyız" ile bitmesine ilişkin olumlu bakış açısına sahip sınıf öğretmeni görüşlerinin fazla olduğu anlaşılmaktadır. Dörder görüş ile "Toplum kurallarını anlamak ve bu kurallara uygun davranmak gerektiğini anlamak için olumludur.", üçer görüş ile "Benden başka diğerleri de var. Farklılıklara saygı ön plandadır." görüşleri öne çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin 1998 ve 2018 yılı öğretim programlarına göre hazırlanan Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan cümlelerin "-meliyiz, -malıyız" ifadeleri ile bitmesine ilişkin sayı olarak 20 olumlu bakış açısının, 14 olumsuz bakış açısının olduğu görülmektedir. Olumsuz görüşler incelendiğinde ikişer görüş ile "öğrencinin sorgulamadan kabul etmesi" görüşü ve birer görüş ile "Öğrenci doğruyu kendi bulmalıdır.", "Çocukta ilgi uyandırmaz ve kalıcı olmaz.", "Açıklama ve doğrulara yer verilmesi öğrencinin fikrini önemsizleştirir." "Dayatmaya dayalıdır.", "İstendik yönde davranış değiştirmeye neden olur.", "Davranış oluşturmak için kullanılan kalıp yargılar öğrenciyi sınırlandırıyor." öne çıkmıştır.

1998 ve 2018 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan cümlelerin "-meliyiz, -malıyız" ifadeleri ile bitmesine ilişkin olumlu görüş belirten sınıf öğretmeni ÖA6'nın cevabı şu şekildedir:

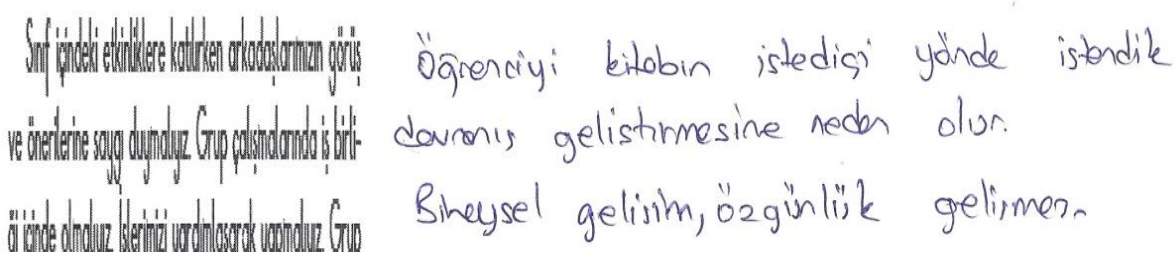

Sınıf içindeki etkinliklere katılırken arkadaşlarımızın görüş ve önerilerine saygı duymalıyız. Grup çalışmalarında iş birliği içinde olmalıyız. İşlerimizi yardımlaşarak yapmalıyız. Grup içinde üstlendiğimiz görevleri yerine getirmeliyiz. Arkadaşlarımıza kibar ve saygılı davranmalıyız. Konuşmalarımızda nezaket ifadelerini kullanmalıyız.

Biz odaklı olmak eğitimde önemlidir. Çocuk başkalarının da düşünceleri olduğunu, bu düşüncelerin önemli olduğunu anlar.
Çok seslilik farklı görüşlere yer verir ve bunların içinden çıkan doğrularla yol alırsınız ve başarıyı arttırırsınız

ÖA6'nın ifade ettiklerine bakıldığında biz odaklı olmanın önemli olduğunu belirtmiştir. Çocuğun başkalarının da düşünceleri olduğunu fark etmesini ve bu düşüncelerin önemli olduğunu anlamasını ifade etmiştir. Ayrıca çok sesliliğin farklı görüşlere yer verdiğini ve bu görüşlerin içinden çıkan doğrularla yol alındığını ve başarının arttığını yazmıştır. Sınıf öğretmeni ÖA14'ün yazdıklarından alıntılar şu şekildedir:

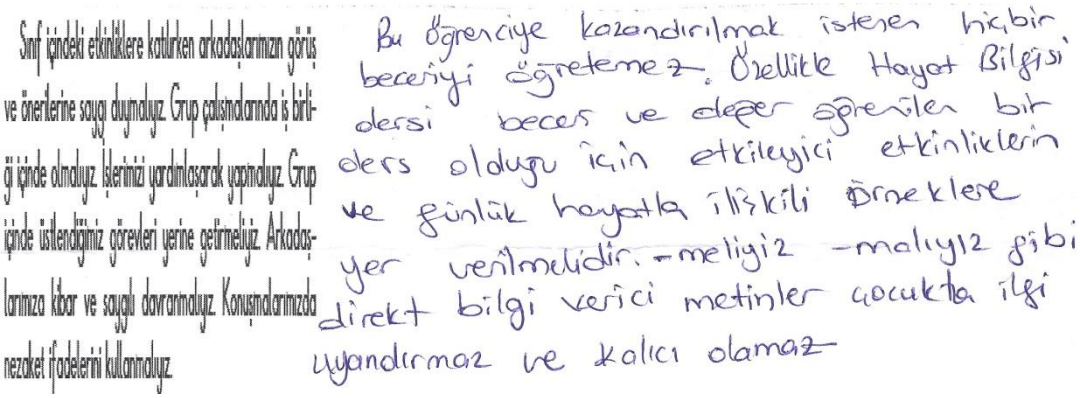

ÖA14, 1998 ve 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanan Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki cümlelerin sonunun "-meliyiz, -malıyız" ifadeleri ile bitmesinin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğunu düşünmektedir. Öğrenciyi sorgulamadan kabul etmeye yönlendirdiği için olumsuz, toplumun kurallarını anlaması ve bu kurallara göre davranması gerektiğini öğrendiği için olumlu olarak düşünmektedir. ÖA24'ün yazdıklarından alıntılar şu şekildedir:

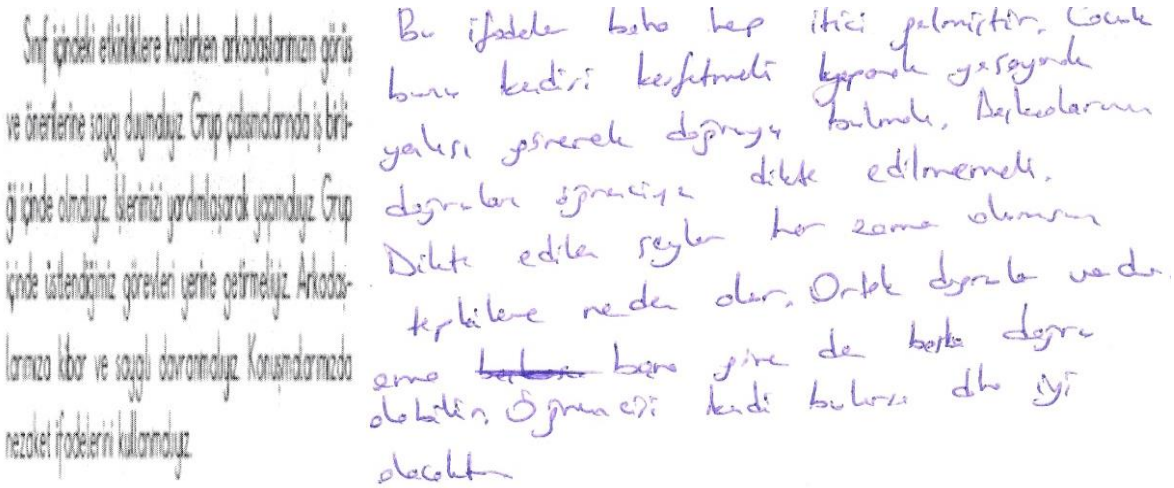
Sınıf öğretmeni ÖA24, 1998 ve 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanan Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki "-meliyiz, -malıyız" ifadelerinin öğrenciyi kitabın istediği yönde geliştirdiğini, istendik davranış geliştirmesine neden olduğunu, bunun da öğrencide bireysel gelişimi desteklemeyeceğini, öğrencinin özgünlük kazanmayacağını belirtmiştir.

ÖA31 ise toplumsal konularda kullanılan gereklilik eklerinin kullanılmasının doğru olduğunu, toplumsal konuların kişisel alandan çok farklı olduğunu ve yapılması, uygulanması zorunlu olduğunu yazmıştır. ÖA25'in yazdıklarından alıntılar şu şekildedir:

ÖA25, Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan "-meliyiz,-malıyız" ifadelerinin bilgilendirici metinlerde yer aldığını ve öğrencilerde ilgi uyandırmadığını, bu şekilde verilen bilginin kalıcı olmadığını, bunun öğrenciye kazandırılmak istenen hiçbir beceriyi kazandırmadığını yazmıştır. Aynı zamanda Hayat Bilgisi dersinin beceri ve değer kazandırmak için önemli bir ders olduğunu, bu derste etkileyici etkinliklerin, günlük hayatla ilişkili örneklerle verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

ÖA19, davranış oluşturmak için kullanılan bu kalıpların öğrenciyi sınırlandırdığını, öğrencinin irdelemesine, yorumlamasına olanak verilmediğini, dikte edilmiş kurallar bütünü niteliği taşıdığından farklı görüş ve çelişkilerin yetersiz kaldığını, yapay bir yapı olduğunu belirtmiştir. ÖA13'ün yazdıklarından alıntılar şu şekildedir:

ÖA13, "-meli, -malı" ifadelerinin kendisine hep itici geldiğini belirtmiştir. Öğrencinin kendisinin keşfetmesini, yaparak yaşayarak, yanlışı görerek doğruyu bulmasını önemsemektedir. Başkalarının doğrularının öğrenciye dikte edilmemesi gerektiğini, dikte edilen şeylerin her zaman olumsuz tepkilere neden olduğunu ifade etmiştir. ÖA13, ortak doğrular vardır ama kişiye göre başka doğrular da olabilir düşüncesi ile öğrencinin doğruyu kendisinin bulmasının daha iyi olacağını ifade etmiştir.

"1998 ve 2018 öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarında sosyal olayların sunumu ile ilgili konularda cümlelerin sonunun sık sık "-meliyiz, -malıyız" ile bitmesi ile ilgili düşünceleriniz nasıldır?" sorusuna anket çalışmasındaki görüşlerine paralel olarak ÖA13 şu şekilde açıklamıştır:

"*Bana bir şey dayatıldığında yapasım varsa da yapmam. Bir şeyi yapmam gerekiyorsa bunun gerekçeleri açıklanmalıdır. O yasak, bu yasak diyerek öğrencinin fikri yadsınamaz."*

Öğretmenlerin kendilerine sunulan 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarının öğrencilerde beceri ve bakış açısı oluşumuna katkısı açısından en etkili olabilecek ders kitabına ilişkin bakış açılarının farklılık gösterdiği, 2018 yılı ders kitaplarını tercih eden öğretmenlerin diğer kitaplara görece fazla olduğunu belirtmek mümkündür.

4.4.Öğretmenlerin, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşmaları adına sınıflarında gösterdikleri çabalara ilişkin bakış açıları nasıldır?

"Sınıfınızda, öğrencilerin nitelikli bir şekilde bireyselleşmeleri ve toplumsallaşmaları adına özel bir çaba göstermekte misiniz? Yanıtınız "Evet" ise yaptıklarınızı açıklayınız." şeklindeki soruya verilen yanıtların analizi Tablo 4.28'de sunulmuştur.

Tablo 4.26. Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Nitelikli Bireyselleşme ve Toplumsallaşmaları Adına Sınıfta Özel bir Çaba Gösterip Göstermediklerine İlişkin Görüşleri (N=34)

Görüşler	(f)
Sosyal etkinliklere katılım göstermelerini sağlarım.	6
Grup içinde sorumluluk veriyorum.	5
Empatik çalışmalar yaparım.	3
Bireyselleşmesi için tek başına yapabileceği etkinlikler yaptırıyorum.	3
Bireysel farklılıklara önem veririm.	3
Okul dışı faaliyetlere (bayram, düğün sportif aktivitelere) katılmalıdır.	3
Günlük yaşamdan örneklerle toplumsal kurallara uygun hareket etmelerini sağlarım.	2
Bireysel olarak başarılı oldukları yönleri fark etmelerini sağlıyorum.	2
Dayanışmaya önem veririm.	2
Rol model olurum.	2
Ders dışı etkinlikler (işaret dili, satranç, ritim tutma)	2
Günlük hayatla ilişkilendirme yapıyorum.	2
Örnek olay yöntemi kullanıyorum.	2
Problemlerin çözüm sürecine dahil ederim.	1
Yorum yapmalarını sağlıyorum.	1

Hayal gücü ve yaratıcılık çalışmalarını desteklerim.	1
Etkinlikler aracılığı ile duyarlı olmalarını destekliyorum.	1
Drama etkinlikleri yaparım.	1
Akran dayanışması yaptırırım.	1
Değerler eğitimi kavramlarına dikkat çekerim.	1
Çaba sarf etmiyorum; yeri geldikçe programın içinde bu konular işleniyor.	1
Toplam	**45**

34 katılımcıdan 33 katılımcı sınıf öğretmeni öğrencilerin nitelikli bireyselleşmeleri ve toplumsallaşmaları adına çaba göstermekte olduğunu, 1 katılımcı sınıf öğretmeni ise bu konuda özel bir çaba sarf etmediğini, yeri geldikçe konuların programda işlendiğini ifade etmiştir. 6 katılımcı sosyal etkinliklere katılım göstermelerini sağladığını, 5 katılımcı grup içinde sorumluluk verdiğini, 3 katılımcı bireyselleşmesi için tek başına yapacağı çalışmalar verdiğini, 3 katılımcı okul dışı etkinliklere katılmalarını, 3 katılımcı bireysel farklılıklara önem verdiğini belirtmiştir.

Çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin bakış açılarının neler olduğu ile bulgular aşağıda sunulmuştur.

4.5. Öğretmenlerin, 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin bakış açıları nasıldır?

“Size göre 3 ders kitabı arasında öğrencilerde beceri ve bakış açılarının oluşmasında en etkili olabilecek Hayat Bilgisi ders kitabı hangisidir? Bu beceri ve perspektifler neler olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.” şeklindeki soruya verilen yanıtların analizi Tablo 4.29, Tablo 4.30, Tablo 4.31 ve Tablo 4.32’de sunulmuştur.

Tablo 4.27. Sınıf Öğretmenlerinin 1998, 2005, 2018 yılı Hayat Bilgisi Ders Kitapları arasında Öğrencilerde Beceri ve Bakış Açılarının Oluşmasında En Etkili Olabilecek Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Ait Görüşlerine İlişkin Analiz Sonuçları (n=34)

Tercih Edilen Ders Kitabı	*(f)*
2018 yılı ders kitabı	19
1998 yılı ders kitabı	5
2005 yılı ders kitabı	4
1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitapları	3
1998 ve 2018 yılı ders kitapları	2
Boş	1
Toplam	**34**

Tablo 4.29'da Hayat Bilgisi ders kitapları arasında öğrencilerde beceri ve bakış açılarının oluşmasında en etkili olabilecek Hayat Bilgisi ders kitaplarına ait sınıf öğretmeni tercihleri yer almaktadır. Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre öğrencilerde beceri ve bakış açısının oluşmasında en etkili olabilecek Hayat Bilgisi ders kitabı 2018 yılına ait ders kitabıdır. Çalışma grubunda yer alan 34 katılımcıdan 19 katılımcı "2018 yılına ait ders kitabını", 5 katılımcı "1998 yılına ait ders kitabını", 4 katılımcı "2005 yılına ait ders kitabını" tercih etmiştir. Çalışma grubunda yer alan 3 katılımcı ayrım gözetmeden "1998,2005 ve 2018 yılı ders kitaplarını", iki katılımcı "1998 ve 2018 yılı ders kitaplarını" tercih etmiştir. Çalışma grubunda yer alan 1 katılımcı ise bir tercih belirtmemiştir.

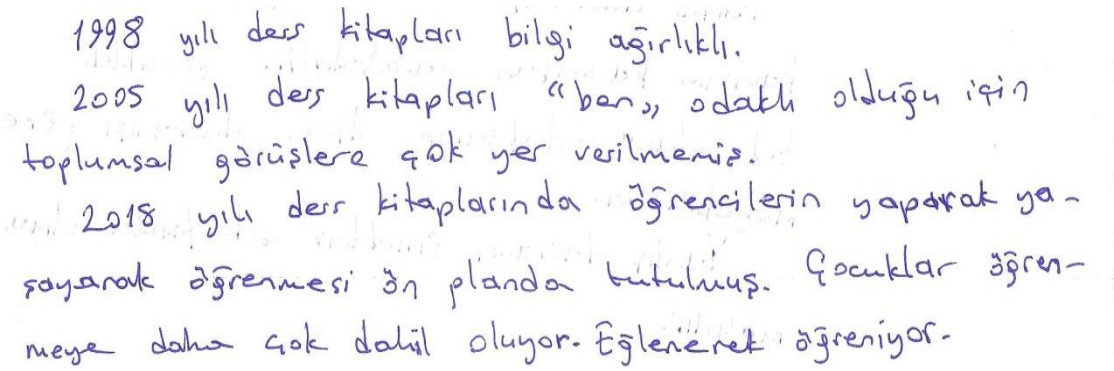
Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre 34 katılımcıdan 19 katılımcı 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmiştir. Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre Tablo 4.30'da 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih eden sınıf öğretmenlerinin tercih gerekçeleri ve analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.28. 2018 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Eden Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Gerekçelerinin Analiz Sonuçları (n=34)

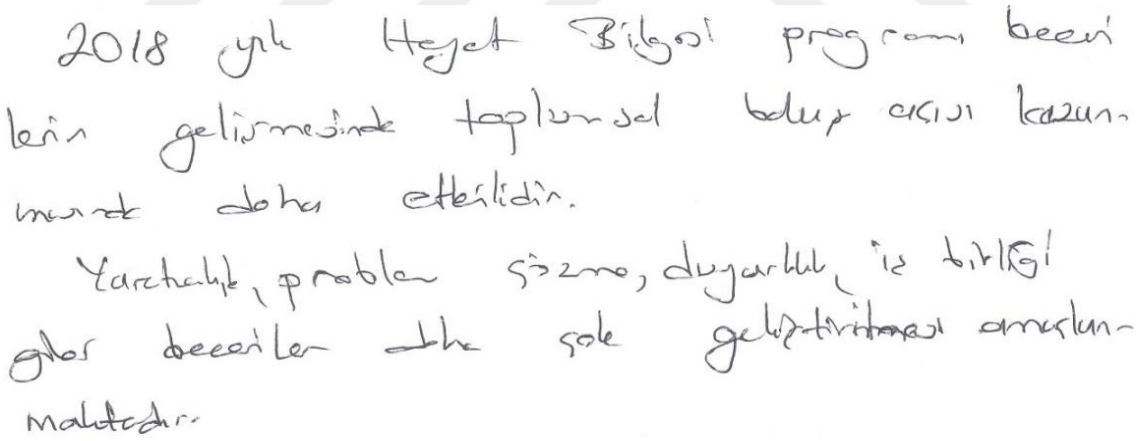
2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını tercih etme gerekçesi	***(f)***
Çocuklar öğrenmeye yaparak yaşayarak dahil oluyor.	4
Hem bilgi veriliyor hem de öğrencinin sonuca ulaşması isteniyor.	2
Doğru ve yanlış davranış bir arada veriliyor.	2
Çocukların kendini özgürce ifade etmesine olanak sağlıyor.	2
Çocuk gerçek yaşamdan örneklerle doğruları öğreniyor.	2
Yer alan etkinlik ve görseller çocuğun seviyesine uygun	2
Eleştirel	2
Öğrenci merkezli	1
Demokratik	1
Kalıcı	1
Sorgulayıcı	1
Bilgi ve değerlendirme ölçekleri bakımından etkili	1
Çok yönlü bakış açısına sahip	1
Toplumsal bakış açısı kazandırıyor.	1
Yaratıcılık var.	1
"Biz" kavramını önemsiyor.	1
İş birliği	1
Toplam	**26**

Tablo 4.30'a göre 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını tercih eden 19 katılımcı sınıf öğretmeni çocukların yaparak yaşayarak öğrenmeye dahil olduğunu, kitapta bilgi verilerek öğrencinin sonuca ulaşmasının istendiğini, çocukların kendini özgürce ifade etmesine olanak

sağladığını, çocukların gerçek yaşamdan örnekler ile doğruları öğrendiğini, kitapta yer alan etkinlik ve görsellerin çocukların seviyesine uygun olduğunu, eleştirel, öğrenci merkezli, demokratik, kalıcı, sorgulayıcı, bilgi ve değerlendirme ölçekleri bakımından etkili, çok yönlü bakış açısına sahip, toplumsal bakış açısı kazandıran, yaratıcılık olan, "biz" kavramını önemseyen iş birli olan bir ders kitabı olduğunu belirtmiştir.ÖA6'nın görüşleri şu şekildedir:

ÖA6, 1998 yılı ders kitaplarının bilgi ağırlıklı olduğunu, 2005 yılı ders kitaplarında 'ben' vurgusu yapılarak toplumsal görüşlere yer verilmediğini, 2018 yılı ders kitaplarında ise öğrencinin öğrenmeye dahil olduğunu ve eğlenerek öğrendiğini ifade etmiştir. ÖA12'nin görüşleri şu şekildedir:

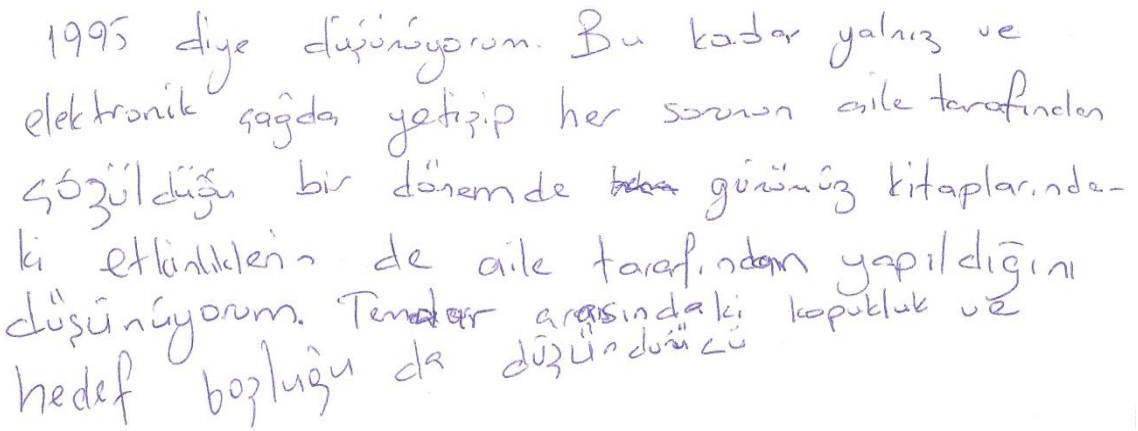
ÖA12, 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını tercih etme gerekçesi olarak becerilerin gelişmesinde toplumsal bakış açısı kazanmanın etkili olduğunu, yaratıcılık, problem çözme, duyarlılık, iş birliği gibi becerilerin daha çok geliştirilmesinin amaçlandığını belirtmiştir.

Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre 34 katılımcıdan 5 katılımcı 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmiştir. Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre Tablo 4.31'de 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını tercih eden sınıf öğretmenlerinin tercih gerekçeleri ve analiz sonuçları yer almaktadır.

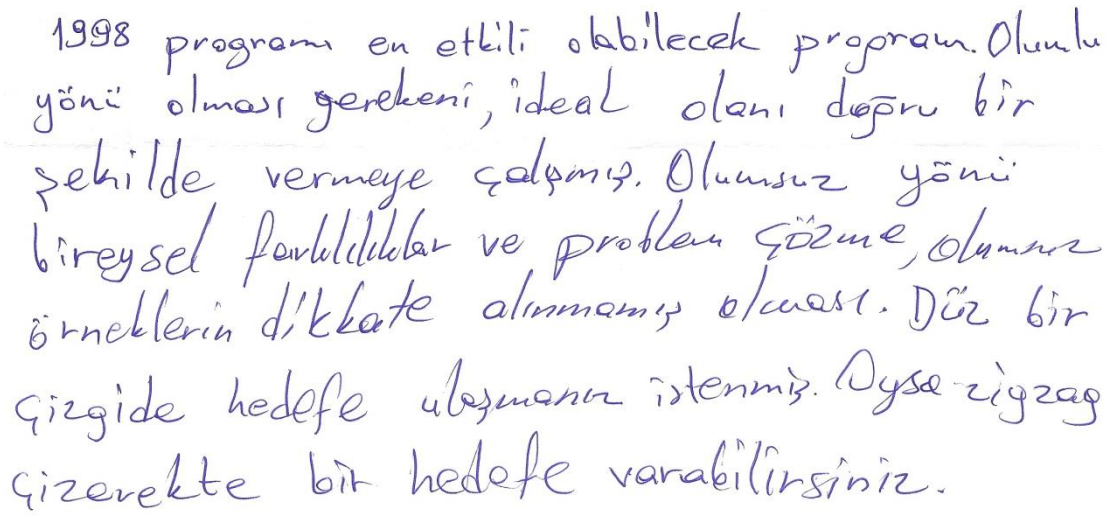
Tablo 4.29. 1998 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Eden Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Gerekçelerine İlişkin Analiz Sonuçları (n=34)

1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etme gerekçesi	***(f)***
İdeal düzeni doğru bir şekilde vermeye çalışmış.	1
Sorumluluk, disiplin ve düzen sağlıyor.	1
Çünkü 2018'de temalar birbirinden kopuk ve hedef boşluğu var.	1
2005'teki program tekrar ettiği için aşındırma olmuş.	1
Daha fazla toplumsal konular yer almakta ve öğrenci toplumun parçasıdır.	1
Toplam	**5**

Tablo 4.31'deki bulgulara göre 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih eden öğretmenlerin tercih etme gerekçelerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Katılımcılar 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının "ideal bir düzeni doğru şekilde vermeye çalıştığını", "sorumluluk, disiplin ve düzen sağladığını", "daha fazla toplumsal konuların yer aldığını ve öğrencinin toplumun bir parçası olduğunu" belirtmiştir. Bir katılımcı 1998 yılı Hayat Bilgisi kitabını 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabı ile kıyaslama yaparak "2018 yılı ders kitabında temaların birbirinden kopuk ve boşluk olduğunu" ifade etmiştir. ÖA21'in görüşleri şu şekildedir:

ÖA21, teknolojinin geliştiği bir çağda yalnız yetişen öğrencilerin her sorununun aileleri tarafından çözüldüğünü, 2018 yılına ait ders kitaplarının da çocuklar tarafından değil aileler tarafından yapıldığını, kitapta temalar arasında kopukluklar olduğunu ve hedef boşluğu olduğunu ifade etmiştir. ÖA31'in görüşleri şu şekildedir:

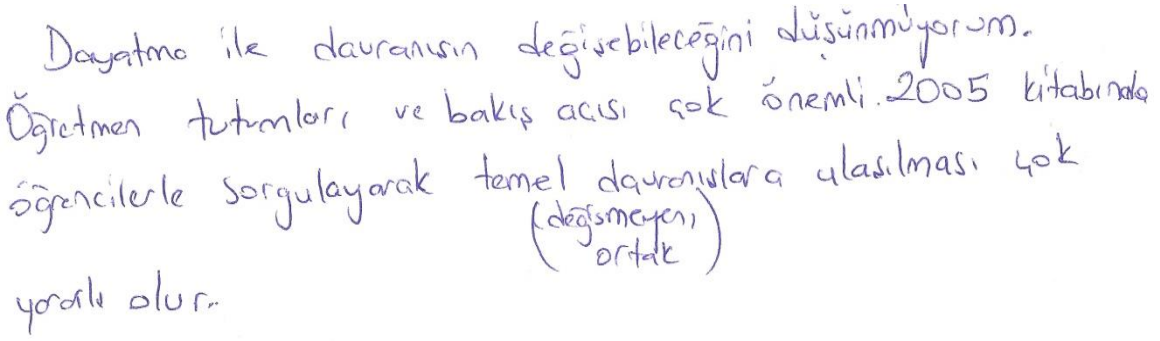
Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre 34 katılımcıdan 4 katılımcı 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih etmiştir. Tablo 4.29'da yer alan bulgulara göre Tablo 4.32'de 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını tercih eden sınıf öğretmenlerinin tercih gerekçeleri ve analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.30. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Tercih Eden Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Gerekçelerinin Analiz Sonuçları (n=34)

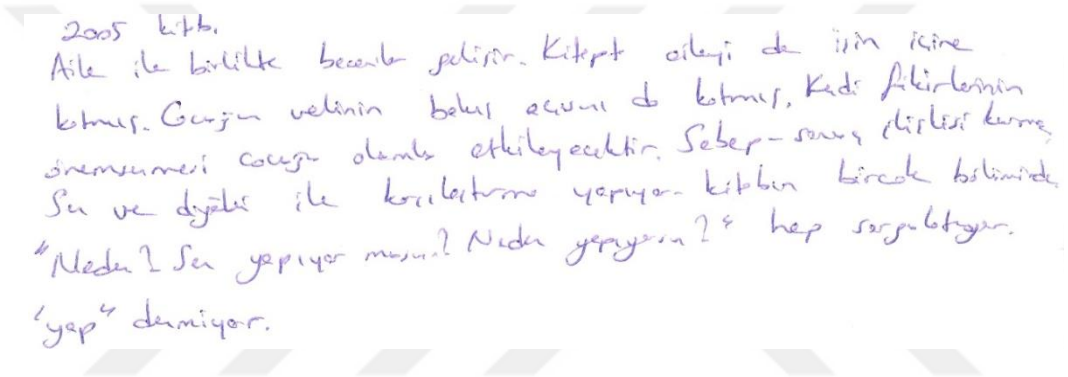
2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabını tercih etme gerekçesi	***(f)***
Sorgulatarak öğretiyor.	2
Sorular görsellerle destekleniyor.	1
Dikkat çekme sorularına yer verilmiştir.	1
Çocuğun fikirleri önemseniyor.	1
Yapılandırmacı yaklaşıma uygundur.	1
Toplam	**6**

Tablo 4.32'de yer alan bulgulara göre katılımcılar 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabının "sorgulatarak öğrettiğini", "soruların görsellerle desteklendiğini", dikkat çekme sorularına yer verildiğini", "çocuğun fikirlerinin önemsendiğini", "yapılandırmacı yaklaşıma uygun olduğunu" ifade etmiştir.

ÖA11'in 'Hayat Bilgisi dersinin kitabı olmaz. Kaynaklar çeşitli olabilir, tecrübeler olabilir. Öğretmen rol modeldir. Tecrübelerden ve öğrendiklerimden yola çıktım hep. O için size kitap inceleyip veremeyeceğim.' belirtmiştir. ÖA17'nin görüşlerine göre:

Dayatma ile davranışın değişebileceğini düşünmüyorum. Öğretmen tutumları ve bakış açısı çok önemli. 2005 kitabında öğrencilerle sorgulayarak temel davranışlara ulaşılması çok yararlı olur.
(değişmeyen, ortak)

ÖA17, dayatma yapılarak davranışın değiştirilemeyeceğini, öğretmen tutum ve bakış açısının çok önemli olduğunu, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında öğrencilerin sorgulama yaparak davranışa ulaşmasının yararlı olduğunu belirtmiştir. ÖA13'ün görüşleri şu şekildedir:

2005 kitb.
Aile ile birlikte beceriler gelişir. Kitapta aileyi de işin içine katmış. Çocuğun velinin bakış açısını da katmış. Kedi fikirlerinin önemsenmesi çocuğu olumlu etkileyecektir. Sebep-sonuç ilişkisi kurma Şu ve diğerleri ile karşılaştırma yapıyor. kitabın birçok bölümünde "Neden? Sen yapıyor musun? Neden yapıyorsun?" hep sorgulatıyor. 'yap' demiyor.

ÖA13, becerilerin aile ile birlikte geliştiğini, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitabında aile kavramının yer aldığını, hem çocuğun hem de velinin bakış açısına yer verdiğini, çocuğun fikirlerinin önemsenmesinin çocuğu olumlu etkileyeceğini, sebep-sonuç ilişkisi kurarak diğerleri ile karşılaştırma yaptığını, kitabın birçok bölümünde "Neden?", "Sen yapıyor musun?", "Neden yapıyorsun?" gibi soru cümleleri yöneltildiği "Yap." şeklinde emir cümleleri kullanılmadığını belirtmiştir.

Çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin 1998 yılını tercih eden öğretmenler ideal düzeni öğrenciye hissettirmeye çalıştığı, düzen ve disiplinin varlığı, öğrencilerin toplumun bir parçası olduğu ve toplumsal konuşların ele alındığı, 2005 yılı ders kitabı tercih eden sınıf öğretmenleri ise öğrencinin bir birey olarak fikrinin önemsendiğini, sorgulayarak öğrendiğini, 2018 yılı ders kitaplarını tercih eden öğretmenler ise ders kitabında hem doğru hem de yanlış davranışın yer aldığını, öğrenciye konu ile ilgili bilgi aktarılarak aynı zaman da öğrencinin de sonuca ulaşmasının beklendiğinin belirtmişlerdir. Elde esilen bulgulara göre 2018 yılı ders kitaplarını tercih eden öğretmenlerin sayısı diğerlerine görece fazladır.

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulardan elde edilen sonuçlar ilgili alan yazın kapsamında tartışılarak sunulmuştur. Ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan açıklama ve kazanımlardaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade etme durumları/düzeyleri nasıldır?

1998 yılı öğretim programında yer alan kazanımların bilgi düzeyinde olduğu ve toplumsallaşmayı ifade eden kazanımların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. 2005 yılında yer alan kazanımlarda bireye çok daha fazla vurgu yapılmıştır. 2005 yılı öğretim programında yer alan toplumsallaşma ifadelerinde dahi bireyden yola çıkılmıştır, özelden genele ilerleme söz konusudur. Demirtaş ve Kahveci'nin (2012) araştırması, 2005 yılı öğretim programında bireye vurgu yapan kazanımlara daha çok yer verildiği sonucunu desteklemektedir. 2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda hem bireyselleşme hem de toplumsallaşma ifadelerine yer verildiği görülmektedir. 2018 yılı öğretim programında toplumsallaşmayı ifade eden kazanımların 1998 yılı öğretim programı ile bireyselleşmeyi ifade eden kazanımların ise 2005 öğretim programı ile ortak noktalarının olduğu görülmektedir.

5.1.2. 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşmayı ifade eden sözcük ve kavramların kullanılma sıklıkları nasıldır?

Tüm sınıf düzeyleri incelendiğinde, 1998 yılına ait ders kitaplarında diğer kitaplara görece en fazla gereklilik eklerinin kullanılmıştır ve en az gereklilik eklerinin kullanıldığı kitaplar 2005 yılına ait ders kitaplarıdır. 1998 yılı öğretim programına göre hazırlanmış ders kitaplarında en çok 'biz', en az 'ben' ifadelerine yer verildiği, 2005 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarında 'ben' ifadelerine yer verildiği ve diğer öğretim programlarına görece daha fazla kişi ismi kullanıldığı belirtilebilir. Kaya'nın (2009) araştırmasında "2005 yılı öğretim programında duyuşsal kazanımların gerçekleştirilmesinin etkili olduğu" belirtilmiştir.

2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan ‘ben’ ve ‘biz’ ifadelerinin sayıca birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Sonuç olarak bireyselleşme ifadelerinin en fazla 2005 yılı öğretim programında, toplumsallaşma ifadelerinin ise en fazla 1998 yılı öğretim programında yer aldığı tespit edilmiştir.

5.1.3. Öğretmenlerin kendilerine sunulan 1998, 2005 ve 2018 yılı ders kitaplarının öğrencilerde beceri ve bakış açısı oluşumuna katkısı açısından en etkili olabilecek ders kitabına ilişkin bakış açıları nasıldır?

Sınıf öğretmenlerine en çok hitap eden Hayat Bilgisi ders kitabı 2018 yılı, en az hitap eden ders kitabı ise 1998 yılı ders kitabıdır. 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında etkili görsellere yer verildiği, çocukların kendini özgürce ifade ettiği, ‘biz’ kavramını önemseyerek toplumsal bakış açısı sağladığı belirtilebilir. 2005 yılı ders kitaplarında’ ben’ vurgusu yapıldığı için etkili olduğunu düşünen öğretmen sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Kaya ve Tuncel’in (2009) araştırması da duyuşssal alan kapsamında yer alan kazanımların sınıf içinde gerçekleştirilebilir nitelikte olduğunu ve programda verilen yöntem ve tekniklerin uygulayıcı öğretmenler tarafından yeterli olduğunu desteklemektedir. Aynı zamanda Karaca’nın (2005) araştırmasında, 2005 programında eleştirel düşünme becerisinin kazanılmasıyla bireyin bu beceri ile problem çözme becerisinin temelini oluşturacağını, yeni fikirlere açık olma, başarısızlıkla başa çıkma, kaybetmeyi göze alarak yenilikleri deneme cesareti gösterebileceği fikirleri ile desteklenmektedir. 1998 yılını tercih eden öğretmenler çocuğa ideal düzeni vermesi yönünden ve öğrencinin toplumun bir parçası olarak toplumsal konuların ele alınmasının mühim olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. 2018 yılı ders kitaplarında toplumun parçası olan bireye vurgu yapıldığı, bireysel fikirlerin önemsendiği aynı zamanda toplumsal kuralların ifade edilerek öğrencinin edinmesi gereken davranışlara yön verildiği ifade edildiği sonucunu ulaşılmıştır. Bu yönüyle yapılan görüşmeler ve anket sonuçları doğrultusunda 2018 yılı ders kitaplarında öğrencilere sorular yöneltilerek fikirlerinin alınmasının önemli olduğu, öğrencinin fikri alındıktan sonra ideal olanın öğrenciye aktarılması yönüyle tercih edilmiştir.

5.1.4.Öğretmenlerin, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşmaları adına sınıflarında gösterdikleri çabalara ilişkin bakış açıları nasıldır?

Yapılan araştırma sonucunda 33 sınıf öğretmeni, öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşmaları adına sınıfta çaba gösterdiklerini belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinin

öğrenciyi sosyal etkinliklere katılım sağlama konusunda teşvik etme, grup çalışmaları planlama, empati becerisini geliştirecek etkinliklere yer verme, öğrencinin bireyselleşmesini sağlamak için tek başına yapabileceği etkinlikler planlama, bireysel farklılıkları dikkate alma, günlük yaşam örneklerinden hareket ederek toplumsal konuları işleme, örnek olay yöntemi kullanma, günlük hayat ile ilişkilendirme, rol model olma noktalarında çaba gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.5. Öğretmenlerin, 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin bakış açıları nasıldır?

Sınıf öğretmenleri, bireyin düşüncelerinin önemli olduğunu fakat bir toplum içinde yaşadığımız için öğrencinin bulunun bilincinde olması gerektiğini, bireysel düşüncesini ifade ettikten sonra diğer bireylerin fikirlerine de önem vererek ortak bir karar alınması gerektiğini, toplumsal kurallara uymanın önemli olduğunu belirtmiştir. Toplumda yer alan bireyin fikirlerinin her zaman önemli olduğunu ama bu fikirlerin toplum kuralları çerçevesinde yön bulması gerektiğidir. 1998 yılı ders yılına ait kitapları tercih eden öğretmenler toplum kurallarına göre hareket edilmesi gerektiğini düşünmekte ve öğrenciye direkt olarak doğru bilginin aktarılması gerektiğini düşünmektedir. 2005 yılı ders kitabını tercih eden öğretmenler kitapların öğrenciyi sorgulamaya, düşünmeye yönelttiğini, karşılaştığı problemler karşısında çözüm bulmalarını sağladığı, bireyin fikirlerinin önemsendiğini düşünmektedir. Sınıf öğretmenleri 2018 yılı ders kitabında hem toplumsallaşma hem de bireyselleşme ifadelerini yer aldığını, ders esnasında öğrencinin fikrinin alınması gerektiğini fakat konu ile ilgili olarak da yapılması gereken, olması gerekenin ya da idealin öğrenciye aktarılması gerektiğini düşünmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen bulgulardan hareketle uygulayıcılara, araştırmacılara ve MEB'e öneriler yer almaktadır.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Hayat Bilgisi dersi kazanımlarına uygun olarak sınıf öğretmenleri derslerinde benlik saygısını ve özgüveni konu edinen nitelikli planlamalar yapılabilir.
- Sınıf öğretmeni öğrencinin nitelikli bireyselleşmesini ve toplumsallaşmasını sağlamak için sınıf içi ya da sınıf dışı etkinliler planlayabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Öğrencilerin bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine ilişkin ebeveynlerin görüşleri alınabilir.
- Okul öncesi eğitimde bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçleri ile ilgili araştırma yapılabilir.
- Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programlarının benlik saygısı geliştirme etkililiği araştırılabilir.

5.2.3.MEB'e Yönelik Öneriler

- Öğrencilerin bireysel gelişim özelliklerine göre ve benlik saygısının gelişimine yönelik öğretim programlarında planlamalar yapılabilir. Bu planlamalar sayesinde özel amaçlar doğrultusunda ilerlenebilir.
- Öğrencilerin benlik saygısını arttırmak için okullarda duygusal okuryazarlık derslerine yer verilebilir.
- Öğretmenlere yönelik olarak duygusal okuryazarlık hizmetiçi eğitimleri düzenlenebilir.

Hayat Bilgisi ders kitaplarında;

- Bireyselleşme ifadelerine,
- Öz güven, öz saygı kazandıracak etkinliklere daha fazla yer verilebilir.

KAYNAKÇA

Adler, A. (2018). *Bireysel psikoloji.* İstanbul: Say Yayınları.

Akbal, Y. (2009). *1998 ve 2004 ilköğretim programlarına göre hazırlanan hayat bilgisi ders kitaplarının içerik ve kullanılabilirlik açılarından karşılaştırılması.* (yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akbulut Kılıçoğlu, N. (2017). Bilişsel ve Dilsel Gelişim. Asım Arı (Ed.), *Eğitim psikolojisi.* (97-118). Konya: Eğitim Yayınevi.

Akgül, K., Aydınbelge, M., Balcı, S. ve Tanyeri, T. (2018). *İlkokul hayat bilgisi ders kitabı 1.* Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

Akın, M. H. (2015). *Toplumsallaşma sözlüğü.* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Aktürkoğlu, B. (2020). Ders Kitaplarına Yardımcı Materyaller. Ö. D. Kıroğlu (Ed.), *Ders kitabı incelemesi* (52-66). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Akyürek Tay, B. ve Baş, M. (2017). Cumhuriyetten Günümüze Hayat Bilgisi Öğretim Programlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. Bayram Tay (Ed.), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* (45-73). Ankara: Pegem Akademi.

Andre, C. ve Lelord, F. (2020). *Kendine saygı başkalarıyla daha iyi geçinmek için kendini sevmek.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Alak, G. (2011). *Hayat bilgisi öğretim programı öğelerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Alat, K. (2015). Ailelerle Etkili Ortaklıklar Oluşturmak. H. Z. İnan, ve T. İnan (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* (206-233). Ankara: Nobel.

Altıntaş, Ersin. (2015). *Kuramdan uygulamaya özgüven.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Arslan, A. (2010). *Felsefeye giriş.* Ankara: Adres Yayınları.

Arslan, A. (2019). Öğretim Hedefleri. Ali Arslan ve Cevat Eker (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 31-52). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Arslan, M. M. ve Daltaban, M. (2003). *İlköğretim hayat bilgisi 3 ders kitabı.* Ankara: Anıttepe Yayıncılık.

Aslan, D. D. ve Güven, P. D. (2015). *Benlik gelişimi sürecinde ayrışma bireyselleşme.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar* , 163-176.

Atik, S. ve Aykaç, N. (2019). Hayat bilgisi öğretim programlarının değerlendirilmesi (1926-2018). *Trakya Eğitim Dergisi* , 708-722.

Avşaroğlu, S. ve Üre Ö. (2007). *Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18, 85-100.

Aydın, B. (2011). Gelişimin Doğası. Binnur Yeşilyaprak (Ed.).*Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* (29-54). Ankara: Pegem Akademi.

Bacanlı, H. (2010). *Eğitim psikolojisi.* Ankara : Pegem Akademi Yayıncılık.

Bahçe, A. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi.* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Bakalım, O. (2017). Kişisel, Sosyal ve Ahlaki Gelişim. Asım Arı (Ed.), *Eğitim psikolojisi.* (123-145). Konya: Eğitim Yayınevi.

Baysal, Z. N. ve Ada, S. (2015). *Dünden bugüne türk eğitim sistemi ve yapısı.* Ankara: Pegem Akademi.

Bee, H. ve Boyd, D. (2020). *Çocuk gelişim psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Can, G. (2011). Kişilik Gelişimi. Binnur Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* (117-151). Ankara: Pegem Akademi.

Cenkseven Önder, F. (2014). Kişilik Gelişimi Psikososyal Gelişim Kuramı. Rezan Çeçen Eroğul ve Filiz Yurtal (Ed.), *Eğitim psikolojisi el kitabı.* (257-286). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çelik, M. (2014). Kişilik Gelişimi Psikoseksüel Gelişim Kuramı. Rezan Çeçen Eroğul ve Filiz Yurtal (Ed.), *Eğitim psikolojisi el kitabı.* (235-256). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Çelikbaş, E., Gürel, F. ve Özcan, N. (2018). *İlkokul hayat bilgisi ders kitabı 3.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* , 155-174.

Çolaker, Ö. (2009). *Behrengi'nin "Küçük Kara Balık", Rıchard Bach'ın"Martı Jonathan Lıvıngston" ve Cahit Zarifoğlu'nun "Motorlu Kuş" adlı öykülerindeki ana karakterlerin kişilik gelişimi, bireyselleşme ve toplumsallaşma açısından karşılaştırılması.* (yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Eskişehir.

Çolakkadıoğlu, O. Bilişsel Gelişim. Rezan Çeçen Eroğlu ve Filiz Yurtal (Ed.), *Eğitim psikolojisi el kitabı* (97-180). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Dalkılıç, H. ve Gölge, N. (2012). *İlköğretim hayat bilgisi 1 ders kitabı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Değer, M. (2019). Doğum Sonrası Dönem ve Fiziksel Gelişim. İbrahim Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi (47-64).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Demir, E. (2018). *İlkokul hayat bilgisi 1 ders kitabı.* Ankara: Kök-e Yayıncılık.

Demirkaya, H. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programında İçerik ve Kazandırılacak Beceriler. Abdulrahman Tanrıöğren (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (77-117). Ankara: Lisans Yayıncılık.

Demirtaş, Z. ve Kahveci, G. (2012). *İnsanı kendi yaşamının öznesi yapmaya yönelik kazanımların hayat bilgisi programı kapsamında incelenmesi.* Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 2 (2) , 169-180 .

Duclos, G. (2016). *Benlik saygısı, yaşam için bir pasaport.* İstanbul: Yap Kredi Yayınları.

Dündar, H. (2009). Hayat Bilgisi Dersi Kitapları. S. Öğülmüş (Ed.), *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* (555-587). Ankara: Pegem Akademi.

Ercan, L. ve Şahin, S. (2016). Çağdaş Eğitimde Öğrenci Kişilik Hizmetleri Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Cengiz Şahin (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik (1-35).* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Eren, C. ve Gören, Ç. G. (2000). *İlköğretim hayat bilgisi 1 ders kitabı* . İstanbul: Cemre Yayıncılık.

Eren, C. ve Gören, Ç. G. (2000). *İlköğretim hayat bilgisi 2 ders kitabı* . İstanbul: Cemre Yayıncılık.

Eren, E. ve Doğan N. (2012). *İlköğretim hayat bilgisi 3 ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ergin, H. (2020). Duygusal Gelişim. Hatice Ergin ve S. Armağan Köseoğlu (Ed.), *Gelişim psikolojisi (144-182).* Ankara: Nobel Yayınları.

Ergin, T. (2020). Bilişsel Gelişim. Hatice Ergin ve S. Armağan Köseoğlu (Ed.), *Gelişim psikolojisi (104-143).* Ankara: Nobel Yayınları.

Göçmen, A. (2017). *Aileye rağmen birey olmak.* İstanbul: Siyah Kuğu.

Gültekin, M. (2015). Çocuğun Yaşamından Dünyaya Açılan Pencere: Hayat Bilgisi Öğretim Programı. Mehmet Gültekin (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* (15-42). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Gündoğan, E. ve Kurtcan, Y. (2000). *İlköğretim hayat bilgisi 2 ders kitabı.* Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları.

Güngör, A. (2020). Gelişim ve Öğrenme. Ayten Ulusoy (Ed.), *Toplumsal ve duygusal gelişim.* (85-113). Ankara: Anı Yayıncılık.

Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Nobel Yayınları.

Harris, R. (2019). *Özgüven boşluğu korkudan özgürlüğe.* İstanbul: Diyojen Yayıncılık.

Kabapınar, Y. (2020). 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programları Temelinde Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Kitaplarına Bakmak. Özcan Demirel ve Kasım Kıroğlu (Ed.), *Ders kitabı incelemesi* (192-211). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Kabapınar, Y. (2006). Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları. Cemil Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kalı Soyer, M. (2018). Bilişsel Gelişim. Ayşen Bakioğlu (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (35-68). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karabağ, G. ve İnal, S. (2009). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına Göre İçerik. Selahiddin Öğülmüş (Ed.), *İlköğretim hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen el kitabı* (59-115). Ankara: Pegem Akademi.

Karacoşkun, M. D. (2002). Bireysel ve toplumsal çözülmede televizyon faktörü üzerine düşünceler. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 227-234.

Kaya, S. (2009). *Hayat bilgisi öğretim programlarındaki duyuşsal yoğunluklu kazanımların değerlendirilmesi.* (doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Kaypakoğlu, A. (1994). Toplumsallaşma sürecinde kitle iletişimi. *Marmara İletişim Dergisi* (5), s. 85-121.

Keklik, İ. (2019). Bilişsel Gelişim. İbrahim Yıldırım (Ed.), *Eğitim Psikolojisi.* (65-99). Ankara: Anı Yayıncılık.

Korkmaz, İ. (2011). Sosyal Öğrenme Kuramı. Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* (217-242). Ankara: Pegem Akademi.

Kuşkaya, Ç. (2018). *İlkokul hayat bilgisi 2 ders kitabı.* Ankara: Sdr İpekyolu Yayıncılık.

MEB. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (1, 2 ve 3. sınıflar).* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2005). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (1998). İlköğretim okulu hayat bilgisi programı. *Tebliğler Dergisi 61(2484)* , 6-120.

Narin, D. (2007). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programının vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşler.* (yüksek lisans tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Özcan, E. ve Sağan, N. (2012). *İlköğretim hayat bilgisi 3 ders ve öğrenci çalışma kitabı.* Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.

Özer, A. K. (2018). *"Ben" değeri tiryakiliği.* İstabul: Agora Kitaplığı.

Özer, D. ve Özer, M.K. (2009). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özgüç, C. (2019). *İlkokul 2. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi.* (yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, A. ve Çınar, F. *İlköğretim hayat bilgisi 2 ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam, 7* (3), 4-9.

Plummer, D. M. (2011). *Benlik saygısı çocuklarda nasıl geliştirilir?* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Rousseau, J. J. (2010). *Emile*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sağlam, H. İ. (2015). Toplum, Birey ve Doğaya Bütüncül Bakış: Hayat Bilgisi. Mehmet Gültekin (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi* (1-14). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Samancı, O. ve Diş, O. (2014). Sosyal becerileri zayıf olan ilkokul öğrencilerinin tutum ve davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 22* (2), 573-590.

Santrock, J. W. (2018). Eğitim psikolojisi. M. Atıcı (Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Beşinci baskı. 28-69).

Sarı, S. (2020). *İlkokul 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile hayat bilgisi dersine yönelik tutumlarının incelenmesi: Kars ve Bursa örneği.* (yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Seçer, İ. (2017). Eğitim Psikolojisi. Asım Arı (Ed.), *Fiziksel ve devinimsel gelişim* (69-93). Konya: Eğitim Yayınevi.

Sekman, M. ve Eriş, B. (2019). *Çocuklar nasıl başarır 2.* İstanbul: Alfa.

Selçuk, A. B. (2020). *İnsan her koşulda.* İstanbul: Destek Yayınları.

Semerci, P. B. (2019). *Birlikte büyütelim: çocuk ruh sağlığı.* İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım .

Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyatı.* Ankara: Tudem.

Sönmez, V. (1996). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Volume 2/8* , 402-410.

Tay, B. ve Akyürek Tay, B. (2017). Cumhuriyetten Günümüze Hayat Bilgisi Öğretim Programlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. Bayram Tay (Ed.), *Yapılandırmacılık ve hayat bilgisi* (147-175). Ankara: Pegem Akademi.

Tay, B. ve Baş M. (2015). 2009 ve 2015 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2015, 10*(2), 341-374.

Taylı, A. (2014). Sosyal Öğrenme Kuramı. Rezan Çeçen Eroğul ve Filiz Yurtal (Ed.), *Eğitim psikolojisi el kitabı* (447-465). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Topçu Kabasakal, Z. (2020). Kişilik. Şerife Işık (Ed.), *Psikolojiye giriş* (269-298). Ankara: Pegem Akademi.

Topses, G. (2003). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi.* Ankara : Nobel Yayın Dağıtım.

Tuncer, Ö. (2009). *İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Aydın ili örneği).* (yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Uğur, T. (2006). *2005 ilköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Uşak ili örneği).* (yüksek lisans tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Uçuş, G. (2017). 2009 ve 2017 hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal), 1* (1), 76-98.

Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü çocuk ve yeniden toplumsallaşma.* Ankara: BizimBüro.

Uysal, A. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin 2009 hayat bilgisi öğretim programında belirtilen strateji, yöntem ve teknikleri uygulamadaki yeterlik düzeylerinin belirlenmesi.* (yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünver Bağcıoğlu G. (2020). Bedendel ve Devinsel Gelişim. Ayten Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (9. Baskı) *(17-37)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yakar, A. (2012). *Duyuşsal farkındalığa dayalı öğretimin akademik başarı ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar üzerine etkisi*. (yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörükoğlu, P. A. (2018). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yücel, H. A. (2020). *İyi vatandaş iyi insan.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EKLER

EK 1: Açık Uçlu Anket Formu

EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK 1: Açık Uçlu Anket Formu

Öğrencilerin Hayat Bilgisi Derslerinde Bireyselleşme Ve Toplumsallaşma Süreçlerine Yönelik Anket

Bu araştırma "Öğrencilerin Bireyselleşme ve Toplumsallaşma Süreçlerinde Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bir Bakış"isimli yüksek lisans tezine veri sağlamak için gerçekleştirilmektedir. Sizlerin Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarına ilişkin görüşünüzü öğrenmek istiyorum. Kimlik bilgilerinize ait hiçbir bilgi tezimde kullanılmayacaktır. Belirteceğiniz görüşlerin alana önemli katkı bulunacağı kanaatindeyim. İlginiz ve katkınız için içten teşekkür ederim.

Ceyda SUCUOĞLU,Sınıf Öğretmeni, ceydasecgl@gmail.com

Mesleki Kıdem: **Cinsiyet:**

1)Sınıfınızda, öğrencilerin nitelikli bir şekilde bireyselleşmeleri ve toplumsallaşmaları adına özel bir çaba göstermekte misiniz? Yanıtınız "Evet" ise yaptıklarınızı açıklayınız.

2)1998,2005,2018 yılı ders kitaplarını inceleyip aşağıdaki soruyu cevaplayınız. Öğrencilerin nitelikli bireyselleşme ve toplumsallaşma süreçlerine en çok ve en az hitap eden Hayat Bilgisi ders kitapları hangileridir? Tercihlerinizi gerekçeleriylebirlikte açıklayınız.

En çok hitap eden ders kitabı :

En az hitap eden ders kitabı :

Gerekçelerim:

3)Size göre 3ders kitabı arasında öğrencilerde beceri ve bakış açılarının oluşmasında en etkili olabilecek Hayat Bilgisi ders kitabı hangisidir? Bu beceri ve perspektifler neler olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

EK 1'in Devamı

4)Aşağıda sizlere 2005 yılı Hayat Bilgisi kitaplarından alınan bazı konu başlıkları sunulmuştur. Bu konuların Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki varlığına ve öğrencilere (olumlu/olumsuz) katabileceklerine ilişkin bakış açınızı açıklayınız.

Bana Güvenebilirsiniz	Bunu Kabul Edemem	Benim de Fikrim Var
Birlikte Güçlüyüz	Herkes Hata Yapabilir	Çözüm Benim İşim
Beni Anlayın Lütfen	Benim de Sözüm Var	Farklılıklarımızla Bir Aradayız

5)1998ve 2018 öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarında sosyal olayların sunumu ile ilgili konularda cümlelerin sonunun sık sık "–meliyiz,-maliyiz" ile bitmesi ile ilgili düşünceleriniz nasıldır? Konuya ilişkin bakış açınızı açıklayınız.

Sınıf içindeki etkinliklere katılırken arkadaşlarımızın görüş ve önerilerine saygı duyarız. Grup çalışmalarında iş bölümü içinde olmalıyız. Ekrimiz yardımlaşarak yapmalıyız. Grup içinde üstlendiğimiz görevleri yerine getirmeliyiz. Arkadaşlarımıza kibar ve saygılı davranmalıyız. Konuşmalarımızda nezaket ifadelerini kullanmalıyız.

6)2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında görseller ve örnek olaylar yoluyla <u>doğru davranışla birlikte zaman zaman yanlış davranışlar da</u> öğrencilere tartışılmak üzere sunulmaktaydı.Bu yaklaşıma ilişkin bakış açınızı açıklayınız.

EK 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

SINIF ÖĞRETMENİ GÖRÜŞME FORMU

Merhaba, benim adım Ceyda SUCUOĞLU. Marmara Üniversitesinde yüksek lisans öğrencisiyim. "Öğrencilerin Bireyselleşme ve Toplumsallaşma Süreçlerinde Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarına Bir Bakış" konu edinen tez araştırması yapmaktayım. Bu çerçevede görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Daha önce yaptığımız ankette olduğu gibi görüşmemize başlamadan önce birkaç konuya değinmek istiyorum.

- Görüşmemiz herhangi bir aksilik olmasına imkan vermemek için ses kayıt cihazına kaydedilecektir. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Ses kayıtları kesinlikle gizli kalacak ve araştırmanın amacı dışında kullanılmayacaktır.
- Görüşmede zaman sınırlaması yoktur.
- Sormak istediğiniz herhangi bir şey yoksa izninizle başlayabilir miyiz?

Görüşme Soruları

1.Bireyselleşme kavramından ne anlıyorsunuz? Size göre "birey olmak" ne demektir? Lütfen kişisel görüşünüzü açıklayınız.

2.Size göre bireyselleşme bencillik midir? Lütfen kişisel görüşünüzü açıklayınız.

3.Genel olarak düşündüğünüzde neden 1998/2005/2018 yılı ders kitabını tercih ettiniz? **Tercih etme sebeplerinizi** lütfen açıklar mısınız?

4.Size göre tercih ettiğiniz 1998/2005/2018 yılı kitabı bireyselleşme ve toplumsallaşma noktasında ne durumdadır? Lütfen **gerekçeleri** ile açıklayınız.

5.2005 yılı ders kitaplarında yer alan "Bana güvenebilirsiniz, Bunu Kabul Edemem, Benim de Fikrim Var, Çözüm Benim İşim, Beni anlayın Lütfen, Benim de Sözüm Var" konu başlıklarına ilişkin görüşleriniz nelerdir? Size göre bu tür konular ders kitaplarında yer almalı mıdır? **Niçin?**